

MÓRA FERENC

VÉREIM

1927
LANTOS R-T. KIADÁSA
BUDAPEST

COPYRIGHT By THE LANTOS Co., BUDAPEST
KUNOSSY GRAFIKAI MŰINTÉZET RT., BUDAPEST

*SOMOGYI SZILVESZTER Dr-
nak,*

*mint Szeged polgármesterének ajánlom ezt
a könyvet, hálás szívvel emlékezvén arra,
hogy ez a város huszonöt évvel ezelőtt
fiává fogadott engem.*

MÓRA FERENC

MINDENNAPI KENYERÜNK

Már nagyocska gyerek voltam, lehettem olyan ötödfélesztendős és már körül tudtam bukfencezni a pernyés-gödröt, ha senki se látta. Úgy látszik, politikusnak készültem, azonban hamarosan kiderült, hogy nem való vagyok erre a pályára, mert a nyilvánosság előtt nem tudok bukfencet vetni. Pedig a nyilvánosságot csak fél szem képviselte, amely az uccáról bekukucsált rám a deszkakerítés hasadékan keresztül. Zsibrita Jóska volt e fél szem birtokosa, velem egyidős gentleman, akihez a legőszintébb irigység fűzött. Tudniillik Jóska függetlenítette magát a polgári divattól és télen viselt szalmakalapot, nyáron pedig akkora báránybórsüvegben járt, hogy abba belefért volna a Dzsingisz kán feje is. Ezt azonban nem azért tette nevezett kortársam, mintha szembe akart volna helyezkedni a daruuccai társadalom világfölfogásával, hanem azért, mert télen az öreg Zsibritának kellett a sapka és nyáron ő hordta a szalmából készült párszárítót.

Elég az hozzá, hogy Jóska bekukucsált a kerítésen, ami még nem lett volna baj, de tudtomra is adta, hogy jelen van:

— Játjak!

Én akkor éppen a fejem tetején álltam, de a következő pillanatban már benne voltam a pernyé-

ben. Szerencsére puhára estem és így politikai pályám anélkül ért véget, hogy csontom tört volna. Azóta meggyőződtem róla, hogy előbb-utóbb minden politikai belebukfencezik a pernyés-gödörbe s minél később esik bele, annál nagyobbat puffan.

Nem is ezért emlékezetes nekem ez a télvégi nap, hanem azért, mert akkor ettem először háromfogásos vacsorát.

Lelappogtam magamról a hamut és beoldalogtam a szobába. Szerencsére szülém semmit se vett észre, mert nagyon bele volt merülve a *Krisztusatyafiság könyvé-be*. Odakuporodtam mellé a padkára, a hóna alá fúrtam a fejemet és néztem, hogy mozog a szája:

— Ö-rül-je-tek-és-vi-gad-ja-tok-mert-a ti-ju-tal-ma-tok-bő-sé-ges~meny-nyek-ben.

A *voce paginarum* hamar elaltatott. Mikor fölébredtem, még mindig olt ültünk a padkán, az óltetőről besütött a frissen esett hó, a félhomályban is ki bírtam venni a szülém arcát. Most már lecsukott szemmel, könyv nélkül imádkozott.

— Mindennapi kenyerünket adjad nekünk ma...

— Édes anyám, — állítottam be közé és a jó isten közé, — mit vacsorázunk máma?

Először végigmondta a miatyánkot, keresztet vetett, megcsókolta a könyv tábláján a feszületet, aztán felelt:

— Háromfélit: kenyeret, haját, bélit.

Azt mondtam erre, jobban szeretnék csak két-félét enni, úgy, mint máskor. Szalonnát kenyérral.

— Jaj, gyerekem, a szalonna most elment adóba, — vette elő anyám a kanapé sarkából az abrosszal letakart fél kenyeret. — örülünk, hogy a mindennapi kenyeret megadja a jó Isten.

Arról persze még akkor semmit se tudtam, hogy minden államnak támasza és talpköve az adó s hogy annak a malackának, amit karácsonyra vágtunk, az volt a hivatása, hogy féloldal szalonnájával föntartsa az államot. A jó Istenről azonban már tisztább fogalmam volt. Tudtam, hogy ha akart volna, legalább egy kis vajalját adhatott volna a kenyérkéhez. No, majd ha apám hazajön, — gondoltam magamban. Oda volt dohányt vágni Ring kapitány úrnak és mindig csak az esti harangszó vetette haza. De soha anélkül haza nem jött, hogy legalább egy kis nemzetiszínű árpacukrot ne hozott volna.

Félálomban voltam már, mikor hazaért, de bizony semmivel se verte ki az álmat a szememből. Csöndesen ültek az asztalnál, elmorzsolta egy karaj kenyeret, megivott utána egy kancsó vizet és csak akkor szólalt meg, mikor pipára gyújtott. Akkor is csak annyit mondott:

— Az istene ne legyen ennek a rossz háznak, legjobb volna felgyújtani, akkor nem nyúznának az adóval.

Kicsit nyugtalan álomom volt, égett a házunk, ropogott a nádtető, mint disznópörköléskor a szalma. Az apám pedig vasvillával két úriembert forgatott a tűzben.

— Mit csinál, édesapám? — kérdeztem.

— Megpörkölöm, fiam, ezeket a disznó *kostebálók-at*.

A kostebálók azok az úriemberek voltak, akik házról-házra jártak minden esztendőben és *konskribalták* az adót. Egy mérges városi írnok, aki kalamust hordott a füle mellett, meg egy bakter, aki vitte utána az összeírási íveket és a tintásüveget. No meg az is a bakter tisztje volt, hogy megakadályozza a kötelességteljesítésben a kutyákat, akik minden házban meg akarták harapni az írnok urat.

Reggel, ahogy kisütötte a nap az álmat a szememből, az első dolgom volt kiszaladni az udvarra, megnézni a nádtetőt. Megvolt friss jó egészségben, a nagy mohacsomók elevenen zöldeltek ki az olvadó hóból.

— Más baj van itt, — szólalt meg bennem a lelkiismeret. — A Lacika gombja miatt fogta el a jó Isten a kenyérünk mellől a szalonnát.

Lacika a legrongyosabb szabó volt, aki valaha e világon foltokat vetett a romlásnak indult nadrágokra és kabátokra. Már úgy ötven felé járt, fehér fércek akadoztak a szakállába, de gyámoltalan és együgyű volt, mint a gyerek. Ezért hívtam Lacikának még én is, akit pedig ő mindig »fiatalember«-nek szólított. Minden vasárnap eljött hozzánk vecsernye után és lámpagyújtásig segített az apámnak Deák Ferencet szidni. Akkor fölkászolódott és a nyakamba akasztotta a botja kampóját:

— No, fiatalember, hogy kell szépen köszönni?

— Éljen a negyvennyolc! — rikkantottam el magam, mire Lacika elégedetten megveregette a vállamat és megígérte, hogy ha az Isten élteti, akkor ő nevel belőlem olyan szabót, aki még atillát is tud szabni, olyant, mint az övé.

Nem hiszem, hogy lett volna a világon olyan kétségbeesett madárijesztő, aki azt az atillát vállalta volna, de volt rajta egy gomb, amihez fogható szépet nem fogok már látni ebben az életben. A gomb piros csontból volt, de fekete karimával és az eredeti hivatása az volt, hogy női keblen fogja össze a kabátot. A Lacika atilláján azonban csak mint l'art pour l'art nyert alkalmazást s a mester tekintete mindig ő rajta pihent meg, ha galambepéjét föl-kavarta a politikai szenvedelem.

Hát ez a gomb volt az, amely két nap óta az én ingem derekában lappangott. Nem bírtam ellenállni a kísértésnek és egy óvatlan pillanatban, mikor Lacika az asztalra könyökölt, lesodrogattam a kincset az atilláról. Meg kell vallanom, hogy a büntudat csak a gyomromon keresztül ébredt föl bennem, de egy percig se haboztam a jóvátétellel. Még aznap délelőtt beosontam az öregtemplomba s az oltárterítő megcsókolásának örve alatt odacsempésztem a gombot az Úr asztalára. Talán egyszerűbb lett volna a Lacika zsebébe csúsztatni, de akkor a jó Isten nem tudott volna róla s én vele akartam a barátságot helyreállítani.

S azon az estén csakugyan azzal örvendeztetett meg édes anyám:

— No cselédem, kertészpecsenye lesz a vacsoránk.

Hát az volt, de bicska nem kellett hozzá. Kertészpecsenyének a sült-tököt csúfolja a szegény ember. Jó étel az annak, aki szereti, de én hamarosan felmondtam neki a barátságot. Tél végén már vizet ereszt a tök és elnyálkásodik a méze. Visszakívántam a mindennapi kenyeret, hajával, bélivel. De bizony néha a hajával is be kellett érni. Igaz, hogy amint kitavaszkodott, hetipiacos napon zöld-hagymát is lehetett hozzá kapni. Ez volt a bérem azért, mert Yak Marinak, a zöldséges kofának hazatoltam a piacról az üres talicskáját.

Rossz esztendő járt, mostohán bánt velünk a földecskénk. Amit meghagyott a fagy, elverte a jég, leégette a nap.

— Az idén aszalt cseresznyét termett a cseresznyefa — vágta a sarokba esténként az apám a posztó-tarisznyát.

Az is jó volt nekem már akkor, a magjára száradt cseresznye. Olyan szűkös volt nálunk a kenyér, hogy egyszer színét se láttuk három napig.

Éhesen ödöngtem az uccánk gyepes árokpartján, mikor a gazdag Dobákné, a csirkéskofa, rámkiáltott a muskátlis ablakából:

— Te gyerek, szaggass a malackámnak egy kis papsajtfüvet ott az árokparton!

Szép, kövérlevelű papsajtok bodorodtak ott, a levelüket megszedtem a malackának, én magam meg

teleraktam a zsebemet szép kerek papsajtocskával. Aból lesz énnekem jó vacsorácskám.

Gazdag Dobákné igen meg volt elégedve a munkámmal. Nagy karaj fehér kenyeret adott napszámba.

— Megállj, kenek rá mézet is — fordult be a kamrába.

De én már akkor kívül voltam a kisajtón és nekiestem a kenyérnek. De a falat nem ment le a torkomon, mert megképzett előttem az édesanyám sápadt képe.

— De jó volna visszaragasztani — néztem a megcsonkult karajra s belemarkoltam a papsajtba. Pedig most már nem volt olyan jóízű, mint azelőtt.

Édesanyám azonban nem örült meg a kenyérnek. Inkább sírva fakadt és visszaeröltette rám az ajándékom.

— Én már megettem a másik karajt, — vörösödtem el. (Azóta se esett hazugság ilyen nehezemre.)

Anyám meg azon erősködött, hogy ő is vacsorázott már. Még pedig bundás gombócot. (Az meg a hajába főtt krumplinak az ünneplős neve. Nem rossz étel az se, ha só is van hozzá.)

— Hanem tudod mit? — törülgette meg anyám a szemét —. Eltesszük a kenyeret apádnak. Szegény ki lesz éhezve, ha hazaér a szőlőből.

Azt már én nem értem ébren. A papsajttól jó álma van az embernek, nem fekszi meg a gyomrát. Csak hajnalban ébredtem föl a szóváltásra.

— Ne bántsod, fiam, jobb lesz az nektek itthon,

— hallottam az apám szavát. — Én elvagyok kenyér nélkül is, ellát engem az eperfa.

— No, minket se féltsen, — kevélykedett anyám s belecsúsztatta a kenyeret a tarisznyába. — Jó az Isten, ma is ad annyit, mint tegnap.

Hát éppen annyit adott. Papsajtocskát, sárgarépácskát, krumplicskát. De még egy darab sajtocskát is találtunk a láda fenekén. Ott felejtődött még a télen s úgy megkeményedett, hogy nem vette magába a kést. Anyám örült is neki nagyon, mert így az egészszet nekem adhatta. Azt mondta, az ő foga már nem bírja.

Még akkor is a kővé vált sajtot majszoltam, mikor este az apáin hazaért a szőlőből. Vígan csóválta meg a tarisznyáját:

— No Ferkó, találd ki, mit hoztam neked?

— Jaj, mit? Tán fűrjecskét? — ugrottam fel lelkendezve.

— Nagyobb újság ez annál is, — bontogatta a tarisznya csücsküt — . Nézd-e, madárlátta kenyér! Tulajdon az a kenyér volt, amit én adtam anyámnak.

Azóta tudom, mi az a »mindennapi kenyérünk«.

SZEPTEMBERI EMLÉK

Az a nyár is ilyen telt kalászá, tömött gerezdü volt, mint az idei. Fára almát, tőkére szőlőt aggatni se lehetett volna többet.

— No gyerelem, lesz ám szüretre új könyv, új ruha! — veregette meg Péter-Pálkor az édesapám a vállamat. — Lesz ám! még aranygombos kislajbi is. Ezüsttül futtatott, aranytul szalajtott.

Esztendő óta hazajáró szégyen pirította meg a képemet. Elsős gimnazista koromban én is szerettem volna pünkösdre kicifritani magamat, mint a Stross szomszéd gyerekei. Persze nekik könnyű volt, mert ruhásboltja volt az apjuknak, olyan hercegnek öltözhetek, amilyennek akartak. (Sárga bugyogó, piros mándli és zöld kalap árvalányhajjal). Nekem azonban magamnak kellett az ékességeimről gondoskodnom. Szerencsére nem kellett értük messze mennem. Hetedhét ház ellen lakott Holló koporsós, kint szárította a frissen festett koporsókat az udvaron, azokról leloptam az aranypapírból való betűket és fölvarrtam őket a kabátom elejére, jobbrul-balrul. Nagyon szép volt az és az Úristennek bizonyosan több öröme telt bennem, mint akármelyik császárbán, akinek érdemcsillagok tejtutja kanyarog a mellén. De a nagyoknak sohsincs olyan szépérezkük, mint a gyerekeknek. Édesanyám leparancsolta rólam az ordókat és aggóskodva csóválta meg a fejét:

— Mi lesz belőled édes fiam, ha még első gimnazista korodban is ilyeneket cselekszel? Hát a te eszed már sose érik meg?

No, másodikos gimnazista koromra megért. Végigolvastam az egész nagy bibliát, ó és új testamentumot, beleértve az Énekek énekét is, meg az apokalipszist is és az a sok zsidó király rendkívül komolyítólag hatott rám. Ha Stross Olgával összeveszttem a túrós bodagon, mindig Jezabelnek neveztem és kijelentettem neki, hogy ha elveszem feleségül, kutyákkal nyalatom föl a vérét. (Ez szép fametszetben volt meg a bibliában.) A Daru-uccában táltos hírében álltam és jelességeimet hivatalosan is méltányolták. Húsz pengő stipendium-ot kaptam bizonyítványkiosztáskor, a legnagyobbat az iskolában és azt számoltam le az asztalra, mikor apám jókedvében földízte múltam sötét foltját, a koporsós kreációt.

— Rá se hallgass, kis fiam, — nézett be az anyám a konyháról, — apád csak az eszit járja. Mást mondok én teneked. A pénzecskéből tíz pengőt oda adunk apádnak, kifizeti belőle a tavalyi porciót. Tíz pengőt meg kölcsön adsz nekem, abból diófakeresztet csináltatunk az öregapádék sírjára, meg veszünk két malackát. Te legelteted őket a szőlőben a nyáron, szüretre fölpendülnek, az egyiket eladjuk az őszi vásárban, abból veszünk neked harmadikos könyveket. Jó lesz-e így?

Hát hogyan lett volna jó? Az apám csak úgy nem értett a pénzhez, mint én nem értek, az anyám-

nak kellett a kezében tartani a pénzügyi impériumot. Ez volt az első-utolsó jól megalapozott költségvetése az életemnek. Hogy a jó Istennél nem nyert felsőhatósági jóváhagyást, arról mi nem tehattünk.

Szent István délutánján elverte a jég a szőlőt. Azaz dehogy elverte: széthasogatta még a tőkét is. Még másnap reggel is marékszámra lehetett szedni a jeget a laposokon, ahol a víz összesodorta. Ez a Szent István nap azóta a mi családukban történeti dátum. Ez az *ab urbe condita*, innen számítunk mindent.

A mennyei parittyakövek föltövön verték a két malackát is. Ha az apám római császár lett volna, a csillagászok bizonyosan föltették volna őket legelni valahova a sarkcsillag mezejére, ahol a többi csillagállafaj is található. Így csak elástuk őket az orgonabokor tövébe, segítettem én is s nagyon elbámultam rajta, hogy az édes apám a szeméhez emelgeti a kezefejét. Felnőtt embert én addig nem láttam sírni. Minálunk meg különösen nem. A mi fajtánknak befelé szokott folyni a könnye, ahogy azóta megtanultam.

Csak most sejtettem meg, hogy itt valami nagy baj van. De hogy micsoda, azt csak szeptember elsején tudtam meg. »A fehér kezek napján.«

Iratkozni az anyám vezetett föl az iskolába. Az anyák oroszlánok, ha a gyerekük csimpaszkodik a szoknyájukba. Nem ijednek meg még a tekintetes uraktól se.

No, Zólyomi tanár úr, az inspekciós nem is

volt valami megijedni való ember. Drága jó mézeskalács ember volt, úgy tudom, ma is az még, élte napáldozatán. Még le is ültette az anyámat, ahogy a másodikos bizonyítványomban meglátta a tiszta jelest.

— No, szüle, nagy öröme lehet ebben a kis vászonzacskóban, — ütögette meg a léniával az ijedt-fehér arcomat.

Az édesanyám kora szerint lánya lehetett volna a tanár úrnak. De a hajába már huszonötéztendőskorában beleragadoztlak a bikanyálak, amiket a gondpókók fonogatnak. Nem is szoktunk mink azért haragudni, ha öregeknek néznek bennünket. A büszkeség lobbantotta őszibarackvirág-színűre az én mindig bánatos szülőm arcát, nem a sértett hiúság. Ellágyulva nézett rám, de mingyárt erőt vett magán. Előkapta a tarka kendőjét a kebeléből.

— Mivel tartozok, tekintetes tanár úr? — csomózta ki a kendő sarkát.

— Hat forint ötvenhárom krajcár, lelkem.

Olyan lett a barackvirágarc, mint a meggyfavirág.

— Nekünk csak egy forintunk van, tekintetes úr. Nem adott többet a cigányasszony a selyemkendőmért. Úgy mondta az uram, szegény gyerektől egy pengő jár.

— Jó, jó, lelkem, csakhogy akkor szegénységi bizonyítvány kell, — nézte elkomolyodva Zólyomi tanár úr a rubrikás papiroost. Most már ő kivakarja

onnan, amit bele írt? Jaj, mennyi bajt csinálnak ezek az értetlen asszonyok!

Anyám összetette a fakéreg-formájú, eres két kezét.

— Tekintetes tanár úr, szegények vagyunk mink bizonyítvány nélkül is, tessék azt meghinni minenkünk.

Zólyomi tanár úr hirtelen elkapta rólunk a szemét és besütötte a fejét.

— Látom én azt, lelkem, hiszem is, de látja, nekem is a törvény parancsol. Hozzon írást a városházáról.

A városháza csak miatyánknyira volt az iskolához, mégis nagyon messze volt. Hogy tudhatná ott a járást az olyan asszony, aki csak mezítláb-papucsban jár? A Dobos baktert ismeri, aki az adóintőt ki szokta hozni, de az süket, meg a Csajka végrehajtó urat, de az goromba.

Bizony ránkharangozták a delet, mire a telt helyre taszigáltak bennünket. Csakhogy ott akkorára be volt zárva az ajtó. Az írnok úr átment sörözni a Koroná-ba. Most már mit csináljunk? Az anyám életében kocsmában nem volt. Az írnok urat se ismeri. No leülünk itt a küszöbre, kivárjuk szépen. Az előfogatos megkérdezte, ml járatban vagyunk s megmondta, hogy az írnok egy sánta ember, azt szólítsuk meg. Délelőtt csak az egyik lábára sánta, de sörözés után mind a kettőre, könnyen megismerhetjük.

Meg hát, meg is ismertük úgy két óra felé.

Először nagyon jó kedve volt, minden áron meg akarta csókolni édesanyámat, de ahogy nekitántorodott a kerékvető kőnek, egyszerre fölmérgesedett.

— Mit reszel a fene ilyenkor benneteket? Aztán úgy tudom, nektek szőlőtök is van?

— Van. Két lánc. Egy lánc belüle egészen puszta föld.

A bicebóca ember most már ordított.

— Nahát! És még szegénységi bizonyítvány kellene nekik! Bitangok! Csalók!

Már a piac másik végén bukdácsolt, de még akkor is hallottuk a káromkodását. A hajdú peclesen szalutált neki, aztán belénk döfte a szemét.

— Oszoljunk, oszoljunk, asszony, még szépen vagyunk.

Megrettentünk egy kicsit, de a városháza sarkán magunkhoz tértünk. Nagyakarátú asszony volt az anyám.

— Nem hagyom én ezt ennyiben, kis fiam. Gyerünk csak el Bajáki tanító úrékhoz, mindig jó emberünk volt az nekünk.

Bajáki tanító úr tanított engem ábécére s azóta minden szüretkor eljött megnézni, hogy nagyot nőtem-e. Nagyon jó ember volt, de most ő se segíthetett.

— Akinek birtoka van, lelkem, annak nem jár szegénységi bizonyítvány.

Azt se tudtam addig, hogy nekünk birtokunk van. Bizony, olyan birtok, hogy tíz bukfencsel át lehet érní, de a tizediknél már a szomszéd földjére

huppan az ember lába. Az a szerencse, hogy csupa feneketlen homok. Ha agyagföld volna, amiből sár lesz, azóta rég elhordtuk volna az egész birtokot a lábunkon.

A tanító azt a tanácsot adta, hogy próbáljon az apám szót érteni azokkal a városi urakkal, akiknek a házához az öregapám járatos volt valaha. Tudniillik az öregapám tudta valamikor legszebben vágni a dohányt a városban s azért igen híres ember volt a maga idejében. (Ezt a jövődöbeli életíróim kedvéért jegyzem föl. Tudják meg, hogy a híresség nem velem kezdődött.) Minden városi úr vele vágatta a dohányját. Tudták, hogy az öreg juhász kezéhez nem ragad abból egy gyújtatnyi se.

Hát hiszen az öregapámra csakugyan jó szívvvel emlékeztek vissza a városházán a kiskun urak, amikor az apám másnap beszégyenkezett hozzájuk. De ővele nem állt szóba, csak a főjegyző, az is csak annyit mondott:

— Látja, Márton, nem kellett volna annyit éltetni Kossuth Lajost. Akkor most nem volna maga olyan jegyes ember!

Az adóügyi tanácsnok maga is negyvennyolcas ember volt, az legalább tanáccsal szolgált.

— Nézze, még ebben a hónapban kimegy a szőlőbe a jégkárbecslő bizottság. Esetleg az ád maguknak egy kis írást arrul, hogy hogy és mint. Azt azután be kell adnia a tanácshoz, kérvénnyel. Utóvégre lehet tandíjmentességet adni, csak akarni kell. De a világért ne mondja ám senkinek se, hogy ezt

én javasoltam, mert engem úgyis mindig azzal áztatnak, hogy bujtogatom a népet.

Engem nem hurcolt föl az apám a városházára, lent hagyott a kapuban. Azzal mulattam magam, hogy a kapura akasztott hirdetményt sillabizáltam. Valami monostori betyárnak a fejére tűztek ki száz pengő jutalmat. A betyár feje ennyit ért a hazának. Az én tiszta jeles kis életem nem ért meg senkinek hat forint ötvenhárom krajcárt.

Ezt akkor tudtam meg, mikor az apám lejött és szóltanul megfogta a kezemet. Csak akkor szólalt meg, mikor a piacon a csizmadiasátrak elé értünk. Szelíden, halkán kérdezte tőlem:

— Látod-e, milyen szép a szép csizma?

— Látom, — dobbant nagyot a szívem. Mert már tudtam, mi lesz a következő kérdés.

— Mit szólnál hozzá, hátha csizmadiainasnak adnánk?

Nem tudtam szólni. Csak a fejem ráztam. Mit értettem én még akkor a világi élethez és honnan tudhattam volna még akkor, mi minden pálya nyílik meg öreg koromra a csizmadiák előtt? Én csak azt tudtam, hogy a csizmadiainasok piszkosak, szurokkal dolgoznak és ha találkozom velük az uccán, akkor belelöknek az árokba. Hiszen ha én azt fölértem volna vésszel, hogy a lökdelődző embereké a világ!

Otthon erre nagy tanácskozás volt. Kanapét, tükröt, ágy terítőt, minden luxus-tárgyat összenéztünk, amit pénzzé lehetne tenni, hogy az egy pengőből

hetedfél pengő legyen. Még a kétesztendős húgom bölcsőjét is föltekintettük, — nagy gyerek már az, vackolhatunk neki a kuckóban is. De hát ez mind kevés. Ha a tandíjat futná is, miből győznénk a könyvet? Szerbé-számba szedtük a komákat és sógorokat is. De hát azok is mind jégverte emberek voltak, — hogy segíthetne vak a világtalanon?

Azon az éjszakán nekem már nagyon rossz álmaim voltak. Csirizes tálba ragadtam, dratvát kötöttek a lábam ujjára a csizmadia-inasok és úgy húztak magukkal a kocsúton a piacra. Mire fölébredtem, dagadt volt a szemem az álombeli könnyektől.

Akkorra az apám már kihurcolkodott a szőlőbe. Mindig oda bujdosott az olyan bajok elől, amiket se szétnevetni, se szétkáromkodni nem lehetett, (ő, ha nekem maradt volna a birtok-ból csak annyi, mint egy kutyaól, de sokszor elbújnék oda én is!) Az anyám azonban az ölébe húzott, holott szégyenlős népek voltunk mink és nem is értünk rá az ilyen úri tempókra. Még azt is megpróbálta, hogy rendei csináljon a bozontomban a bontófésűvel.

— Ne félj kisfiam, nem mégy méj inasnak. Eszembe jutott az éccaka Agócs főtisztelendő úr. Jó ember az a szegényhez. De szépen kezet csókolj ám nekil

Agócs főtisztelendő úr igazán nagyon jó ember volt. Mindig ott sétált a templom körül, mint valami megelevenedett hatalmas szép nagy bálvány és asz? szonyt, gyereket el nem engedett maga mellett, anélkül, hogy csókra ne nyújtotta volna neki a kezét,

Név szerint ismerte az egész várost és anyámat is mindjárt nevéen szólította, ahogy a gyűrűs, kövér kezét élénk tolta.

— Mindörökké, Móráné lelkem; mindörökké! No hodzs vannak, hodzs vannak a Daru-uccsában?, Korestőlő less-e, vadzs haláleset?

Mosolygott a nagy tányérrózsa-képe, do mire az anyám a végére ért a jajveszékelésnek, akkorára lehervadt róla a mosoly. Szigorú lett a jóember, mint a kőbálvány.

— Hát ostán? Ezsért jajgat? Hát hun van azs megírva, hods mindenkinek musáj urat nevelni a dzserekiből? Adhassa inasnak is, nézzse. No, Isten hirivel!

De aki jó ember, az csak nem tudja megtagadni magát. Akárhogy megharagítottuk, búcsúzoba is csak megcsókoltatta velünk a jószagú kezét.

Most már azután csakugyan elszakadt minden kötél. És anyám is azt kérdezte tőlem, hogy milyen inas szeretnék lenni? Istenem, hát mit mondhattam volna rá mást, mint azt, hogy »könyvkereskedő«. Ezt elég könnyű szívvvel mondtam és erre az anyám is fölvidult egy kicsit. Tán arra is gondolt, hogy milyen szép históriás könyveket olvasok én föl neki ezután vasárnap délutánonként az árokparton.

Ranczay bácsi volt abban az időben a városunkban az egyetlen könyvkereskedő. Éppen kint is volt a kirakatában a tábla, hogy jó házból való gyereket fölvesz inasnak. Ettől egy kicsit felhődztem, mert a mi házunk bizony roskadt volt egy kicsit, meg a

zsindely is lekéredzett itt-ott a tetejéről. De ebből nem lett semmi baj se. Ranczay bácsi megnézett gyalogszeggel is, pápaszeggel is, aztán kijelentette, hogy kitanít könyvkereskedőnek — és nem kíván érte többet, csak három pengőt havonta.

Sohse felejttem el azt a délutánt, ami erre következett. Meleg volt akkor a fecskeváló hónap, az édesanyám kint mosott a kútnál, én meg ültem a lábánál a teknő alatt. Egyikünk se szólt egy szót se, csak sírtunk csöndesen mind a ketten. Az ő könnye a teknőbe hullt, az enyém pedig az ő lábára.

De az igazi kínszenvedésre csak másnap virradtam rá. Amikor az uccabeli pajtásaim reggel mentek a Veni Sancte-ra és megzörgették a zsalugátért, a kisajtót, a kerítést és bekiabáltak a kapu hasadéknál:

— Ferkó! Ferkó!

Ezt Dante kifelejtette a poklából!

Bújtam én színbe, ólba, padlásra, de a boldogok zsidongása minden reggel rám talált. Nem is bírtam egy hétnél tovább. Ahogy elhaladtak a házunk előtt a pajtásaim: megvártam, míg a sarokra érnek, akkor én is utánuk eredtem. A piacon, a guggon ülő kofák közt ácsorogtam addig, míg oda hallatszott az iskolánkból a nyolcórás csengetés, mire betakarodott gyerek és tanár. Akkor aztán megkerültem az iskolát, először csak messziről, aztán mindig kisebb körben. Ádám tehetett így, mikor az elveszett paradicsomból kicsukták. Ha van valaki a világon, aki próbálta az a kínszenvedését, én vagyok az!

Csakhogy Ádámot csak a paradicsomból kergették ki. nem az iskolából, őt csak a terített asztaltól tiltották el, nem a könyvektől, — azt ki lehetett bírni, abba bele lehetett nyugodni. Én már a negyedik nap belül voltam a kerítésen. Négykézláb csúsztam el az igazgatói szoba előtt, végig a hosszú fehér folyosón, mi elértem a harmadik osztály nyitott ajtajáig. Ott aztán hallottam én mindent. Azt is, amit magyaráztak, azt is, amit feleltek, azt is, mikor az öreg pedellus oda csoszogott a csengőhöz. Akkor aztán usgye, szaladtam vissza az uccára, már ameny nyire négykézláb szaladni lehet.

Szeptember közepéig nem volt semmi baj. Lopva is lehet jóízűeket inni a tudomány kutjából, amitől szöges drótkerítéssel zártak el engem, szegény, kis kócos csürhét. Hanem akkor az történt, hogy Eyszrich tanár úr a latin nyelv szépségeit ragyogtatta a harmadik osztály előtt. Hogy milyen ércsengésű, hogy milyen erővel teli, hogy milyen tömör nyelv az, hogy annak semmi más nyely a nyomába nem hághat.

— A latin azt mondja: Unus es Deus. Ki tudja, hogy lehetne ezt magyarul mondani?.

Mély csönd.

— No, senki se meri megpróbálni?, Nagy Mátyás?

Nagy Mátyás jeles deák volt, valami uradalmi inspektornak a fia, vetélytársam a másodikban. Meg is szólalt a provokálásra:

— Egy vagy Isten.

— No, nem egészen. Micsoda szórend ez?

Nagy Mátyás észbekapott.

— Vagyis hogy: egy Isten vagy...
Megint a tanár úr hangját hallottam:

— Nem, nem. Nem érzitek, hogy a latinban valahogy több van?

Rémülten dobogott a szivem, de nem birtam magammal. Be kellett kiáltanom:

— Egyedül te vagy az Isten...

Abban a percben már koccant is a homlokom a téglán, mert beleszédültem az izgalomba. Mit tettem, mi lesz ebből?

Az lett, hogy a latin tanár úr ölben vitt be az iskolába és többet aztán sose kértek tandíjat Móra Márton földbirtokostól. Onus es Deus. Egyedül te vagy az Isten. Ha egy kicsit messze vagy, ha sokszor nem érsz is rá a földre nézni...

De azért a szeptember nekem legszomorúbb hónapom marad erre az életre. És ha én a befelé siró fajtából való vagyok is, mindig teleszivárogok könnyel a szemem, ha szeptemberben lehajtott fejű kis gyereket látok ...

A GYÉMÁNTCSERÉP

Az íróasztalomon van egy kis japán puszpángfátányér, abban tartogatok én mindenféle piros, kék, sárga üvegcserepeket. Hogy hol veszem őket? Hát találgatom őket az uccán, hol az aszfalton, hol az árokparton. Hogy minek kellene ezek nekem? Hát csak eljátszogatok velük, mikor nagyon fáradt vagyok és se látok, se hallok már azoktól a kis fűrészektől, amik az agyamban nyiszognak. Van azzal így más ember is s az akkor a fűrészmalomát elviszi a színházba, vagy a kaszinóba, vagy belefűrja a nagyvankosba és rászorítja a kisvankosokat, vagy ha semmi se használ, akkor összevesz a feleségével. Nem mondom, ezek is jó módszerek lehetnek, de az enyém biztosabb és kevesebbe is kerül. (Nem az asszonnyal való összeveszés ruinalja az embert, hanem a kibékülés.) Én se a magam fejét nem viszem sehova, se a más fejét nem harapom le ilyenkor, hanem fölveszek egyet a színes üvegeimből és azon keresztül nézem a kezemet, a szobát, a fákat. Kiszököm ebből a seszínű világból egy piros világba, kék világba, sárga világba és az olyan különös, hogy a kis fűrészek egyszerre elhallgatnak tőle. És amikor csönd lesz bennem, akkor ráfogom az üvegcserepet az égre és azon keresztül mindig meglátom az Istent.

Most is éppen olyan, mint kisgyerek koromban volt, mikor a gyémántcserepet találtam a szőlőuton.

A gyémántcserep már messziről úgy tündöklött ki a homokból, hogy majd kiverte a szemem. Nagyot dobbant a szívem, mert mingyárt ráismertem.

— Gyémánt! — szaladtam oda lelkendezve s beletörülgettem, a kincset az ingem derekába.

Közelről nem ragyogott úgy, de ha napnak tartottam, vakítóan szórta a szikrát. Bizonyos voltam benne, hogy valami jókedvű tündér hajította az utamba, aki meghallotta, milyen jó gyerek vagyok. Akkoriban tudtam, hogy a tündérek úgy röpködnek körülöttünk, mint a legyek, s azt hittem, úgy szórják szanaszét a gyémántot, mint én a cseresznyemagot.

— Ugyan melyik lehetett? — néztem körül a kutyatejvirágos homokon.

De nem röpködött ott egy fia-tündér se. Mindössze egy cinege bujkált a gilice-tövisek közt. Igaz, hogy az is azt kiabálta:

— Kincs! Kincs! Kincs!

A szememhez emeltem a kincset és láttam rajta keresztül Tündérországot. A kutyatejvirágok szivárványszínű fáknak látszottak. A csillámos homok csillogott-villogott, mint a porrátört gyöngy. Kék hangyák mászkáltak rajta és a legyek úgy villantak el előttem, mintha röpülő rubintcsöppek lettek volna.

Nem voltam, nem is leszek már többet olyan boldog az életben, mint akkor voltam. Annyiszor jártam Tündérorságban, ahányszor akartam. Nem kellett hozzá, egyéb, csak a gyémántcserep. Azt meg

nem kellett féltennem senkitől, mert csak én tudtam, micsoda. Még az édesapám is üvegdarabnak nézte, pedig az volt a legokosabb ember a világon.

Egyszer, ahogy az ünneplő kabátkám zsebében megtalálta a kincset, megpirongatott:

— Hát azt a pohárcserépdarabot mit hurcolod magaddal, te bolondos? Hiszen kilyuggatja a ruhádat.

— Ó dehogy, — sompolyogtam ki a szobából s attól fogva éjszaka is a markomban szorongattam a kincset, hogy senki el ne vehesse tőlem.

Utoljára aztán odaadtam magamtól. Még pedig a jó Istennek adtam oda egy orgonaszagú, ragyogó tavaszi vasárnap. Annak a jó Istennek, aki olyan szomorúan nézett le rám az ó-templom gyertyafüstös, régi oltárképéről. Ott ült hosszú kék palástban a felhők fölött, aranykorona volt a fején, rózsakoszorús angyalkák röpködtek körülötte és nézett, nézett maga elé szomorúan. Pedig az öreg-templomban minden olyan vidám volt. A nyitott ablakon bebújtak az orgonagallyak, vadméhek döngicséltek a tömjénfüstben, nevetett a napfény az anyókák fehér haján és a gyerekszemek tükrében. Csak az Istenke nézett örökön olyan szomorúan, ahogy csak az tud nézni, aki mindig maga van.

Nagyon megsajnáltam a jó Istent és azt gondoltam magamban, hogy neki adom a gyémántomat.

— Majd meglátod, milyen szépet látsz ezen! — néztem biztatóan a képre, ahogy odasompolyogtam az oltár elé.

Kis fatányér volt az oltár sarkán, (olyan, ami-

lyen most az íróasztalomon van), jó emberek abba rakosgatták, amit Isten dicsőségére, szegények gyámlítására szántak. Abba tettem én is a gyémántomat, az aranykrajcárkák, a fényes ezüsthatosok fölé.

De a gyémánt megcsörrent az Istenke pénzein és Fekete harangozó, aki alacsony szalmaszékén az oltár mögött szundikált, mert ott jó hűvös volt és a legyek se csíptek, a harangozó kitekintett a csörrenésre és haragosan rám mordult:

— Takarodsz, te gyerek, azzal az üvegcséréppel!

És ahogy utánam hajította a kincsemet, az nekem jobban fájt, mintha a fületem húzta volna meg, ahogy a tisztelendő úr szokta, ha megakadtam a »kिलenc idegen bűn«-ben. Szepegve bújtam meg egy nagy magas padban, amelyikből a fejem se látszott ki és addig keseregtem, míg utoljára magam maradtam a templomban.

Már leborult az este, elhallgatott a vadméhek zsongása, csak a Fekete harangozó lassú horkolása hallatszott az oltár mögül. Az Istenke képe az Örök-mécs pislogásánál még szomorúbbnak tetszett, mint a napsütésben.

— Mégis csak a tied lesz! — kacsintottam a jó Istenre és a gyémánttal lábujjhegyen odaóvakodtam az oltár elé. Szép lassan tettem le, hogy ne csörrenjen, a harangozó nem ébredt föl és én elégedetten surrantam ki a templomból.

De ahogy a portkusba értem, visszarettentem,

Nagyfejű béka lépkedte ott a katonabogarakat és nem mertem tőle kimenni.

— Megvárom, míg megvacsorázik, — fordultam vissza és behúzódtam a legutolsó padba, a missziós-kereszt tövébe. Ott bóbiskoltam egy darabig s talán el is aludtam volna, mikor egyszer csak szárny-suhogást hallok az oltár felől. Odariadok: hát az angyal-fiókák röpködnek le az oltárképről. Az egyik éppen a fatányérkát tette a jó Isten ölébe.

— Látod, Uram, mégis csak jók az emberek, — muzsikált a szava, ahogy kifordította a tányérkát.

Aztán a tányérkát visszatette az oltárra, a jó Isten pedig fölszedte a pénzeket az öléből és egyenként visszadobálta őket a tányérra. Csak azt csodálom, hogy egyik se csengett, mikor olyan magasról leesett.

— Ez bizonyosan azért van, hogy Fekete harangozó föl ne ébredjen, — gondoltam magamban.

És szórta, szórta az Istenke a pénzeket és nézett szomorúan maga elé és csak akkor kezdett el mosolyogni, mikor az én gyémántom a kezébe került. És attól a mosolytól egyszerre szivárványszíne lett az éjszakának, egészen olyan, mint amilyent a gyémánt szokott mutatni.

— Ezt elteszem, — méregette a tenyerén a kincset és eltette a kék palástja alá. És ezen elnősolyodott az egész templom, a haragos kopasz kőszentek is és láttam, hogy még Fekete harangozó is mosolyog álmában, aki tán az édesanyja ölében mosolygott utoljára. És mosolyogtak az angyalok is, amikor megszólaltak:

— Pohárfenékből való cserép az, Urunk!

— De hát nem látjátok, hogy világít! — csengett az Isten szava és egyszerre úgy teleragyogta az éjszakát az úr kebelén nyugvó üvegdarab, hogy be kellett hunyni a szememet.

Mikor fölnyitottam, bepirosodott a hajnal az ablakon, imádkoztak az orgonák sűrűjében a fülemülék és Fekete harangozó rázta a vállamat.

— Ejnye, de elaludtunk, te üveges kis gyerek, — mondta olyan szelíden, ahogy ez a mogorva vén-ség sohase szokott beszélni.

Kidörzsöltem az álmat a szememből és ijedten pillantottam oda az oltárra. De mingyárt megnyugodtam: az aranykrajcárok és az ezüsthatosok ott voltak, de a gyémántom nem volt ott.

Az azóta mindig ott van a jó Isten kebelén, akit én most is mindig úgy látok az üvegcserepeken keresztül, mint akkor láttam, csak éppen, hogy most már tudom, hogy a jó Isten nem azért szomorú, mert mindig egyedül van, hanem azért, mert sohase lehet egyedül.

ÉN ÉS A ZENE

Ne tessék rossz néven venni, hogy én vagyok előbb, mint a zene. Nem szerénytelenségből van ez így, hanem amilyen a kérdés, olyan a felelet. A kérdésben pedig ilyen volt a sorrend. Idézhetem szószerint is:

— Szíveskedjék lehetőleg érthetően és röviden arra a kérdésre felelni: milyen az ön viszonya: a) az énekhez, b) a zenéhez? Szíves válaszát a hó végéig kérjük, mivel akkor rovatunkat lezárjuk.

Ezt a kérdést Budapestről intézte hozzám egy olvashatatlan aláírású úr és ellenjegyezte egy másik olvashatatlan aláírás. Az egyik mint szerkesztő, a másik mint kiadó. Közlik velem azt is, hogy ezt a kérdést hazánk több jelesének is föltették. A honorárium nem sok, csak tízezer korona. Tudniillik, hogy hazánk jelesei tartoznak ennyit fizetni válaszuk közzétételéért, amire a zenekedvelő magyar közönség rendkívül kíváncsi.

Nem tagadom, nagyon jól esett ez a figyelem. Először azért, mert ritkán van alkalma az embernek a mai világban tízezer koronáért hazánk jelesének érezni magát. Másodszer azért, mert így végre magam is tisztába jöhöttem vele, hogy milyen is az in viszonyom az énekhez és a zenéhez. Szégyen, nem

nem szégyen, eddig sohse gondoltam rá. De ha már a zenekedvelő magyar közönséget is úgy gyötri ez-irányban a kíváncsiság, akkor illik, hogy magam is számot vessek magammal.

Hát az ének ügye nem éppen komplikált. Tegnap délután nekem kellett elaltatnom az unokámat. Az elaltatásnak többféle módja van. Az ember a bal-karjára veszi az elaltandót a pólyában, megy vele le és fel a szobában s a szabad kezével ott ütögeti a pólyát, ahol leggömbölyűbb benne a gyerek. Lehet úgy is csinálni, hogy az ember föl se kel az íróasztaltól, hanem a babakocsit egy zsineggel hozzáköti a lábához, aztán hol előre rúgja a lábát, hol hátrarántja. Én azonban szeretek előírásos nagyapa lenni s régi szép családi novellákból úgy tudom, hogy a rendes nagyapák dallal altatják el unokáikat. Hát megpróbáltam a rendes nagyapaságot. Az eredmény magamat is nagyon meglepett. Az unokám most tette életében az első öntudatos mozdulatot: bedugta mind a két fülecskéjét.

Azt hiszem, a kérdés a) pontjára lehetőleg értelmesen és röviden feleltem.

A zenéhez való viszonyom már komplikáltabb.

Olyan ötesztendő lehettem, mikor a kocsión találtam egy rézből való aranykrajcárt. Első, utolsó talált pénzem volt ez életben. Az apám ezt is el akarta tőlem venni azzal az indokolással, hogy azon a pénzen, amiért nem dolgozott meg az ember, úgy sincs isten áldása.

Ebből látnivaló, hogy az apám kissé doktriner

ember volt, ami a szűcsipari pályán különösen megbecsülni való erény. Én azonban már akkor is gyakorlati észjárású férfiú voltam. Befektettem a talált pénzt. Még pedig körtemuzsikát vettem rajta a ponyván áruoló tótoknál.

A körtemuzsika nagyon elegáns hangszer volt, az egyik oldala piros, a másik sárga, addig, amíg hol a szájával, hol a kezével le nem szedte róla az ember a festéket. De szépen szóló muzsikának akkor is megmaradt, mikor az eleganciáját elvesztette. Kár, hogy kiment a divatból. Filharmonikusok ugyan nem igen használhatnák, de például a parlamenti harmóniát nagyon eredményesen lehetne vele szolgálni. Azt hiszem, a házelnök is méltányolná úgy, mint ahogy Borbás keresztanyám méltányolta, akit először büvöltem el zeneművészetemmel.

Megálltam az ablak alatt és megrokkantottam a körtemuzsikát.

Keresztanyám bazsarózsaképe mingyárt kipiroslott a zsalun.

— Ejnye, te vagy az, gyerekem? Azt hittem, valami eltévedt rigó. No tartsd a kalapodat! Ezt azért adom, mert olyan szépen fűjod!

Egy aranykrajcár hullott a kalapomba, öt perc múlva mellé pendült a második.

— Ezt meg azért adom, hogy most már ne fűjjad!

Így bukott meg öt perc alatt az apám puritán közgazdasági elmélete. A talált krajcár már fiadzott

kettőt, pedig még csak egy keresztanyámnál próbáltam szerencsét.

A szegénysoron ugyanis másképp látják el az embert keresztanyákkal, mint a királyoknál. A princeknek egy keresztanyjuk van és sok keresztnevük. A szegényember gyerekének keresztneve csak egy van, de annál több a keresztanyja és ez sokkal okosabb berendezkedés. Most már öreg ember vagyok, de még most is sajnálom a szegény kis princeket, hogy megnyit sírhatnak azok, míg valamennyi keresztnevüket megtanulják! Sokkal jobb az, ha csak egy keresztneve van az embernek, de azon tizenöt keresztanya becézgeti, hullatván a kalapjába az aranykrajcjárt.

Tizenöt keresztanyához természetesen legalább tizenöt keresztapa is tartozik. Azokról azonban meg kell állapítanom, hogy nem mutattak annyi fogékonyságot a zenéhez, mint a nők. Ők mingyárt a második krajcáron kezdték és azon az óhajtáson, hogy álljak odébb egy házzal.

Rám estellett, mire alvéget, felvéget bejártam és minden komán, komaasszonyon, sógoron behajtottam a zenepénzt, (úgy tele lett a kalap, hogy alig bírtam. Mire a magunk ablaka alá értem, le is kellett tennem a földre. Isten látja a lelkem, hogy nem a pénzvág, hanem a tiszta művészi ambíció vezetett, mikor itt is megszólaltattam a szépen szóló muzsikát.

Már alig lihegtem, mikor kiszólt az apám:

— Ejnye, de fene-szépen szól!

— No, — gondoltam magamban, — most jön az aranykrajcár.

De hát megcsalt az emberismeretem. Nem az aranykrajcár jött. Az apám jött, egy frissen hasított szíjostorral.

— Eddig fűjtad, most már járjad, — mondta minden harag nélkül, az elfogulatlan műbíráló hangján.

De itt olyan intim részlet következik, amely nem tartozik a haza zenekedvelő közönségére. Érje be azal, hogy azóta nem foglalkozom zenével, legfőljebb nádihegedűvel. Az a szokásom azonban azóta is megmaradt, hogy szót fogadok azoknak, akik unják a nótámat. El lehet engem hallgattatni, csak a kalapom kell kibélelni aranykrajcárral.

MIKOR ÉN TELKESGAZDA VOLTAM

Egy minden világi huncutságban jártas barátom azt kérdi tőlem a minap, hogy miért nem jelentkezem én földigénylőnek.

— Én? Hát már hogy jelentkezném? Hiszen nem vagyok én se paraszt, se rokkant katona.

— Annál több kilátásod volna rá, hogy földet kapsz.

Ebből látnivaló, hogy a barátom humorista. (Van is rá jussa, mert különben temetkezési-társulati tisztviselő és tessék megfigyelni, hogy akik a halállal valami összeköttetésben vannak, azok mind hajlamosak a humorra.) Hát én nagyon szeretem a humoristákat, de még az ő kedvükért sem igénylek földet. Egyszer már megpróbáltam, de akkor úgy megégette a kása a számat, hogy én arra még egyszer rá nem kívánok.

Akkor volt az, amikor az iskolába beadtak és az egész ház odavolt az örömtől, hogy én a kultúrával keveredtem baráti viszonyba a kanászi, vagy szücsipari pálya helyett. (Mert családfám szerint erre a kettőre lettem volna predesztinálva.) Még a Szana kutyánk is azzal ugatta el a kapuhasadékról a cigánygyerekeket:

— Op-hop-hop-hop-hó! Nekünk már diák fiunk van!

Csak én nem akartam seh'ogyse beleszokni a tudományos életbe. Már a harmadik palatáblát törtem el, de még mindig nem találtam semmi örömet a kultúrában. Mikor pedig odáig értünk, hogy először nyomtak tollat a kezembe, majd ríva fakadtam.

Pedig piros szára, meg réznyaka volt életem jövődöbeli kínzószerszámának. Édesapám maga vásárolta a Valódi boltosnál, akit azért tiszteltek így, mert minden portékáját azzal ajánlotta, hogy »valódi«.

— Ez valódi kalamus, — dicsérte a pennát.

— Szép szerszám, — tódította édesapám. úgy-e, hogy szép?

— Szebb a vasvilla, — mondtam durcásan.

— Könnyű szerszám.

— Könnyebb a karikásostor.

— Írástudónak mondják azt, aki ezzel bálni tud.

Erre már kibuggyant belőlem a keserűség. Földhöz vágtam a piros tollat. Nem akarok én írástudó lenni! Én gazdaember akarok lenni!

— Mit akarsz te? — nyugasztotta édesapám a vállamon a kezét, de úgy ám, hogy egyszerre felkaptam a tollat.

— Jaj! — mondtam, — inkább írástudó leszek Apám az állam alá tette a tenyerét.

— Mást mondok én neked, fiam-uram. Ha le teszed az exámentot, nyárra beállhatsz próbagazdának a magad földjén.

Akkoriban még bolonddá lehetett tenni az embert a szebb jövővel, jobb jövővel. (Ma a pólyásgyerek is

elsivalkodja magát, ha a jövődőről beszélnek: »no hát, no hát!«) Nekiveselkedtem a tudománynak s akkora jutalomkönyvet kaptam a vizsgán, hogy alig bírtam haza. (Nagyon alkalmas jutalomkönyv volt, az volt a címe: Adomák és veszetnék, írta Dvorcsák János. Ez volt az első klasszikus író, akivel megismerkedtem.) Édesapám szavatartó ember volt. Másnap kiballagott velem a szőlőnkbe, odaállított a pusztaföld sarkába.

— Látod azt a vakondok-túrást?

— Látom.

— Hát azt a másikat?

— Azt is.

— No hát, ami a két vakondok-túrás közé esik, az a te földed. Tégy-végy rajta, ahogy neked tetszik. Én bele nem szólok, mert én csak szomszédod leszek.

Nem nagy volt a föld, de volt abban minden. Egy bokor sárgadinnye, két bokor saláta, három bokor kukorica, négy bokor sárgarépa, öt bokor mák; most körülbelül az ötödik fizetési osztály felel meg neki.

Bukfencet vettem volna örömben, ha idejekorán eszembe nem jut, hogy a kiscgazdák nem szoktak bukfencet hányni. (Még akkor nem kerültek be a parlamentbe). Így csak körülnéztem ragyogó orcával: ugyan látják-e sokan az új földbirtokost?

Nem látott biz engem egy vén varjúnál egyéb, az is azt mondta, mikor keresztül szállt a földem fölött:

— Kár, kár!

No, azért is megmutatom, hogy nem kár. Kaptam a kapát és olyan szerencsésen megkapáltam a kukoricám, hogy mind a három bokrot keresztülvágtam a tövén.

— Sebaj, szomszéd, — vigasztalt édesapám, — legalább erre nem lesz több gondod.

Olyan munkás nyaram azóta se volt, pedig azóta se igen töltöttem légyfogással a nyaraimat. Hólyagosra törtem a kezem, jajgattam a nyakamra, nyögtem a derekamra, ólomnak éreztem a lábam. A tejébe pedig édesapám mindig azzal biztatott:

— Nono, Ferenc szomszéd, lesz ez még rosszabbul is!

Hát lett is. Se látszatja, se foganatja nem volt az igyekezetemnek. A mákjaimat mind kifurkálta a furulyásbogár; a sárgarépámnak csak a levele maradt: a répáját megette a cserebogárkukac; a salátámnak pedig éppen levele nem maradt: lezabálta a csiga.

Nem maradt a gazdaságból egyéb, csak a dinnye-bokor, de az aztán megszenvedtetett az egészért. Ha keveset locsoltam: sárgult; ha sokat locsoltam: feketedett; ha a nap sütött: fonnyadt; ha a nap nem sütött: bályadt. Mikor virágzott: megszaggatta a jég-eső; mikor kötött: megverte a ragya. Dinnyeérésre nem maradt több rajta kettőnél.

Azokat aztán, mikor érőfélben voltak, őriztem reggeltől estig. Még a darazsakat is elkergettem róluk. Hanem az apámat hiába kértem, nem nézte meg a dinyéimet.

— Nem akarom őket megverni szemmel. Majd, ha megérnek, szomszéd.

Nyár végére megértek. Jelenttem az apámnak, s együtt ballagtunk ki dinnyét szedni. Ahogy odaérünk a mesgyére, eljajdítom magam:

— Jaj, az egyik dinnyém ellopta valaki az éjszaka!

— El azt, — bölintott rá édesapám. — Hja, szomszéd, attól lopnak, akitől van mit.

No, legalább az egyiket meghagyta az a jó ember. Leszakajtom az indáról, nekifogom a kisbicskám a ripacsos hajának.

— Hohó, — kapta meg a kezem az apám, — hát, hogy gondolod azt? Ezt én viszem el adóba.

— Adóba?

— Hát, ha én rajtam megveszik az adót a földemért, én is megveszem terajta. Ilyen a gazda sora, lelkem gyerekem.

Valami keservesen elríhattam magam erre, mert mindjárt megszánt az apám.

— No, ne félj, a dinnyéd árát neked adom. Vehetsz rajta vetőmagot jövő esztendőre.

— Inkább könyvet vegyünk, édesapám.

Meg is vettük az Istenfélő Genovéva históriáját s így lett belőlem írástudó.

*

Ez az életem fátuma. Akkor voltam paraszt, mikor az volt az utolsó mesterség s akkor vagyok írástudó, mikor csak írástudatlannak érdemes lenni.

TETRA-KONTAOKTAÉ DEREK

Ma reggel, ahogy átmentem egy kis zöldszágért Újszegedre a füzesbe, örvendetes találkozásom esett egy régi ismerősömmel, akihez harmincvalahány esztendeje nem volt szerencsém. Neki, szegénynek, most se volt se öröme, se szerencséje, amennyiben meglehetősen züllötten feküdt egy pad alatt, mind a negyvennyolc oldalán.

Nem móka ez, kérem szépen: a szóban forgó egyénnek a szó legszorosabb értelmében negyvennyolc oldala van, tehát nagyszerű városatya lenne belőle. (Hirtelenében nem jut eszembe sokoldalúbb foglalkozás, de úgy látom, a városatyák csakugyan mindenhez hozzászólnak. Bizonyosan azért, mert mindenhez értenek.) Éle is van vagy hetven, tehát lehetne színikritikus is. Sarka, gondolom, huszonhat van, tehát kész politikai talentum, mert minden helyzetben u sarkára tud állni. S ez a tömérdek képességű egyén még se megy se városatyának, se színikritikusnak, se követnek, hanem beéri azzal, hogy test gyanánt szolgál a haza ifjúságának. No, nem kell rosszat gondolni így érettségis időben; csak olyan mértani teszt érték, akin a kis diákok a kristály alakokat tanulmányozzák.

Az én ismeretségem is még diákkoromból való

a tetrakontaoktaéderrel. Innen a gyűlölség is, amely harminckét esztendő után durva bosszút állatott velem a tetrán a világ minden kis diákjai nevében.

— Ó, gonosz, gonosz, gonosz! — döfködtem bele a botomat az ocsmány kéregpapírfigurába és addig tapostam a cipőm sarkával, míg nem maradt rajta mértani ábrázat.

Mert én is voltam valaha kis diák, én is tanultam *test*-eket szerkeszteni!

Ó, milyen öröm volt a nádtetejes házakban, amikor a szabályos jegerendszer első alakjait összebar-moltuk, mink, nehézkezü szegényember-gyerekei!

— Mártony, — állt ki estefelé a kisajtóba Puci takács, a homlokára tolt okuláréval, — oktajédert csinál a gyerek! Mit szól ehhez, Mártony?.

— Márton, az édesapám, nem szólt semmit e hív-ságos kérdésre. Volt neki magának is elég ügye-baja, — mert szücsmester volt s abban az időben mifelénk még a szenátor is subában reprezentált — és soha nem avatkozott a gyerekei dolgába. Ha tanultunk, tanultunk, ha nem, nem, — bizony mi értünk nem hajtogattak malacot a professzor urak udvarába.

Legföljebb én voltam a malac, mire elkészültem egy-egy testtel. De azért megcsináltam őket, ha nyakig belecsirizedtem is az igyekezetbe. A hexaeder, az oktaéder, az ikositetraeder, a pentagondodekaeder mind ott merészkedett már a kemencenyakon. Igazság szerint nem ott lett volna a helyük, de szegény anyám így könnyebben fölhívhatta rájuk a szom-

szédasszony figyelmét. Még most is hallom, ahogy mondja panasznak álorcázott szemérmes kevélységgel:

— Nézze már, Ágneskám, milyen bolondokat csináltatnak mostanában a szegény diákfiammal azok a kórságos perfesztorok. Nagy ész kell ehhez, tudja, meg az a temérdek petlóreum, mikor hajnalig is elkínlódik velük.

Hát még mikor a rettenetes tetrakontaoktaéder jött! A negyvennyolclapú, a hetvenélű, a huszonhat-sarkú állat. A gyémánt kristályalakja! Ezzel a barommal nem boldogultam sehogyse. összenyírbáltam a test vázának egy félmázsa kéregpapírt (most nem futná az árát egyhavi fizetésem), egy rizsma kékpapírt borítólapnak, kétannyi sárgát az éleknek, — csak nem akart az szerves egészzé kögülni. Se ételem, se italom egy hétig; egyik éjszakám álmatlanabb, mint a másik; ha elaludtam, százmillió tetrakontaoktaéder százbillió csúcsa szurkált föl álmomból; sápadtan bolyongtam, mint a hazajáró lélek s azt hiszem, fekete hajamban akkor jelentek meg az első ősz szálak. Hiába, a negyvennyolc lap csak nem gömbölyödött egygé.

Mikor aztán semmi se segített, a legősibb metódushoz folyamodtam: a zálogos tehénéhez. Édesapám erre csakugyan tudomást vett rólam és a nyakam közé szedett egy frissen hasított szíjjal (bárányéből hasította, nem az én bőrömből), hogy legyen miért sírnom. Azután kérdezte meg: mi lelt.

— A tetrakontaoktaéder... — bömböltem keservesen.

Apám megint a kezébe vette a szíjjat, mert

nem szerette, ha csúnyákat mondanak. Sietve siettem a magyarázattal:

— Apám, nem tudom megcsinálni a testet, a negyvennyolcast...

Apámnak erre fölragyogott a mély árnyba bujt szeme. Micsoda? Negyvennyolcas? Az már beszéd! Az aztán iskola, ahol ilyent tanítanak! — S fölugrott a verpánk mellől, kapta a görbe szabókést, fogta a kéregpapírt s egy kis félóra múlva olyan tetrakontaoktaédert kanyarított, hogy azt a Kohinoor is megkívánhatta magának.

Ki nem mondhatom, micsoda örömmel vittem az iskolába a nevezetes állatot. Először annak örültem, hogy nekem van, másodszor annak, hogy másnak nincs. Negyvenünk közül egy se tudta megcsinálni. Tanárom a szívére ölelt és genie-nek nevezett. (Persze e nélkül, de n-vel.) Én ugyan zs-vel se tudtam volna, mi az, de így is nagyon tetszett a szó. Elhatároztam azonban, hogy jogos tulajdonosának, az apámnak nem adom át, mert megint megver. Azt hiszi, csúfolom.

A tetrakontaoktaéder elemeit ilyenformán egész az év végéig az én példányomon tanulmányozta az osztály. Exámen után szétbontottam a kis húgom kedvéért. S akkor derült ki, hogy nem is negyvennyolc oldala volt, hanem negyvenkilenc. Szegény apám szélső függetlenségi volt világlátásban.

EGYGYÁSZJELENTÉS SZÉLÉRE

Minden gyászjelentést megsóhajtok egy kicsit, amikor szétnyitom, de úgy elborongani nem igen szoktam egyikén se. Nem vagyok irigy természetű ember és senkitől se sajnálom az örök békességet, ami mégis csak a legnagyobb jó az életben.

— No, te szegény, te már elvégezted?, — mondom a szomorodott szívvel jelentett névnek, amire már senki se ért és akár ismertem, akár nem, ültetek a sírjára egy kis virágot, amilyen hitem szerint éppen megilleti. Kisgyerekek sírjára mandulavirágot gondolok, fiatal lányokéra tubarózsát, szép asszonyokéra lafránszot, öregemberekéra császárszakállt, anyákéra golgotavirágot, államférfiakéra kakastaréjt, tudósokéra vadsárgarépát, írókéra délignyitót és a kormányfőtanácsosokéra pénzecske-virágot.

Ma reggel kaptam egy gyászjelentést, mely kibuggyantotta a szememből a könnyet és ahogy a reszkető prizmán át néztem a Flórián páter nevét a falusi nyomdában összebarmolt gyászlapon, egyszerre papucsvirágokká formálódtak előttem a keret kacsaringói.

Sok-sok éve már annak, amikor utoljára láttam Flórián pátert, aki nyugalmazott katonapáternak került

a vidékünkre és arról volt nevezetes, hogy nyáron is báránybórsapkában járt. Beszélték, hogy régebben más furcsaságai is voltak, például, hogy a kis kápolnában, ahol misézni szokott, két töltött puskát tartott az oltár mellett, és azokat mindig elsütötte, mikor a glóriát mondta, mert regimentspáter korában úgy szokta meg, hogy a díszlövés hozzátartozik az Isten dicsőségéhez. Ez egyideig nagy gyönyörúsége volt az ájtatos híveknek, de egyszer valami öreg templomprébék, akit kikergetett a páter a templomból, mert meg akarta vele szenteltetni a piócákat, amikkel kereskedett, följelentette a tisztelendőt a püspöknél. úgy hírlett, hogy akkor nagyon csúffá tették odafönt Flórián pátert, a puskákat is elvették tőle és attól fogva az öreg tisztelendő csak csöndes misét mondott a templomban és káromkodni is csak nagyon csöndesen káromkodott, ha mise után szilvórium helyett törkölyt öntött a pohárkájába Csillag úr, akinek kocsmacégérjén egy Molinár-baka nyakalta az ákovitát, merev ujjával peckesen mutatva a bakkancsa felé, amelyet ez a felírás koszorúzott: Zum Soldaten.

És mikor már ilyen nagyon csöndes ember lett a páter, akkor érte a legnagyobb szégyen: valami jótét-lélek feljelentette a váci püspöknek, hogy a tisztelendő úr papucsban mondta a hajnali misét.

Zimankós téli hajnal volt akkor és kegyetlenül rázták a szelek a Hatrongyost, amely pestises betegek lazarétuma volt valaha s mikor már annak se volt jó, akkor Flórián páternek csináltak belőle enyhelyet. Szelemenjeit megörölte a szú, zsindejét lerothasztotta

az eső, a padlata penészes volt, a falai repedezettek és nem volt egyetlen csukható ablaka sem. Már most tessék elképzelni egy téli hajnalt, mikor havas eső esik és üvölt a temető felől a felszél és csak azért nem viszi el a Hatrongyos tetejét, mert már rég nincs neki teteje. Még sűrüllik a sötét mindenütt, csak egy ablakon szivárog ki a mécsvilág: Flórián atya már talpon van, készül a hajnali misére.

Persze körülményes dolog a készülődés, mert törődött ember már Flórián atya és sok motyót kell öreg testére szedni, hogy kibírja a kápolna gyilkos hidegét, ahol abban az időben igen szegényesen lakott a jó Isten. Igaz, hogy ami szél a repedt ajtón befütyült, az kimehetett a törött ablakon. De közben a csontja velejéig didergett az ember. Különösen a láb, a láb, — azt nem győzi már felfűteni a fáradt, öreg vér!

Szerencsére Flórián atya jól el van látva meleg lábbelivel. Borjúbőr-csizma, bélés is van benne, hús esztendeje szolgál, de csizma az még most is, nem hiába, hogy a keresztapja cselekedte, aki híres-nevezetes vargamester volt valaha Kukáliában, az Isten nyugtassa szegényt!

Én ismertem e hosszú életű csizmát és ismertem azt a cinegeképü kisfiút is, aki éppen akkor zörgette meg az ajtót, mikor Flórián páter beleigazitotta magát a kukáliai bőripari remekbe.

— Ki van ott?

— Ego sum Franciscus discipulus. Laudetur Jesus Christus. Minisztrálásra jöttem, domine páter.

— In aeternum, amen. Gyere be, fiam. Becsusszan az ajtón a Franciscus discipulus. Csupa lucok a gyerek, átáztatta a hólé a felső temetőtől a kis kápolnáig. Vacog a foga az isten szegénykéjének, tócsa marad a lába nyomán.

— Per amorem Dei, — hőköl vissza az öreg katonapap, — hát a te lábadon mi az a kék?

— A bőröm, — mondja a cinegeképü.

— Hát csizmád nincs?

— De yan, csakhogy azt most édesanyám húzta föl, mert a vásárcútra kellett neki menni vízért.

Flórián atyának fáztában is melege lett. úgy ágaskodott föl a három szál haja a kopasz fején, mint Szent Péteré az oltárképen.

— Gyere ide, te trifurcifer, húzd le a csizmámat.

A cinegeképü megtette.

— No, most húzd föl!

A cinegeképünek most még könnyebb volt szót fogadni. Derékig belesuttyant a csizmába.

— No, most eredj, zörgess be a harangozónak, azután várj meg a porticusban.

S ahogy a cinegeképü elcsuszogott, Flórián atya előkaparászta az ágy alul a keshedt papucsait. Bizony a lábauja kikéredzett belőlük, mire az oltár elé került, do hát azért a Rorate coeli így is csak föl talált az égbe.

Sohase tudtam meg, mit szólt a váci káptalan

a papucsos miséhez, hanem abban bizonyos vagyok, hogy mikor most Flórián páter a csillagmorzsával kavi-csolt tejúton ballag a mennyei paróchia felé, a jó Isten fele uton elejbe szalajtja a legkedvesebb angyalkáit, hogy papucsban kattyogó öreg lábai elé a legpuhább felhőcskéket terítsék szőnyegül.

ISTEN ÁLDJA A TISZTES IPART!

Éppen a magyar kisipar szomorú helyzetéről szóló elkeseredett vezércikket fejeztem be a helyi lap számára, mikor hallom, hogy valaki az udvaron a mindenszentek litániáját imádkozza.

Ez a ház, amelyikben lakom, nincs éppen kongregációs szellemmel telítve, azért kissé meglepődve néztem ki az ajtón. Tán búcsúsok mennek keresztül a két uccára néző udvarunkon?

Nem, csak a feleségem állt a spájz-ajtóban ki-sírt szemekkel és éppen ott tartott, hogy »Szent Özséb püspök, könyörögj érettünk!«

— Mért éppen Szent Özséb? — bámultam rá.

— Azért, mert az lakatos volt, mielőtt püspök lett volna. Én még szegény nagyanyámtól tanultam, hogy azt kell segítségül hívni, ha a kulcs nem akar kijönni a zárból.

— Hát mért nem szólsz nekem? — kérdem bosszúsan. — Nem vagyok én még annyira az ördögé, hogy egy megvetemedett kulcsot ki ne bír-nék rántani az ajtóból!

Kár volt az ördögöt emlegetni, mert a tenyem már olyan volt, mint egy vértanúé, de a kulcs csak nem akarta a jót követni. Pedig már a martíroló-

giát is elmondtam, noha más hangsúllyal, mint a feleségem.

— Mért szólsz ilyenkor nekem? — fakadtam ki utoljára férfiúi következetességgel. — Én író vagyok, nem lakatos.

A feleségem csak rám nézett, de nem mondta ki, amit gondolt: hogy mennyivel többet érne, ha lakatos volnék!

Ami igaz is, mert akkor helyben lett volna a lakatos, de így el kellett érte küldeni a Jolán szobalányt. (Mari ugyan ő és szolgáló, de ha már belekerül az újságba, mégis csak előkelőbb így.)

Jolán tehát elment lakatosért déli harangszókor és odajárt érte esti harangszóig. Nyolc lakatosműhelyben járt és mind a nyolc helyen azt mondták neki, hogy ebben a drága világban egy rongyos kulcsért nem érdemes kifáradni. Már azon tűnődtem, hogy minden zárat elpusztítunk a spájzajtó kedvéért — vannak erre történelmi analógiák is, — de akkorára megérkezett Jolán a kilencedik lakatostól. Ez a kilencedik lakatos nagyon emberséges ember volt, föl-emelte az eléje térdelő leánykát és megígérte neki, hogy ha legközelebb dolga akad valahol a környéken, akkor ide is benéz, de azt csakugyan ne kívánják tőle, hogy ilyen loccs-poccs időben, pocsolyákon keresztül ugráljon ide egy kulcsért. Ha meg lefagy a hólé, akkor nagyon csúszós lesz és ő már negyven év óta nem szeret iringálni.

Úgy számítottuk ki, hogy ilyen körülmények közt húsvétig nem igen számíthatunk a lakatos látogatására

és mivel élni addig is kell, legjobb lesz érte egy konflist küldeni.

A feleségem ugyan attól félt, hogy megsértődik a mester, amiért nem kétfogatút küldtem érte, de úgy látszik, a szerencse mellém szegődött, mert a mester az egyfogatún is megjelent. Elszívta egy szivaromat, megcsipkedte Jolánt, kifejtette, hogy a lakatosipar helyzetén csak az segítene, ha minden városban csinálnának internáló tábort és annak minden celláján két lakat volna, aztán föltette a szemüvegét, megnézte a kulcsot és azt mondta:

— A helyzet behatóbb körültekintést igényel.

— Mi? — meredtem rá megdöbbenően.

— Igen, igen, — azt mondja, — holnap is el fogok jönni. Akkorára talán a helyzet is megfordul és felülkerekedik az országos kormányzatban a zsenialitási eszmeerő.

Nem mondhatom, hogy a mester ne lett volna szótartó, mert csakugyan megjelent másnap és most már sokkal itthonosabbnak érezte magát nálunk. Megjegyezte, hogy ő a kubát jobb szereti, mint a rövid szivart, a nagyságos asszony jobban tetszik neki, mint a szobalány, ha zsidók volnánk, akkor nem állna velünk szóba, — végre pedig felszólított, hogy menjek be a spájzba és toljam belülről a kulcsot, ő majd huzza kívülről.

Alázatosan szót fogadtam a el kell ismernem, hogy a mester értette a dolgát... Nem telt bele félóra, mire elkiáltotta magát:

— Megfordult már!

Nem a kormányzati helyzetre értette, hanem a kulcsra, amely nagy csattanással csakugyan elfordult, azonban úgy látszik, megbánta elhamarkodott lépését, mert aztán többet nem fordult se té, se tova.

— No, ezzel megjártuk! — kacagta a mester elégedetten.

Éx azonban rosszat sejtve, rugdostam meg az ajtót:

— Nyissa ki!

— Nono, kérem, — nyugtatott meg a zsenialitás! eszmeerő hitvallója, — sohse volt jó az a nagy sietség. Majd később visszajövök.

Ennek már négy órája, de a mester még nem jött vissza. Pedig már háromszor küldtünk érte, ígérvé neki négylovas hintót, esperesi cingulusos szivart és a Notre Dame de Sionból kikerült valódi szobalányt. Attól tartok, hogy legközelebbi vezércikkemet a lakatosipar szomorú helyzetéről még mindig mint internált fogom megírni.

HARMADIKON

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy én azért szoktam harmadik osztályon utazni, mert a sportnak ezt a nemét fölöttébb kedvelem. Azért utazom harmadik osztályon, mert én vidéki író vagyok és vidéki múzeumigazgató, azoknak pedig ez a klasszis dukál. Egészen más volna, ha például a toronygombaranyozók szaklapjának kiadóhivatali segédfőnökhelyettese lennék és a keresztanyám jóban volna valamelyik társadalmi egyesület alelölülőjével. Akkor nekem elsőszállyu szabadjegyem volna és nemcsak a sürgönykarók állnának előttem haptákat, hanem az állomásfőnökök is, mikor a föntartott szakaszomat megmutatnák. Azonban az a jó asszony, aki keresztelésemmel képviseletemben mondott ellene az ördögnek és minden incselkedéseinek, már harminc esztendeje meghalt. S noha kvalifikált kijáró lett volna, mert se irai, se olvasni nem tudott, mégse tehetett volna értem semmit, mert nem mívelek szakirodalmat.

Így aztán nemcsak szabadjegy-képes nem vagyok, hanem még annyi vasúti kedvezményem sincs, amennyi minden tisztviselőtársamnak kijár, úgy tudom, az útkaparónak is, meg a hóhér-segédnek is. No igen, mert a hóhér-segéd szorosán végzi a dolgát, ezért úgynevezett szorosán vett közigazgatási tiszt-

viselő. Ellenben mivel negyven évvel ezelőtt kimondta az akkori magas kormány, hogy a könyvtár, a múzeum, az úgynevezett kultúra csak magánvállalata a városnak, az eféle pántlikamérések hivatalnokai máig is nem szorosan vett közigazgatási tisztviselők, akiknek nincs jussuk azokra az állami kedvezményekre, amikre a vármegyei útkaparók érdemeseknek találtnak.

Pár esztendővel ezelőtt azonban, mikor divatba jött a »kultúrfölény«, Rubinek Gyula, mint kereskedelmi miniszter, kicsit megbolygatta az ősi tradíciót. Kiterjesztette a vasúti kedvezményt — mind-, azokra a hajdúkra, akik addig nem voltak benne. Attól kezdve aztán az én szolgálaim is kijártak Szatymazra bort kóstolni minden héten kutyástól, macskástól és szívből sajnálták az igazgató urat, aki nem hajdú minőségben kaparja a kultúra útját.

Engem nem hívnak bort kóstolni sehova se, mert nem igen élek vele, hanem akkoriban valami díszülésre hívott a Petőfi Társaság, emlékbeszédet, vagy mit kellett tartanom. Megírtam, hogy ez a tisztség nekem félhavi fizetésembe kerül, s mivel a feleségem nem akar belemenni abba a rekompenzációba, hogy majd az utódomnak is félhavi fizetésébe kerül az én felmagasztalásom, hát eszeljenek ki valamit. Azt eszelték ki, hogy hivatalosan kértek a számomra egy egy utazásra szóló szabadjegyet. A kereskedelmi miniszter gyorsan intézkedett, értesítvén a Petőfi Társaságot, hogy a kérés teljesítésével az államháztartás budgetjét megrendíteni nem lehet. A különben igen

szép stílusú aktát nyílt ülésen olvasta fel Szávay Gyula bátyám, a közönség élénk érzelemnyilvánításai közt. Hiába, a szép stílus mindig megkapja az embereket.

Nekem akkor majd leégett az arcomról a bőr, hogy olyan sok ember előtt ért ez a tisztesség, azóta azonban látom, hogy az Isten valóban a legnagyobb rosszat is jóra tudja változtatni. Mert az a sok ember, aki ott volt, mind tanúságot tehet róla, hogy amennyiben némileg megrendült azóta a magyar állam budgetje, nem énmiattam rendült meg.

Hanem azért én nem haragszom s a harmadik osztály ablakából is nyájasan fogadom a váltók mellett álló vasúti bakterek szalutálását. (Tudom, hogy nem nekem köszönnek, hanem a Rendnek, a Fegyelemnek, de mindig sajnálom az olyan szegény köszönőket, akiknek nem köszön vissza senki.) Mért is haragudnám? Hátha az állambölcsesség arra gondol, hogy Kant Immanuel azért lett olyan okos ember, mert negyven esztendeig nem mozdult ki Königsbergából és mibelőlünk is Kant Immánueleket akar nevelni? Csak azt nem tudom, hogy mit csinál aztán majd ez a kis ország annyi öreg bölcsesél. Mert vagyunk vagy kilencen ilyen budgetrengető vidéki múzeum-chefek.

Ezek után be is ülhetnék a harmadikba, ha az olyan könnyen mernie, De hát először mindenféle udvarias vasutasok figyelmeztetik uraságomat, hogy a második osztály hátra van. Mikor aztán kinyilvánítottam, hogy én csak a harmadikba igyekszem, akkor

már nem igazit útba senki. Négy zárt ajtó után sikerült kinyitnom az ötödiket, amely aztán nem akar becsukódni. Szemnek, orrnak kicsit szokni kell a nem színtelenül, se nem szagtalanul kavargó füst-óceánho?. Kofák, napszámosok, nincstelen kis-parasztok szirtellenek ki belőle. Csupa olyan nemzetföntartó elem, aki nem tudja, hogy ő az. (Aki kisgazdának hívja magát, az leginkább a másodikat kultiválja, ha már vonatra szorul.)

Ahogy belépek, csakugyan egyszerre megmerevednek, mint a szirték. Csak a lábukat vetik széjjelebb, hogy kevesebb legyen a hely.

De hát nekem eszemben sincs leülni. Tudom, hiszen hallom, olvasom eleget, hogy én nem vagyok nemzetföntartó elem, ennélfogva ahhoz képest is vi-selem magamat. Nekivetem a hátam az ajtónak, amely rosszul záródik és fölfogom a hideget, amely beszivárkodik rajta. Ezt ugyan még nem javalta nekem egyik orvosom se, de legalább ezzel tagadhatatlan szolgálatot teszek a nemzetnek.

Egy kicsit várják, hogy mi lesz, de mikor látják, hogy nem lehetek valami zenebona ember, nem törődik velem senki. Az első, aki megszólal, egy tömpe orrú kofa Azt mondja:

— Hát csak nem akar nyár lönni.

Ez olyan észrevétel, aminek a helyességét nem lehet kétségbevonni. Egy ködmönös öreg azzal járul hozzá az előtte szóló véleményéhez, hogy bizony foga van az időnek.

— Kilenc fog vót máma, — mondja egy bárány-

bórsipkás tatár kán. — Hallottam, ahogy az orvos jelönte a főorvosnak az ispitában.

Kórházi embertől mégis csak illendő megkérdezni, hogy mi keresete volt ott.

— Tán heptikéje van kendnek? — hajolt előre a kofa. Nagy bivaly ember a tatár kán, a kofa is tudja, hogy ennek sohse lesz a tüdejével baja, de bizonyosan tud valami érdekes tüdővész-esetet, azt szeretné elmesélni.

De a tatár kán rázza a fejét:

— Nem a', csak a formátlan üdő mögkörnyéközte a lábamat.

Ez úgy értendő, hogy a kánnak megfagyott a lába és ez valóban olyan téma, mint az akadémián a székelek eredete. Hogy a faggyúgyertya jobb-e a fagyott lábna, vagy a hordóskáposzta, az csakugyan nagyon meggondolni való. Jánosszállásig csak annyi van eldöntve, hogy okos ember nem mén vele orvoshoz, mert az mindgyárt le akarja vágni.

Jánosszálláson azonban hátba üt valaki az ajtóval és szidja a marha istenemet.

— Gyün a kalóz, — morogja valaki és ez öreg globe-trotter lehet ezen a tájon, mert a fiatalabb nemzedék már kalahuz-nak tiszteli a jegyeket követelő gentlemant, aki az én gyerekkoromban még kondoktor címet viselte.

A lámpás ember rám világít és egy kicsit megszégyenli magát.

— Mért nem adnak kend tök helyet ennek az úrnak? — mondja mérgeesen.

A nemzet nevében a kofa válaszol:

— Aki úr, az mőnjőn az urak közé!

Látom, hogy mindenki egyetért a kofával és én magam is érzem, hogy igaza van.

— Úr a fene, — mondom, — hiszen én csak esernyőcsináló vagyok. De azért én miattam ne legyen semmi violencia, hoztam én magammal ülést.

Azzal fogom a kis faládámat és ráülök. Az emberek kezdenek rám barátságosabban nézni. A ködmönös ember összébbhúzza a lábát. Ez annyit tesz, hogy ha van magához való esze az esernyőcsinálónak, ide is leülhet.

Én azonban önérzetes férfi vagyok még esernyőcsinálónak is. Ügyet se vetek az útitársaimra. Szivart veszek ki a nagykabátom zsebéből. Ez növeli a szimpátiát, mert ha úr volnék, akkor tárcából venném elő a szivart. A szivar törött, de azért szívom, mert így kívánja a becsület. Meleg részvét áramlik felém mindenfelől.

— Ehhöz is marha tüdő köll ám, hallja — mondja őszinte elismeréssel egy juhász-féle atyámfia. — Ezt még én se győzném szusszal.

— Pedig a kend dohánya is fán termett — mondom neki félvállról, orientálódván az illat után.

— Jól mondja — vette ki a pipát a szájából.

— Mőggyfalevél.

Most már aztán egészen rendben vagyunk. A nemzet érzi, hogy itten közéje tartozandó emberrel van dolga és a tatár kán föláll.

— Egészen elmacskásodott a lábam — azt mondja —, üljön mán ide az én helyemre.

— Már hogy ülnék — mondom —, csak maradjon kend a helyén és tegye föl a fájós lábát ide a ládám szélire.

— Hiszön van itt hely — mondják három felül is s hozzáteszik azt is, mint ilyenkor szokás, hogy sok jó ember elfér kis helyen.

A kofa erőszakoskodott legjobban, hát ő mellé ültem és meghallgattam a heptikás Mari esetét. Ugyan csak odáig értünk, hogy a Marinak volt egy muszkája és azért kapta a száraz betegséget, mert akkorára Csengelére értünk és megint bejött a kalauz.

— No embörök, ki vösz bőröndöt? — lóbál! meg egy kopott bőrtáskát. Valami nemesi címer is volt rajta, ezüst griffmadár, ki tudja, melyik zászlós úr járt vele valaha első osztályon Károly-feredőre?

Az emberek nem mutattak túlságos érdeklődést a tisztos ócskaság iránt, csak a juhász kérdezte meg hogy hát aztán mire való ez.

— Hát arra, hogy ha utazik kend, ebbe töszi a ruháját, hogy össze ne gyűrődjön, — magyarázta a kalauz.

— No, akkor nem vöszöm mög, — határozta el a juhász, — mert akkor becsuknának.

— Hát mán mért csuknának be kendőt?.

— Hát mán hogyne csuknának, ha abba töném a ruhámat, én mög meztelen járnék?

A kalauz kiment, mivel így csúffá tette a juhász, de úgy látszik, a bőrönd mégis ébresztett némi

történelmi reminiszcenciákat a lelkekben. Egy eddig nem hallott reszketős hang kiszólt az egyik sötét sarokból:

— Ugyan az az Appóni él-e még?

Némi vita árán tisztázódott, hogy él még az Appóni és azt Apponyinak kell mondani és olyan görbe orra van neki, mint a kisteleki korcsmárosnak. Valamint az is kiderült, hogy a kérdés fölvetője szőregi szerb ember és szerb karácsonykor töltötte be a nyolcvanhatodik esztendejét.

— No hát akkor volt ideje ilyen szépen mög-
tanulni magyarul, — dicsérte meg a tatár kán.

— Aj, — csikorgott az öreg hang, — minálunk szerb mind tudja magyarul, magyar mind tudja szerbül.

— Hát megvannak szép békességben, úgy-e? —
kérdem az öreg testvért.

— Magyar is megvan szegény, szerb is megvan szegény, hát mi bajuk volna egymással?.

— No, — mondom, — azért negyvennyolcban a szőregi szerbek is csak ráfógták a kaszát a magyarokra.

— Aj, az nem úgy volt, — nyöszögte az öreg.
— Én tudok, mert én voltam már akkor kanászgyerek. Az úgy volt, hogy magyar bakter mondta: »gyinnek rácok, megölnek benneteket«, rác bakter mondta: »gyinnek magyarok, megölnek benneteket.« Addig beszélte magyar bakter, rác bakter, még a népek csakugyan megöldösték egymást.

Az nem baj, hogy én harmadik osztályon szoktam utazni, mert abból nem lesz háború. Hanem az nagy baj, hogy mindenféle népek különvonaton járó nagy bakterai nem szoktak harmadik osztályon utazni.

A DOROZSMAI VARJÚ

Tisztelet-becsület a mai világbeli pénzügyminisztereknek, de azért a kényszerkölcsönt mégse ők találták ki. Ismerte azt már Mátyás király is, akiről irva vagyon, hogy amikor tovább nyújtózott, mint ameddig a takarója ért (szép magyarán, mikor »a költségvetési hitel kimerült«), a következő levelet intézte a budai polgárokhoz:

— Jóreggelt, polgárok! Ha holnap ilyenkorig be nem fizettek negyvenezer aranyforintot a királyi kincstárba, mindnyájatoknak elütetem a fejét. Mátyás.

Ez egészen hiteles dolog, benne van a Tóth Béla Magyar Anekdótakincs-ében is, már pedig az igen komoly történeti kútfő.

Persze azért annak is van hiányossága. Például még Tóth Béla se tudta, hogy valóságos körrendelet volt ez a levél s megkapta azt nemcsak Buda, hanem Dorozsma is. Persze Dorozsmától nem kívánt negyvenezer aranyforintot a király, hanem csak negyvenet. De hát ez igen mindegy volt, mert a kunok nem fizették meg a negyvenet se.

No nyargalt is mingyárt valami királyi fittyfiritty a dorozsmaiakhoz:

— Azt parancsolja a király, hogy azonnal induljon hozzá a dorozsmai bíró, mert beszélni akar a

fejével. De ha az adót nem viszi, akkor legyen rá elkészülve, hogy feje nélkül érkezik vissza.

Azzal a staféta elporzott, a dorozsmai bíró pedig a földhöz pukkantotta a bíró-süveget.

— Eb lesz Dorozsmán bíró, nem én! Keressetek a süvegbe más embert, mert én nem adom érte a fejemet.

Kapta a kisbíró a süveget, bekopogtatott vele minden háznál. De bizony senki se akarta beledugni a fejét, bujkált előle minden okos ember, ki padlásra, ki szénakazalba. (Ez volt az utolsó eset Magyarországon, mikor senki se akart hivatalt vállalni.)

Utoljára aztán talált a kisbíró a faluvégen egy bojtárlegényt, aki nem szaladt el a süveg elől. Has mánt hevert a szép kövér gyepen s füttyörészett hegyesen, mint hajnalban a rigó.

— No, Gergő öcsém, — toppant eléje a kisbíró, — te vagy az, akit én keresek. Téged az isten is dorozsmai bírónak teremtett.

— Már mért teremtett volna?. — táltotta el a száját a legényke.

— Azért, mert ilyen szépen tudsz füttyülni. Most az a törvény Dorozsmán, hogy azt választják bírónak, aki legszebben füttyül.

— Hát ez szép törvény, — nyugtatta bele a fiú a fejét a süvegbe, — csak azt szeretném már most tudni, mi lesz az én hivatalom?,

— Kerek a világon semmi egyéb, csak hogy hordoznod kell a süveget és füttyülnöd benne napszámra. Most pedig szedd a tenyeredbe a lábad, ugorj

föl Buda várába a királyhoz, mert nagyon szeretne veled megismerkedni.

— Én is övele, — bólintott rá a bojtár jókedvűen, azzal a nyakába akasztotta a tarisznyáját s meg se állt, még a budai vár tövében nem kocogott.

Azaz, hogy ott már nem nagyon kocogott, mert egy öreg varjút látott tollázkodni a kökény-bokrok alatt s egyszerre meglassította a menést.

— No, ezt megfoglaljuk, — kapta le a bírósüveget s hirtelen ráborította a madárra. — Gyere, varjú, a tarisznyába, ne mondják a dorozsmaiak, hogy semmit se vittem nekik Budáról.

Azzal betarisznyázta a varjút s most már csakugyan meg se állt addig, míg a várkapu ajtónállója keresztbe nem fektette előtte a dárdát.

— Hé, ki vagy, mit akarsz?

— Én bizony maga a dorozsmai bíró vagyok, — mondta kevélyen a bojtár, — s a királyhoz törekszem, mert tiszteltetett, hogy szeretne velem megismerkedni.

— Bizonyosan az adót hozza a tarisznyában,

— Súgtak össze az udvari cselédek s bevezették a dorozsmai legényt a király madaras-szobájába.

Mert tudnivaló, hogy az a király, aki annyi költőt tartott az udvarában, a szépszavú madarakat is nagyon szerette. Most is tele volt a két válla csizzel, pinyókével; a tenyerében meg valami külső országbeli sármány-madár árulta az aranyat, a török császár ajándéka.

— Szép jóestét adjon az úristen! — bólintott

be az ajtón a dorozsmai deputátus s mingyárt megkérdezte a madaras embert, merre tartózkodik most a király.

— Én vagyok, — szögezte rá szigorú két szemét a madaras ember. — Hát te ki fiacskája vagy?

— Ugyan úgy-e? Hát csakugyan kelmed az? — mosolyodott el barátságosan a bojtár. — Lám, hát majd meg nem ismertem. No, én meg a dorozsmai bíró vagyok.

— Úgy? Te vagy az a híres? — rebbentette el magától Mátyás haragosan a madarakat. — Hát mért nem küldtetek be az adót idejében?

— Micsoda? — csóválta meg a bíró a bírósüveget. — Hát még most se ért ide? Pedig mink ugyancsak biztattuk, hogy »eredj, adó, Budára, eredj!«

Ez az együgyű tréfa aztán igazán kihozta a sodrából a királyt. Fölemelte az aranygombos botját, hogy a nyaka közé szedjen vele a suhancnak, csak hogy az megneszelte a szándékát s akkorra kiugrott a szobából. De nemcsak kiugrott, hanem a kilincset is úgy megkapta a két markával, hogy Mátyás ki nem bírta szaladni utána, akárhogy rángatta az ajtót.

— Eressz ki, te kófic! — kiáltotta bosszúsan is, meg nevetve is, mert mulattatta a legény együgyűsége.

— Nem addig, még a botját ki nem adja kend, mert még bolondjában valami kárt tehetne vele bennem! — alkudott a dorozsmai bíró s olyan füttyülést

csapott nagy jó kedvében, hogy a budai hegyek rigói is mind odafüleltek.

Magának a királynak is egyszerre elvette a fütty-szó a haragját. Azt hitte, valami ritka madár s megbékülve kiáltott ki az ajtó mögül:

— Megállj, te ember, még az adót is elengedem, ha azt a szépszavú madarat nekem adod, ami nálad van.

— Hát én azt is megtehetem, — mondta leereszkedően a bojtár. Azzal eleresztette a kilincset, betoppant a szobába, kinyitotta a tarisznyáját s huss! kiröpült belőle a varjú.

— Ejnye, te csiribiri ember! — vörösödött el mérgében a király s kihessegette az aranygombos bottal a varjút az ablakon. — Hát bolondnak nézel te engem? Hát azt hiszed, nem tudok én különbséget tenni a rigó, meg a varja közt?.

— Azt én egy szóval se mondom, — biccentett a bojtár. — Csakhogy ezt a varjút mégis kár volt kihajkurászni, mert ez dorozsmai varjú volt, Dorozsmán pedig úgy füttyül a varjú, mint másfelé a rigó.

— No, azt szeretném én hallani! — csapott a bojtártára a király. — Meg is mondom, hogy a szíнем elé ne kerüljeteк többet, míg füttyülő varjút nem hoztok.

— Ezt add már írásban, uram király, — borult térdre a bojtár, — máskép el nem hiszik nekem ott-hon, hogy ilyen bölcs parancsot adtál.

Szép holdvilágon vígan ballagott haza a dorozsmai bíró. Vitte a tarisznyájában a nagy-pecsétes írást,

hogy dorozsmai ember addig a király elé ne kerüljön, míg olyan varjút nem hoz, amelyik úgy füttyül, mint a rigó. S üzengethetett ezután a kincstartó az adóért, mingyárt a király kezeírását tartották a végrehajtó orra alá:

— Nem találtuk még meg a füttyülő varjút.

*

Tudom én azt, hogy ha az ember történeti tanulmányt ír, akkor illik idézni a forrást is, amiből merített. Ilyen adótörténeti stúdiumoknál meg különösen fontos a hitelesség kérdése. Meg is nevezem a forrásomat: Gomborrú Hebők Fügedi Mátyásnak hívják, dinnyecsősz a dorozsmai tanyák közt. Nagyon lelkes királpárti hazafi, de Ő meg is tudja mondani, miért az.

— Azért, kéröm, mert ha mögént lössz király, akkor mögént érvényös lössz a valódilagos adó-szabadság, akit a Mátyás király adott, isten nyugtassa szögént.

TÖRTÉNELMI TANULMÁNY

A hetvenkilencediki nagy-vízkor történt, amely Tápét egy nappal előbb öntötte el, mint Szegedet. A városból csónakosok mentek ki a faluba, összeszedni a kiöntött népet. Az egyik háztetőn találtak egy öreg magyart, aki a pipaszárat ragya, komoran bámult maga elé.

— No, bátya, szálljon le! — integettek neki,

— Minek szállnék?

— Hát hogy magát is el ne vigye a Tisza.

— Mindegy az már — legyintett az ember, — aztán meg hová lehetne menni a Tisza elül?

— Hát be, Szegedre.

— Elér a Tisza oda is.

— Hát akkor tovább, Temesvárra.

— Azt is megtalálja a Tisza. Elér az mindenüvé.

— Ördögöt ér — nevetett a kormányos, — Svéciába csak nem ér el?

— El az, kérem — bólintott szilárd meggyőződéssel az öreg. — Ismerni kell a Tiszát. Nehezen indul meg, de ha megindul, elér a világ végére is és ott is egy öles lesz.

Hát én is mindig így voltam Szegeddel, mint

a tápéi nemzet a Tiszával. Mindig mondtam én a pestieknek, akik álmos városnak, meg halott városnak nézték Szegedet, hogy nem kell minket félteni.

— Ismerni kell a mi városunkat. Nehezen indul meg, de ha egyszer megindul, akkor azt se tudja a világ, melyik lábára álljon előtte!

Azóta aztán olvastam is már sok mindenről, hogy »Szeged felől indult.« Most legutóbb azt sütötték ki a városunkról, hogy a destrukció is innen indult el, mert Szeged közgyűlése kiáltotta ki elsőnek az országban a köztársaságot.

Ami igaz, igaz, ezt a bűnünket le nem tagadhatjuk, de azért meg kell védenem a városomat. Ai én véleményem szerint a destrukció hajszálgyökereit egy pár száz esztendővel mélyebben kell keresni.

Abból indulok ki, hogy ha Szegedről a törököt ki nem űzték volna, itt soha se lett volna forradalom. Tessék elgondolni, milyen más lett volna a helyzet, ha polgármester urunkat nem Somogyi Szilveszternek hívták volna, hanem Togrul bégnek, nem hitetlen portorikót szívott volna, hanem igazhitű nargilét és nem közgyűlési jegyzőkönyvek alá rakta volna a kénytelen-kelletlen ugró-ját, hanem markos basibozukokkal kapatott volna le a tíz körméről minden forradalmárt, hogy a Monkir és Nakir angyalok taszígták volna őket bele az Alsirát borotva-hidjáról a kénköves gyehehába, valahányan voltak!

Az igazi destruktor tehát az volt, aki a törököt Szegedről kikergette. Eddigi nyomozásaim alapján el fogom mondani ennek a hiteles történetét, amely né-

miképpen eltér a Szeged monográfiájában található-tól, sőt még az Akadémia által kiadott Evlia Cselebi török történetíróban se lelhető fel, pedig az nagyon tudós ember volt. (Ő volt az, aki még azt is feljegyezte, hogy a Leopoldus császár ábrázata egészen olyan volt, mint egy kétéves tevecsikóé.)

Ezen oknyomozó történelmi tanulmányomban tehát mindenekelőtt azon ténykörülmények mikéntjére derítendek fényt, amelyek közt a helyi szájhagyomány szerint Szegedről a törökök kiüzve lettek ...

Hopp, ez így nem jó lesz! Megvallom, hogy ezt az előbbi mondatot félóráig fűrtam, faragtam, esztergályoztam, míg sikerült a komoly történetírás stílusát úgy-ahogy belevinnem. Sajnos, tovább nem erőltethetem a dolgot, mert akkor jövő ilyenkorig se készülök el ezzel a tárcával, pedig nekem egyéb dolgom is van. így hát kénytelen vagyok arra bátorodni, hogy csak úgy parasztikus nyelven írjam meg ezt a közleményt. De azért hacsak kimódolhatom, elküldés előtt át fogom stilizáltatni valami hozzáértő emberrel, akinek vérében van a tudományos stílus.

Most pedig lássuk a medvét!

A medvét, azaz az utolsó szegedi basát Pali bégnek hívták. (Későbbi szegedi lapokban ugyan többször előfordul ilyen kifejezés: a szegedi adóbasá, a szegedi iskolabasa stb. Azonban ezek csak uzurpátorok voltak, akik a komoly történetírás éles szeme előtt fantómként szétfoszlanak.)

Fali bég nagyon tekintélyes ember volt, akinek

fiatal korában mély belátása is volt, ha mély kútba nézett. Később azonban olyan hasat eresztett, hogy semmilyen kútba se tudott nézni, sőt a tokája is annyira megnőtt, hogy csak fölfelé tudott tekinteni. Ezért jegyezték fel róla az egykori török történetírók, hogy fenkölt gondolkodású férfiú volt, aki tekintetét mindig csak magasabb dolgokra szegezte.

Hogy ilyen disznó kövér ember volt ez a Pali bég, napszámra nem mozdult ki az irodájából, ott végezte hivatalos dolgait reggeltől estig a pamlagon, két janicsárral vakartatván a talpát. Destruktív elmék ezt naplopásnak neveznék, azonban a régi jó török világban még nem voltak destruktívek és ha lettek volna, se lett volna nekik igazuk. Mert mi a hivatása egy olyan nagy úrnak, amilyen Pali bég volt? Az, hogy szolgálatára legyen a köznek. S mi-kor tesz leghasznosabb szolgálatot a köznek egy Pali bég? Akkor, ha alszik, mert akkor nem csinál semmit.

Mivel azonban a világ már akkor is olyan volt, hogy csak tekintéllyel lehetett fékentartani és a tekintélyt néha meg kellett mutogatni a palánkban, Pali bég árendába adta a tekintélyt a Büregér zsidónak. Ez a Büregér zsidó volt a bizalmasa a török nagyúrnak, ő adott-vett neki a börzén, ő szerzett neki uzsorakölcsönt, ha megszorult, s ő simította el az ügyet a budai fődefterdárral, ha az hibát talált az adólajstromokban és Konstantinápolyból akart selyemnyakravalót hozatni a Pali bégnek.

Elég az hozzá, hogy ez a Büregér volt a titoknoka a török uraságnak magyarán házi zsidaja és őt

bízta meg a bég azzal, hogy hébe-hóba mutogassa meg a tekintélyt a jámbor gyauroknak, akik a palánkban tengették nyomorult életüket és az igazhitű muzulmánoknak, akik a várban hirdették Allah dicsőségét. A tekintély pedig nem volt más, mint a Pali bég turbánsüvege, amiben akkora gyémántkő volt, mint a két öklöm. El lehet képzelni, mekkora volt ehhez a süveg és mekkora volt ehhez a süveghez a feji

— Mintha csak engem látnátok, ha a süvegem látjátok! — ez volt a bég kemény parancsolata a szegedi városhoz, — és amit a süveg parancsol, azt emberül megfogadjátok, ha egy darabban akartok maradni!

Egyszer azonban az történik, hogy a Büregér zsidó beszalad a gazdájához és átnyújtja neki a süveget:

— Uram, Pali bég, ezt most már magadnak muszáj a fejedre tenned! Gyere ki hamar, ha olyant akarsz látni, amilyent még nem láttál!

Föltápáskodott a Pali bég, beledugta a fejét a turbánba és odaszuszogott a Büregérnek:

— No, mi csodát mutatsz, zsidó?

— Jaj, azt nyelv ki nem beszélheti, magad szemével kell látnod, csak eredj ki a vashidra.

Hát elcammog a Pali bég a vashídig, de akár-hogy meresztgeti a szemét, nem lát egyebet, mint egy célszerű szegény embert, az se csinál egyebet, csak egy fej lugas-szőlőt eszik, — de azt aztán szegedi halbicskával eszi ám, úgy, hogy egy szem egy kapás, egy szem egy kapás!

No még ilyen bolond embert nem látott a Pali bég, aki bicskahegygel egye a szőlőt. Gondolja magában, ezt jól megnézi, oda is ült a szegény ember mellé a karfára, agy nézte szájátátva, hogy ugyan mikor szúrja már meg magát a bicskahegygel? Hogy aztán nem győzte tovább várni, gondolta, ha megijeszti, akkor bizonyosan megszúrja magát. Feléje is lökött hirtelen az ujjával:

— Kukk, szegény ember!

A szegény ember azonban nem szúrta meg a száját, mert nem ijedt meg, hanem tovább szedegette a szőlőt a bicskahegygel. Mikor aztán az utolsó szemet is bekapta, gondolta magában, most már visszaadja a kölcsönt és ő is megijeszti a nagy urat. Feléje bökött a bicskahegygel:

— Kukk, nagyságos Pali bég!

Ő azt mondta, »kukk«, a bég meg azt mondta, »nyekk« és úgy fordult bele a hídról a Tiszába, hogy a szegény ember hiába kapott utána, már csak a gyémántos turbánsüveg maradt a kezében.

Azt azután kibélelte töklevéllal, úgy húzta a fejére, hogy bele ne essen, azzal fölballagott a várba, kiállt a piac közepére és elkurjantotta magát:

— Mintha csak a nagyságos Pali béget látnátok, ha a süveget látjátok és amit a süveg parancsol, azt emberül megfogadjátok, ha egy darabban akartok maradni!

— És mit parancsol a süveg? — kérdezték ijedten a pogányok.

— A süveg azt parancsolja, hogy naplemeatéig

mindnyájan eltakarodjatok innen a fatornyos hazá-
tokba, mert másképp egymás után szaladunk s hol
ti lesztek elől, hol én leszek hátul.

Hát lelkemadta teremtetten, mire odaért a nap,
ahol az egyszeri menyecske megkente az eget hájjal,
akkorra hírmondó se maradt a törökből Szegeden.

Igaz, hogy a Büregér zsidó itt maradt, de csak
azért, mert mikor ő is szaladni akart a szaladókkal,
azt mondta neki a szegény ember:

— Hát hova az isten egeribe menne, szomszéd?
Mert a süveget csak föl tudom tenni a ház tete-
jére gólyafészeknek, de ki a fene veszi meg tőlem
ezt a gyémántkőpitykét, ha szomszéd is elszalad?

Így ment ki a török Szegedről és így maradt
idebent a zsidó és ezzel kezdődött a destrukció. Ez
a való igazság és ezt minden más történetíróval szem-
ben föntartom.

AZ ASSZONYOK TÜKÖRÉ-BŐL

Abban az időben, mikor Hóbiárt basa volt a polgármester Szegeden, két igen nagyeszű ember élt a városban. Természetesen papucsosmester volt mindkettő, csakhogy az egyik a törököknek csinálta a papucsot, a másik a magyaroknak. A törököt hívták Ali Patlidzsánnak, a magyart hívták Pali Pál Istvánnak. Azt mondani se kell, hogy Ali Patlidzsán a magyar menyecskéknek szabta a papucsot Pali Pál István pedig a török kadináknak.

Mert az mindig úgy volt, hogy minden rendes nemzetnek a maga divatja volt a legszebb, de azért a másét hordta.

A közös művészet azonban nem tette egymás ellenségévé a két mestert, sőt inkább az tette őket igaz szívű barátokká és egymás magasztalóivá. Mert minél kiválóbb embernek ismeri el az ember a barátját, annál nagyobb a becsülete önmaga előtt.

— Büszke vagyok rá, hogy abban a városban tette le Allah a kenyeremet, ahol olyan papucsos él, aki méltó volna rá, hogy minden huri lábáról ő vegyen mértéket, — ezt szokta mondani Ali Patlidzsán, aki már akkor is tudta, hogy szép beszéd illik ahhoz, akit a mezítelen lábak felruházójának választott ki a gondviselés!

Amely nyájaskodásra a magyar mester így szokta visszacirógatni igazhitű muzulmán szaktársát:

— De bizony te vagy az a mestör, atyámfia, hogy én, ha arkangyal volnék is, csak a tetőled mivelv papucsban járnék. Azért nem értöm én azt a sok szelekótya fehérnépet a ti fertálytokban, hogy mért köti az rá magát az ilyen magamfajta csiszliknek a kezemunkájára, mikor a tiedben is járhatna!

— Vak veti világtalannak, — heherészett a török.

— Hát a ti habókos asszonyaitok mért jönnek énhozzám, mikor te vagy az, akit a próféta maga tanított ki a szabókés használatára?

— Hja, hosszú haj, rövid ész! — kacsintott Pali Pál István, aki olyan szép kopasz fejet hordott a válla közt, mint egy sütnivaló tök Szentandrásnap után.

— Kecskében is az hordja az észet, aki a szakállt, — bólíntott elégedetten a török, akinek olyan szép hosszú szakálla volt, hogy munkaközben hátra kellett neki vetni a vállán, különben előgetett volna és beleragadt volna a csirizestálba.

Az asszonyi állatok oktalansága volt az eszme-cserék állandó tárgya és ezek az eszme-cserék vagy a várbeli kafanában folytak le, vagy a palánki görög kocsmájában, vagy csibukozás, vagy ürmös-kóstolgatás közben. Az pedig egyformán tilalmas művelkedés volt mind a kettő. A basa minden héten kidoboltatta a dellál-lal, hogy aki igazhitű férfiút boritalon ér, annak izzasztó mogyoró-hájjal keneti meg a meztelen talpal; aki jámbor kereszténynek pedig pipacsutora ta-

látatott az agyarán, azt Móra Balázs, a magyarok tarka bírój-a kapatta le a tíz körméről. (Azt is érdemes meghallgatni, hogy miképpen lett a mézárós-céh atyamesteréből »tarka bíró«. De ez már a Férfiak Tükörébe tartozó szép história lesz.)

Ezért aztán azt mondta egyszer Pali Pál István Ali Patlidzsánnak:

— Hallod-e, török testvér, sajnálnálak ám én téged, ha egyszer három hétig a talpadat köllene borogatnod szamárszemöldöke-fű levelével és én addig nem okosodhatnék az ékes beszédőtül.

— Bizony, atyámfia, az én szívem félholdja is elhalványodna, ha egyszer a ti pokolra való bírátok odaméretné neked az igazságot, ahol leggömbölyűbb vagy és én holdtöltétől holdfogytáig nem sütkérezhetnék elméd fényességében.

— Azt mondom én, ne szöröncsétlenkedjünk mink ennyi száj tátó nép közt, hanem tisztölj meg engöm holnap délben egy kis hirtelen-hamar-jóra az én hajlékomban, a Latrán-uccában. Legalább közelről megláthatod, milyen az az asszonyi állat, akirül a Markalf próféta azt mondja, hogy zsíros zacskóba kötötte a eszét, oszt a macska mögötte.

— No, azért nekem se kell a más portájára menni, — legyintett ft török, — mert errül én is tudok egy-két szúrá-t.

— De ha tökéletlen is az asszonyi állat, főzni-sütni úgy tud ám, hogy olyat nem öszik a római csusza a saját nevenapján se.

— Jaj, testvér, csakhogy én gyöngé gyomrú em-

ber vagyok, — tapogatta a szakálla alatt a gyomrát a török. — Aztán a próféta is tiltja nekünk azt a förtelmes állatot, amelyet ti is csak úgy hívtok, hogy »disznó«.

— Tisztöltelem a prófétákat, — kavardott föl egy kicsit az önérzete a latránuccai papucsosnak. — De a görlicemadarat nem tiltja tán a Szent Mahumend? Mert avval akarnék kellemesködni a gyöngé gyomrodnak.

A török azt mondta rá, hogy már azt vállalja s azzal szíves búcsút vettek egymástól, megállapodván abban, hogy majd karlócai mellett döntik el, sárkánykígyóból lett-e az asszony, vagy hogy asszonyból lesz a sárkánykígyó. Ali papucsos fölkatyogott a várba, Pali papucsos pedig hazadöcögött a Latrán-uccába és kiadta az ordrét az asszonynak, hogy másnap délre meg kell sütni azt a két bús gerlicét, amelyik a pitvarajtó fölött kukkuruzik. Még pedig az egyiket mazsolaszőlővel megspékelve, mert a töröknek arra csúszik a bor, a másiktól pedig nem kímélve a törökborsot, mert az úgy kívánkozik a magyar gyomorba.

— Mán pedig neköm se így, se úgy nem köll, — rángatta panyókára a vállát a mesterné.

— Teneköd? Hát ki kérdezte azt, hogy mi köll teneköd?

— U-úgy? — tette a kezét csípőre az asszony.

— Hát én tán éhön tátogjak addig, míg kend föléteti a házat azzal a nagybélú pogánnyal?.

— Te? — gerjedt föl a mesterben az ürmös.

— Te nem tátogsz, hanem befogod a szádat, úgy hallgatod a kuckóbul, hogy hogy tanigatja egymást két olyan nagyeszű ember, mint az Ali, mög a Pali.

A hüvelykujjával is nyomatékokot adott a szónak és az asszony tudta már tapasztalásból, hogy ilyenkor legokosabb hallgatni.

Nem is szólt többet egy ígét se, másnap is csak annyit mondott, mikor az ember elment a vasárnapi tanácsba, beleadni az eszét a város dolgába, hogy »aztán ügyeközzön ám kend haza, mert én be nem eresztöm ezt a kórságos törököt, még magam löszök«.

Azután pedig elbánt a két áldozati állattal, ki-sütötte őket nyárson szép pirosra, de sem nem mazsolázta, se nem borsozta, mert ő csak a maga ízében szerette a bús gerlicét. Nem is hagyott egyebet belőlük, csak a hátuk csontját, azt L kiadta a Bodrinak, aztán megtörülgette a száját, kiült a küszöbre, úgy várta a gazdát, meg a vendéget.

A gazda frissebb volt és mosolygott, mint a tót rózsa, mert a tanácsban megint elismerték a nagy eszét. (Móra Balázs azt javasolta neki, hogy drótoztassa be a fejét idejekorán, mielőtt szétvetné a bölcsesség, inkább a Yáro3 kasszájából fizetik a drótozt.)

— No, asszony, de ráérsz. Tán kiszültek már a görlicék?

— Ki is sültek, ki is hültek. Fenjön kend hamar kést, mert mindjárt itt lösz a kutyafejű barátja.

A késfenés mindig az ember dolga. Ügyes em-

ber úgy tudja csattogatni a kést a fenökövön, hogy a harmadik szomszédot is mi az irigység amiatt, amit azzal vágnak. Pali papucsos pedig olyan nagyon ügyes ember volt, hogy az asszony alig tudott tőle szót érteni Ali Patlidzsánnal, mikor oda suhogott a ház elé az ünneplő kaftánban.

— Jó asszony, itt lakik-e az én barátom, a becsületes Pali Pál István és Yár-e már nagyon en gem, az ő méltatlan barátját?

— Vár ám, jó embör, mert már nagyon éhös, még az idén nem övött török pecsenyét.

— Mi-it beszélsz, te átkozott méhnek tökéletlen gyümölcse?

— Nem hallod, te bolond, hogy köszörüli a kést a kamrában? Legelőször is azt a két nagy szőrös füledet vágja le, Isten bocsássa mög a gusztusát!

— Héj, a sejtán hordjon el benneteket! — ordította el magát a török és esze nála nélkül vitte ki a kontyát a Latrán-uccából.

— Ne te ne! — kurjantotta el magát az asszony is s erre Pali papucsos is kiugrott a kamrából kezében a nagy görbe bicskával.

— Hát tégöd tán a nyavalya tör, te asszony?

— Törje ki kendőt awal az ördögfajzotta barátjával együtt! Hát nem látta kend, hogy fölkapta a konyhán a két sült görlicét, oszt elszaladt velük?

— Hü, a könyörgője ne lögyön annak a Mohamed hóna alul kihullott szurokrágónakl — eredt inába a Pali az Alinak, dühösen forgatva a kezében a kardbicskát.

Az ucca végén már majdnem beérte, mert a töröknek elfogyott a lélekezete. Egy kicsit hátra is billenhetette a fejét, hátha csak figurázik az a kótyagos gyaur?

— Csak legalább az egyiköt! — emelgette a bicskát a gyaur, amint észrevette, hogy a töröknek egyezkedő szándéka van. — Isten neki, a másikat vidd haza békességben, de az egyiköt én őszöm mög, ha addig élők is!

— Egyen meg tégöd a fekete ábrázatú Harut és Marut angyali — hörögte a török, aki most már világosan látta, hogy az ő magyar barátja emberhússal élő dzsin.

Avval rúgott egyet magán és ereje maradékával beugrott a várkapun.

Ettől fogva a két papucsos mester soha többet nem cserélt eszmét egymással és eldöntetlen maradt mind a mai napig, hogy az asszony lett-e sárkánykígyóból, vagy az asszonyból lesz a sárkánykígyó.

TÁPÉI DIPLOMATÁK

Kimondjam, ne mondjam? — Kimondom, mert úgylis egy érte a fizetség: nem vagyok megelégedve a történetírással, még pedig azért nem vagyok, mert úgy csinál a témákkal, ahogy a miniszterek szoktak csinálni vidéki banketteken az emberekkel.

Hogy pedig azok hogy szoktak csinálni, azt akkor láttam én legjobban, mikor a Tisza Lajos szobrárt leleplezték. Volt itt akkor egy rakáson vagy hét miniszter s azon a banketten mind külön-külön megkérdezték Lázár Györgytől, hogy »no, polgármester úr, hogy érzi ilyenkor magát, mikor az egész kormány Szegeden eszi a tokot tartárral?«

Szegény Lázár unta már mondogatni, hogy soha életében nem volt még ilyen boldog. Ellenben két parádéba öltözött hajdú ott állt az ajtóban három óra hosszáig feszes haptákban, nézte kopogó szemmel a sok drága ételt-italt, nyelte az éhkoppot szorosra húzott nadrágszíjjal, — hát azoktól egy te-remtett lélek se kérdezte meg a nagyurak közül, hogy hogy érzik ilyenkor magukat. Pedig el lehet képzelni, hogy azok is tudtak volna mit felelni, ha nem is éppen azt, amit a gazdájuk.

Hát a történettudósok is úgy vannak, hogy csak a nagyját válogatják a témáknak és a kicsiket lát-

tatlanná teszik. Például Szegedről egész kis könyvtárt írtak össze, amiben még azt is megtalálhatja az ember, ha jól keresi, hogy hogy hívták a város bábáját százötven esztendővel ezelőtt. Ellenben itt vannak körülöttünk a szegény talpasok, a derék ajtónállók, Szőreg, Dorozsma, Algyő, Tápé, — soha ezekkel a történetírás szóba nem állt és meg nem kérdezte tőlük: — No, hát ti mire végeztétek ezer esztendő alatt? Mit dolgoztatok, mit álmodtatok, mit sirattok, minek örvendtetek? Kik voltak a nagy embereitek, mik voltak azoknak a tarka macskáik, hova lett azoknak a híre-neve?

Mert itt van például Tápé. Hamarább itt volt, mint Szeged és azt hiszem, már az Attila házanépi-nek is tápéiak árulták a gyékény-szatyrot s már akkor is azért adták drágáért, mert »drága a csizma.« (Mérget vennék rá, hogy van is olyan tápéi, aki még most is abban a csizmában jár, amit akkor szabtak.) Egészen bizonyos, hogyha Szeged ide nem ül a nyakára és el nem fogja előle a napot, akkor ma Tápé volna a metropolisz és Szeged volna a gyékényfonó, így azonban Szeged elvett előle mindent S olyan nagyra dagadt, hogy Tápénak nem volt hova nőni. Kénytelen volt megmaradni a világ közepének. (Mondják, hogy a régi nagykocsmára, amit hetvenkilencben elvitt a víz, még az volt kiírva: itt a világ közepi, ki nem hiszi, lépje ki.) És be kell neki érni azzal a dicsőséggel, hogy Szeged csak azért híres város, mert Tápéval határos.

A történettudomány nem vesz tudomást Tápé-

ról és ezt Tápé azzal fizeti vissza, hogy nem olvassa az Akadémia történettudományi szakosztályának az értekezéseit. Én azonban ezzel nem látom elintézettnak a dolgot, azért szeretek körülnézegetni Tápé múltjában. Ha a történettudósoknak is szabad olykor költeményt írni, nekem is jussom van néha történetét csinálni. Persze nem sok kilátásom van rá, hogy az Akadémia honorálja a kutatásaimat, mert nem egészen olyan módszerrel dolgozom, mint Marczali Henrik, vagy Ballagi Aladár, ők akármit mondanak, mindenre tudnak tanút idézni penészes pergamenekből, talitarkára festett kutyabőrökből, elfakult bullákból, egérrágta krónikákból. Én csak azzal bizonyulatom a igazságot, hogy amit mondok, úgy láttam, mint most látom, úgy hallottam, mint most bailor".

Mért tartsam például véka alatt a tápéiak esetét a török időkben a szegedi vár parancsnokával, a Hóbajárt basával, akiről eddig csak a szegediek tudtak? Ez volt az az úriember, akit a tanyai kioskjában papucs-sarokkal vertek agyon a szegedi menyecskék. (Hogy mért cselekedték ezt vele, azt jobb nem feszegetni.) Elég az hozzá, hogy a Hóbajárt basa se basa nem volt, se hóba soha nem járt. A szegedi várnak csak bégjei, voltak, de hát méri ne mondjunk basát, mikor az embernek annál nagyobb a becsülete, minél nagyobb rangú az ellensége? Hóba pedig azért nem járt a basa, mert Hóbiárt volt a becsületes neve. De hát ennél sokkal értelmesebb szó az, hogy Hóbajárt, azért bizonyo-

san úgy mondta azt már háromszáz esztendővel ez előtt is minden jóra való ember.

Maga ez a Hóbajárt basa is kegyetlen jó ember volt. Semmi kevélység nem lakozott benne, ami abból is megtetszik, hogy olyan helyre is elment látogatóba, ahová senki sem hívta. Ott aztán egy ültő helyében megevett egy sült bárányt, megivott rá egy vödör bort s mikor ettől jókedve kerekedett, ereszkedőn szóbaállt a szegény házigazdával is:

— Hej, te kutyaházi magyar ember, de szeretnék egy kis hegedűszót hallani.

Erre aztán előugrott két füligszáj szerencsen, lekapta tíz körméről a gazdát s hegedült rajta mogyorófa-vonóval, hol frisset, hol sebeset, ahogy a Hóbajárt úr parancsolta.

Mivel pedig ilyen rettenetesen kedves vendég volt a basa, nem lehet rajta csodálkozni, hogy a forró hideg rázta a tápéiakat, mikor a szegedi várból kenyelfutó érkezett hozzájuk az örömhírrrel:

— Holnap ilyenkorra mind az egész falu fél-lábon álljon, mert a basa ökegyelmessége szerencsétet benneteket a látogatásával. Saját kegyelmes szemével akarja látni, milyen volt a termés ebben az esztendőben.

— Nem érdemöljük mink ezt a nagy tisztos-ségöt, — nyögött a tápéi bíró. — Nem jobb volna inkább, ha helyibe vinnénk a vacsorát a kegyelmes úrnak? Attól félök, lemarad a csizma a lábáról ebben a feneketlen sárban, mire Tápéra kiér?

— Feneketlen sárban? — csodálkozott el a ken-

gyelfutó. — Színét se láttam a sárnak egész úton. Por van akkora, hogy vályogot köp tőle az ember. Okos ember volt a tápéi bíró, tudta, hogy kis bölcsességgel kormányozzák a világot, a markába nyomott egy ezüst garast a kengyelfutónak.

— Visszafelé jobban kinyisd a szömedőt, hogy megláthasd a nagy sarat.

— Mit ér az, ha csak az egyik szememmel látom? — nyújtotta a kengyelfutó a másik tenyerét is. (Látnivaló, hogy a kengyelfutók is előkelő helyet foglalnak el a diplomácia törzsfáján.)

Egyszerre nekinyájasodott a Hóbajárt basa követe, amikor a bíró a másik tenyerét is kibélelte egy széles garassal.

— No, — azt mondja — látom, hogy jó helyen tartjátok az eszeteket. Hát majd megnyugtatom a gazdát, hogy helyébe hozzátok a hódolatot, hanem azt megmondom, hogy az aztán színe-java legyen ám az idei termésnek!

Alig porzott el a kengyelfutó Szeged felé, a tápéi tanács már kajat ögyelgett a földeken, összehozta az eszét öregbíró, kisbíró, falu borbély, falu kovácsa: mivel kedveskedjenek annak a nagybélű pogánynak?

— Édös a szőlőnk, mint a méz, azzal lögyünk udvarlására, — vélte az öregbíró.

— De apró a szöme. — vetette ellen a kisbíró.

— Annál nagyobbra nőtt a lószömű szilva, — találgatta a borbély.

Erre meg a kovács tudott tromfot:

— Még azt gondolná az a lószemű török, hogy ötöt akarjuk vele csúfolni. Inkább vigyünk neki ebből a lánybogyú almából.

— Ráéhözik az ebhitű a lányainkra, — aggodalmaskodott a kisbíró. — Hanem mondok én annál jobbat. Semmi se nőtt az idén akkorára a határban, mint a tök. Azt vigyünk a Hóbajárt basának egy zsákkal.

Csakugyan ott sárgállottak a kukoricatarlón a nagy, gömbölyű disznótökök, igen formáztán a basa tar fejét.

— No, ezt jól kieszőlted, kisbíró, — bólintott az öregbíró, — de hát hun szöttek akkora zsákot, akibe ebből beleszoríthatnánk vagy hármat?

Jó szerencse, hogy odavetődött az öreg kukorica-csősz is, igen világlátott ember, fiatal korában Makón volt a vármegye rabja, ott tanult meg urakkal bánni. Bele is adta mingyárt az eszét a tanácskozásba.

— Nem úgy lössz az, embörök. Sült-tököt vigyetek a Hóbajárt basának, majd meglássátok, annak úgy mögöri, hogy aranyba foglal bennetöket.

Ez okos beszéd volt, rá is helyeslett egyszerre az egész tanács, úgyhogy az öregbíró elfogta az irigység.

— Ejnye, bátyja, — mondta csúfolódva, — kend úgyis ösmeri a nagy urak gusztusát, nem gyönne be kend velünk a Hóbajárt basához?

— Hát mögtöhetöm, — vonogatta a vállát a

csósz, — mert az bizonyos, hogy oda okos embör köll.

S ahogy másnap megindult a tápéi követség egy kemencebél sült-tökkel, csakugyan az öreg csósz sürgött-forgott legelői és bátorította a többit:

— Ne féljetök, embörök, van a töröknek annyi esze, hogy nem minköt ösz mög, mikor sült tököt öhet.

Az öregbíró azonban annál kelletlenebbül csavargatta a nyakát, minél közelebb értek a várhoz.

— Csak nincs neköm kedvem ilyen disznó nagy úrral parolázni. Hiszön azt se tudom, minek tüsszöljem.

— Majd tudom én, — legyintett a csósz. — Csak engöm erisszenek kentök előre, oszt minden embör úgy tögyön, ahogy én töszök, akkor nem lössz semmi baj se.

Ebbe kész örömmel beleegyesültek mindnyájan és amikor megérkeztek, libasorba álltak. Elöl a csósz, utána a többi, minden embernek két-két darab sült-tök mind a két tenyerén, úgy ballagtak föl a márványkögrádicson a basa ebédlőszobájába.

Valami nagy bársonylócán ült a Hóbajárt basa, mérgesen dörgölgette a keze fejével a behízott tömpe orrát. Körülötte az udvari fittyfirittyek, ki ezüstben, ki aranyban, de egyik ijedtebben izgett-mozgott, mint a másik. (Mert akkor is csak úgy volt az, hogy ha a nagy uraknak viszketett, a cselédjei is vakaródtak.)

De ahogy ezt a sok keserű-savanyú ábrázatot

meglátta, a tápéi követség szónokának egyszerre a bocskorába szállt a nagy bátorság.

— Itt van, amit Tápé termött, kögyelmes basa,
— dadogta meghajolva, de ijedtében akkorát talált hajolni, hogy kicsúszván alóla a márványpadló, elterült, mint a béka s mind a két kezéből kiejtette a sült-tököt, rá egyenesen a Hóbajárt basa bársonypapucsának az orrára.

Ami talán még nem is lett volna olyan nagy baj, csakhogy erre egyesség szerint a többi tápéi követ is hasra vágta magát és szórta szanaszét a sok szép sült-tököt a török urak lábához.

— Itt van, amit Tápé termött, kögyelmes basa!
A kegyelmes basa pedig kapta magát, lehajolt egy darab sült-tökért s úgy vágta azt a saját kegyelmes kezével a tápéi csősz ábrázatához, hogy annak egyszerre tele lett vele szeme-szája.

— Egyétek meg a terméstek, ebadta kutyahitűek!
— kapott veszett dühvel a szakállába.

Erre aztán a többi török is vérszemet kapott, s úgy telecsapkodták sült-tökkel a tápéi követeket, hogy egyszerre csupa sármány-madarakká változtak szegények. S ezzel jártak jól a jámborok, mert ahogy a basa végignézett a sült-tökbe ragadt követeken, egyszerre elnevette a haragját. Csak úgy döcögött bele a nagy hasa, ahogy a könnyeit törülgetve kiadta az obsitot a tápéiaknak:

— Kotródjatok, semmiháziak, még szépen vagytok, most az egyszer elengedem a talpatakról a kenetet, amiért így megnevettettetek.

Az öt követ pedig vitte ki az irhát esze nála nélkül s csak mikor már túl voltak a palánkon, akkor mordult el az öregbíró, kapargálva le az orra tövéről a sült-tököt.

— Na minköt szépen aranyba foglaltattak, a macska hordja el kendnek a nagy eszét, — fordult a szószólóhoz. — Kend se lössz többet csősz Tápén, fogadom!

— Nono, bíró uram, — törülgette ki a szemét a báránybőrsüveggel a csősz, — ész van itt azért, nem korpa! Mert akárki mit mond, mégis csak jobb az, hogy sült-tökkel törültek bennünket képön, mintha azokat a nagy, mázsás tököket nyersen vagdosták volna a fejünkhöz!

— Ez az igaz! — zúgták rá a többi követek s ahogy hazaértek, rögtön bírónak kiáltották ki a csősz. S ahogy a Hóbajárt basa meghallotta a hírt, szabatott neki olyan bíró-dolmányt, hogy azóta se láttak olyant Tápén.

Aki nem hiszi, próbálja magára!

BALÁZS A BÜRGÉVEL

Ez az a bizonyos nevezetű Móra Balázs, aki anno ekkor, meg ekkor főbírója volt Szegednek. Ide írhatnám, hogy mikor, de azért föl kellene kelni az ágyból, lehámozni magamról a hidegvizes borogatást, fölvenni az éjszakára való subát, átmenni a másik szobába, kiszedni a könyvszekrénynek a második polcáról az első sor könyvet, akkor rájönni, hogy Szeged története nem is a második polcon van, hanem a harmadikon, azt onnan kiszabadítani, megnézni benne, hogy mitől meddig uralkodott Móra Balázs, aztán mindezt fordítva végigcsinálni, egészen az ágyba való visszagubódzásig. Hát ezt igazán nem lehet kívánni az ilyen göthös embertől, aki minden loccs-poccsos időben influenzára van ítélve s különben is egészen biztos benne, hogy a könyvszekrénytől az ágyig elfelejtené az évszámokat és csak úgy találomra írna ide helyettük valamit. Már pedig én csak hiteles dolgokat szeretek írni, mint például azt is, ami itt következik, hát minek rontanánk meg annak a szavahihetőségét évszámokkal? Egyébként ígérem, hogy ha a jó Isten sokáig köhögtet, írok én még regényt is Móra Balázsról, akit hajlandó vagyok ösömnek elfogadni, de persze csak attól aa időtől kezdve, mikor már a főbírói székben ült.

Akkor, amikor ez a történet megesett vele, még csak afféle szegény barkácsoló ember volt, akit mindenre lehetett használni, mint a szalonnafőlsőt, ezért igen nagy becsületben állt úgy az igazhitű keresztényeknél, mint a nem kevésbé igazhitű mozleminek-nél. Így esett aztán meg, hogy mikor egyszer az alsóvárosi barátoknál rendbehozta a kerítést és azért kapott tőlük egy növendék-birkát, amelyet is a négy lába összekötve és a nyakába vetve hurcolna hazafelé, mingyárt a Latrán-uca sarkán elejbe állt a Bocsa lakatos.

— Nini, — azt mondja, — ez meg bürge, igaz-e?

Amire Balázs azt mondta, hogy az ám, bürge, mert hát mint komoly és megállapodott ember, csakugyan nem mondhatta azt, hogy griffmadár.

— Vötte kend?

— Nem.

— Akkor vagy kapta kend, vagy lopta kend.

— Kaptam.

— No, azt mögéri. Erővel, egészséggel!

Hát hiszen, ha ezeket a kérdéseket egyszer tesszik föl az embernek, megfelel rájuk szívesen, de a felsővárosi Jerikó-uca messze van az alsóvárosi barátoktól s Balázs még a Palánkig se ért a bürgével — a belső várost hívták akkor Palánknak — mikor már tizenkettedszer állította meg a kérdés:

— Bürge az, igaz-e? Vötte kend, lopta kend, honnan hozta kend, hova viszi kend? stb.

Tizenkét felebarátjának megfelelt Balázs ember-

séggel, de akkor follette magában, hogy akárki lesz a tizenharmadik kérdezősködő, ő azzal csúfot lesz, ha addig él is.

Abból lett aztán veszte szegény Móra Balázsnak, hogy a tizenharmadik kíváncsi nem volt egyéb, mint maga Musztafa Csökmedzsi, a Hóbajárt basának a fejkarója. Nagyon rendes ember különben tarkahitű pogánynak is, soha e világi életben semmi baja vele Balázsnak nem volt, most se lett volna, ha a borbély meg nem állítja baráti szóval:

— Nini, gyaur felebarátom, úgy-e bizony büрге az, amit a nyakadban cipelsz?

— Nem a', hanem a szent Mohamed próféta, vesszen meg veled együtt! — fohászkodta el magát Móra Balázs és lekapván nyakából az összekötözött bürgét, megcsóválta azt a feje fölött és úgy dobta vele fültövön a jámbor Csökmedzsit, hogy az egyszerre arca borulva imádta Allaht.

Csődület támadt, a bimbasik is kitátogtak a várból, a borbélyt megmártották egyszer-kétszer a várárok vizében, amitől az egyszerre magához tért és elkezdett kurjongatni, hogy vigyék a basa elébe, de a hitetlen kutyával együtt, akinek ő mingyárt ki akarja adatni a nyargalót.

— No, azon én is ott akarok lenni, — állt elő nyugodtan Móra Balázs.

Tudván tudta pedig, hogy a Hóbajárt basa a valódi független török bíróság. Ennélfogva ha magyar a vádlott, akkor elüljáróba rákenet huszonöt

botot a talpára, csak azután kérdezi meg, hogy mivel is szolgált erre rá.

Így lett volna ez most is, ha Móra Baláznak olyan becsületes jámbor képe nem lett volna és olyan törökösen lelógó hosszú bajusza, hogy a basa nem volt egészen biztos a nációja felől. (Mert a süvege a nagy huzakodásban lemaradt a fejiről, amúgy meg nyáridőben nem igen lehetett különbséget tenni a szegény emberek közt: mind mezítláb járt az és magyar textilben.)

— No, melyiktek a vádló?

— Én vagyok az, kegyelmes basa, — hajlongott keresztbe tett karral a borbély. És elmondta úgy, ahogy volt, miképpen szólította ő meg emberséges szívvel ezt a disznóevő hitetlen gyaurt és miképpen adott az őneki olyan goromba választ, hogy kiesett mind a két papucsából.

— Így volt-e, te kutyaházi? — fordult a basa a jámbor magyarhoz.

Az pedig égnek emelte a szemeit és azt felelte:

— Egy az Isten és Mohamed az ő prófétája!

— No, ez derék gyaur, — enyhült barátságosra a basa és kiemelkedvén a kerevet vánkosai közül, a többi igazhívővel együtt ő is igyekezett a földet érinteni az arcával, már amennyire a tekintélye engedte. (Értendő alatta a pocakja.)

— Most már aztán mondd el, fiam, hogy hogy történt a dolog?

— Egy az Isten és Mohamed az ő prófétája!

— kiáltotta Móra Balázs újfent igen ájtatosan.

— Hallod-e, ebnek eb fia, ha még most se mondasz egyebet, akkor én mingyárt a lábadohoz tetetem a fejedet. Hát hogy volt az azzal a bürgével?

— Egy az Isten és Mohamed az ő prófétája!

— mondta el Balázs harmadszor is a török hiszek-egyét.

A basa erre szétrúgta maga körül a vánkosokat, beletapsikolt egyik tenyerével a másikba, belépett a fülig hasadt szájú szerezsen hóhér.

— Vidd ezt a kutyát és nyúzd meg, nekem pedig a kicserzett bőrével számolj be.

Úgy ordított, hogy mindenki megkushadt bele, csak Móra Balázs állta nyugodtan az egy helyet.

— Látod, kegyelmes basa, — mondta szép csöndesen, — milyen éktelen dühbe hozott téged az, hogy háromszor egymásután hallottál egy szép szent mondást! Hát akkor engem hogyan hozott volna ki a béketűrésből, mikor tizenharmadszor kellett azt a kérdést hallanom, amit kérdés nélkül is tudhatott mindenki, aki nem vak: hogy bürgét viszek-e a nyakamban?

Akkorát nevetett a Hóbajárt basa, hogy csak úgy recsegett alatta a bársonykanapé.

— Hogy hívnak téged, gyaur barátom?.

— Engem? Móra Balázsnak.

— Nohát, Móra Balázs, távozz békében a bürgéddel, aztán majd ha levágod, elhozhatod nekem

a máját. Te pedig, fiam mollah, fogd az író-nádad és írd föl ennek a kutyazsírral megkent eszű gyaurnak a nevét, mert erre még nekünk szükségünk lehet, ha Allah úgy akarja.

Úgy is akarta Allah'. Hanem ezt már mégis inkább regényben mondom el, majd jobban ráérek.

A GYEVI TÖRVÉNY

Gyevit ne tessék keresni a térképen, mert a térképen csak Algyő található, egy macskaugrásnyira Szegedhez. De hát a makfa mondhat, amit akar, a gyevi magyar mégis csak jobban tudja a faluja nevét, mint a mappa. A gyevi magyar itt árulja a sülttököt a kultúrpalota tövében, a két kaszent lábánál, akiknek nagy örömük telhet ebben a déli-gyümölcsben, lévén az egyik Homeros, a másik Arisoteles. Kérdezem tőle, hova való, ezt feleli rá:

— Leginkább csak Gyevibe.

A régi világban szokásban volt a nagyeszű magyaroknál a Márton gyereket Mártának kereszteltetni, hogy a császár lánynak gondolja és ne öltöztesse angyalbőrbe. Valami ilyen huncutság lehetett abban is, hogy Algyő Gyevinek nevezte el magát. Gondolta, hogy így majd nem találják meg a mindenféle dézsma-szedők.

No, de ez a tudósok dolga, én csak annyit mondhatok, hogy Gyevi már akkor is Gyevi volt, mikor utoljára járt benne király. Az pedig igen régen volt, mert az utolsó király, aki benne járt, Mátyás király volt. («Az pedig még Kossuth atyánknál is régebben volt, hallja», — így mondja az én gyevi emberem, akinek valahogy olyan, mintha a

negyvennyolctól ezer esztendő választana már el bennünket. Különben vagyunk ezzel így többen is.)

Elég az hozzá, hogy Mátyásra egyszer ráestellett a szegedi határban, ahol nyulászni járt, amihez akkor még nem kellett az Eselovics-Palacsivinyi örgróf engedélye. (Mert így könnyebb kimondani a Pallavicini nevét, mint ahogy az urak mondják.) Valahogy eltévelyedett a kíséretétől, nem volt vele senki az ispánján kívül, aki alatt a nádor értendő, azt ijesztgette tréfás szóval:

— Na, cselédem, hová bújjunk éjszakára, hogy el ne kapjon a réztollú bagó?

— Itt van Gyevi egy miatyánknyira — emelte meg a süvegét az ispán, — ott meghálhatunk, reggel aztán majd megkereshetjük a többieket.

— Okos embernek adsz kenyeret, ispán, — biccentett rá Mátyás a tanácsra.

— Csak adnék, királyom, ha volna, — mutatta mosolyogva az ispán az üres tarisznyát.

— No, annál szaporábban mehetünk, legalább nem viszünk terhet, — nevetett a király.

Mentek is szaporán, gyertyagyújtáskor be is értek Gyevibe. Tücsökmuzsikás nyári este volt, bujkáló holdvilág úszkált az égen, ráérő emberek beszélgettek a leveles kapukban. A fejedelem délceg alakján mingyárt megakadt az asszonyok szeme, mondták is főnhangon:

— Ott is nagy eső járt, ahol ez termett. Hét határban nincs ilyen szép szál legény.

— Hallod-e, ispán? — húzta ki magát büszkén a király.

Az ispán még meg se kukkanhatott, mikor valaki nagy-alázatosan megszólalt:

— Kivéve a gyevi bírót.

Szép fehérhajú öregember volt, aki mondta, még a sapkáját is megemelte hozzá.

Összenézett a király, meg az ispán, de csak elnevették magukat. Ballagtak tovább, be a falu közepére, ahol nyitott ajtóju ház ajtófélfáján forgács-céegért lobogtatott a szél. Ott is ácsingózott egy-két ember, odafordult hozzájuk a király:

— Csárda-e ez, atyafiak?

— Az ez.

— Van-e benne fehér cipó?

— A váci püspök se eszik olyant.

— Kivéve a gyevi bírót, — mondták ketten is egyszerre.

— Hát piros bor?

— A török császár se iszik olyant.

— Kivéve a gyevi bírót, — kapkodták le a népek a fejrevalójukat.

Az ispán meg akarta kérdezni, mért kell mindenből kivenni a gyevi bírót, de Mátyás húzta befelé:

— Gyere, gyere, mert éhes vagyok, mint a farkas.

Hát elverték az éhüket hamar, rántottát ettek kakastejes kenyérral, ittak rá piros bort is, meg is köszönték a vacsorát a csárdásnak illendően.

— Ilyen jóízűt se ettek ma Budavárában, — ütött a vállára a király barátságosan.

— Váljék egészségére, vitéz uram, — dörzsölgette össze a kezét a gazda, de neki is mingyárt eszébe jutott hozzátenni, hogy »kivéve a gyevi bírót.«

— Én bizony nem veszem ki a gyevi bírót se, — nevette el magát a király.

— Hej, dehogy nem, vitéz uram, dehogy nem! — kiáltotta ijedten a csárdás s kézzel-lábbal, szemmel-orrallal egyre integetett a sarok felé. A király azonban most már bosszúsán vont vállat:

— Ejnye, de fura falu ez a Gyevi, vigye el a markoláb!

— Kivéve a gyevi bírót, — kottyant bele a gazda, de olyan sebesen ám, hogy a királynak megint csak nevetésre szaladt a szája.

— De bizony azt vigye el legelőbb!

— Már pedig azt nem viszi! — csikorgott ki valaki a sarokból, mint a kenetlen kerék. S nyomban ki is gurult a szoba közepére egy kis dudiformájú ember, akinek szép nagy szélfogó füle volt, mint a szentesi korsónak s azt annál sebesebben mozgatta, minél jobban elfutotta a mérget. — Gyeyiben az a törvény, hogy a bírót mindenből ki kell venni.

— Ejnye, kutya, meg a mája! — csodálkozott el a király.

— Hát aztán ki hozta ezt a gyevi törvényt?

— A gyevi bíró! — lengette a füleit a dudaber.

— No, szeretném azt a jeles bírót látni — kacagott a király.

Hát csak nézzen meg kend — szuszogott a dudaember, — én vagyok a gyevi bíró.

— Hát akkor kendet vigye el a markoláb — mutatott rá a király, — ezt meg Mátyás deák mondja kendnek.

Az lett ebből, hogy a gyevi bíró mingyárt előrikkantotta a kisbírókat és hűvösre tetette a két deákot.

— Ki nem ereszted őket addig, míg meg nem tanulják a gyevi törvényt!

Ment is a két deák engedelmesen, de kisvártatva lelkendezve futott vissza a kisbíró, fúvogatva az összeszorított markát, mint az égett sebet.

— Hát te tán parazsat szorongatsz a markodban, hé? — meresztett nagy szemet a bíró.

— Jobban süt ez még annál is, — nyitotta ki a markát a kisbíró. — Ezt küldik a csárdásgazdának a garabonciások.

Vadonat új aranyforint volt, Szent László képe az egyik felén, gyűrűs holló a másikon, addig csak hallomásból tudtak ilyenről Gyeviben.

Meg is szeppent a bíró egy kicsit, hogy mégse lehetnek ezek a deákok valami csiribiri emberek. Hazamenet a faluháza felé került, bekukucskált a kulcslyukon a két deákra, de nem csináltak azok semmi különöset. Papírost szedtek elő a tarisznából, arra irkáltak-firkáltak; a nagyobb mondta, a kisebb írta.

— Mégis csak deákfélék lesznek, — nyugodott

meg a bíró. — Majd számon veszem reggel, mire pazarolták a mécseset.

Kürtriadásra, lódobogásra ébredt reggel. Cifra-ruhás urak sűrögtek-forogtak a háza előtt, középen a két deák. Fogja az ákom-bákomos papírt a kisebb, adja neki a parancsot a nagyobb.

— Olvasd, ispán, olvasd!

— Gyevi derék népét szívébe fogadja a király öfelsége! — olvassa a kisebb deák.

— Kivéve a gyevi bírót! — mondja a nagyobb.

— Nincs köztük tökkel ütött fejű ember.

— Kivéve a gyevi bírót!

— Azért elrendeli a király, hogy Gyeviben többet senki porciót ne fizessen!

— Kivéve a gyevi bírót!

— Minden gyevi ember pünkösöd napján az ő vendége legyen!

— Kivéve a gyevi bírót!

— Ezüsttáliból aranykanállal egyen.

— Kivéve a gyevi bírót!

— Tíz arany útravalót kapjon! — hajtogatta össze az ispán az írást.

— Kivéve a gyevi bírót! — mondta rá a király s odafordult nevetve a duda-emberhez — No, gyevi bíró, úgy-e, hogy jól megtanultam a gyevi törvényt?

Azzal megsarkantyúzta a lovat s egyszerre porba veszett a kíséretével. (A por nem is változott azóta se.) A gyevi bíró pedig nyekkent egyet, mint a

megszúrt duda, betakarta magát a fülével s világ-életében ki nem bújt többet alóla.

Ezt pedig annak a bizonyására írtam meg, hogy a tekintélytiszteletet nem most találták ám ki Magyarországon.

A VÁROS LÚDJA

Mikor ez történt, akkor a Tisza sokkal nagyobb volt, mint most, a városunk meg kisebb. Ennélfogva, mikor a nagy Tisza egyszer tengernek játszotta meg magát, nem nagy erőlködésébe került neki elnyelni a kis Szegedet. De olyan tökéletesen ám, hogy minden oktalan állat beleveszett a vízbe és nem maradt egyebük a szegedieknek egyetlen lúdjuknál. Nyilván az is csak azért maradt meg, mert hivatalos személy volt: a város lúdja, s mint ilyen, a város-gazda hatáskörébe tartozott. Az utalt ki belőle minden héten egy szárnyatollat a város nótáriusának, mint muszájból való írástudó embernek. (Hogy félreértés ne legyen a dologból: nem Írásra utalták ki a tollat, hanem pipapucolásra.)

A szegedi veszedelem hírére meghallotta Bécsben a királyasszony is, a Mária Terézia. (Legyen annyi lojalitás a filológusokban, hogy ne sajnálják tőle azt a kis névelőt, ha már az őseink úgyis életüket és vérüket ajánlották neki. Hiszen nem név ez, hanem fogalom, akár a Holofernes király, vagy a Ferenc Jóska. Az is csak névelővel járatos a szegény ember történelmi dialektusában. Az V. Ferdinánd már nem vitte annyira, az már névelőtlenül egyszerűen csak

ferde nád. Aminthogy nádnak is elég nád volt szégyén, meg ferdének is elég ferde.)

Olyan nagyszívű asszonyszemély volt ez a Mária Terézia, hogy sebtén maga elé parancsolta az íródeákját.

— Fiam, deák, írj valami vigasztaló levelet azoknak a sanyarodott szívű szegedieknek. De száz aranyat is tegyetek bele a jó szó mellé, mert másképp valami csúnyaságot mondanak rám azok a kutya-háziak.

Szót fogadott a deák, hogyne fogadott volna szót, nagy volt a rend a Mária Terézia házatáján. Megírta a deák a levelet, beleírta a száz aranyat is, aztán bekocogott a kamaráshoz:

— Huszonöt aranyat kapok a szép levélért, hetvenötöt tétessen kelmed a kopertába.

Kapja a levelet a kamarás, viszi a kincstartóhoz:

— Huszonöt arany a fáradságomért, ötvenet helyezzen kelmed a levélbe.

A kincstartó nem szólt semmit, hanem beletett a levélbe huszonöt aranyat s futtatta vele az inasát az udvari futárhoz.

Az inas tudta, mi az illendőség s a huszonöt aranyból nem vett el, csak húszat, a többit becsületesen átszolgáltatta a futárnak. Mivel azonban Szeged már akkor se egy macskaugrásnyira volt Bécshez, noha sokkal közelebb volt, mint most, a királyasszony levelének volt ideje kilyukadni az úton s

még szerencse, hogy az öt arany nem a kocsiút porába potyogott bele, hanem a futár tarsolyájába.

Abban az időben azonban éppen úgy akadtak becsületes emberek, mint most s ezek közé tartozott a futár is. Szégyelte volna üresen adni át a levelet a vízvette civitásnak, hát belecsúsztatott egy vadonatúj rézkrajcárt. Utóvégre azon is csak úgy rajta van a királyasszony gömbölyű képe, mint az aranyforinton.

No azért mégis csak elképedtek egy kicsit a szegediek, mikor az öreg-bírójuk, Miller Sebestyén felolvasta a királyasszony levelét s hiába ürgette-forgatta a kopertát.

— Hát a száz arany, földi?. — kérdezte a futárt.

— Micsoda száz arany?

— Aki a levélbe bele van írva.

— Hát akkor benne van, ha bele Yan írva.

— De nem jutott abból ide egy vöröskrajcárnál egyéb.

— Jaj, atyámfiai, ilyen a természete a királyok ajándékának! Elindul aranynak, megérkezik réznek, — nyargalt el nevetve a becsületes futár.

A szegedieknek ugyan nem volt nevetnékjük, de azért becsületből úgy megéjlenezték a Mária Teréziát, hogy csak úgy zengett bele a közösség háza.

— De hát azért nem ér ez így semmit se, emberek, — csóválta meg a fejét Miller Sebestyén, — mert ez upro hallatszik föl Bécsbe. Már pedig

a királyasszony nagy jóakarátát úgy kellene megköszönni, hogy ő is tudjon róla. Azt javasolnám, küldjünk neki valami szegedi ritkaságot.

Ebben hamar megegyeztek. Elküldik neki az egyetlen ludat, annál nagyobb ritkaság most nincs Szegeden. Az ám, de ki vigye el? Senki se ajánlkozott követnek a felség színe elé. (Ez a leghihetlenebb az egész történetben, úgy-e?) Mert ész kell oda, nem is kicsi, az pedig hol található most ezen a szegény Szegeden, mikor mindent elvitt a víz?

Utoljára a kisbíró ajánlotta fel magát a »közért«, ahogy most mondanánk. Nem mintha ész dolgában kiruházottabbnak érezte volna magát, mint a többi, hanem mert a hivatalos emberek közül neki volt legjobban felvágva a nyelve. (Ami érthető is, mert az ő tisztje volt rendet tartani a piacon a halas-asszonyok közt.) Mindazáltal a magisztrátus egy kicsit aggóskodva eresztette el a követet a ludacskával, de az nagyon kötötte az ebet a karóhoz:

— Nem köll engöm félteni, nagy jó uraim!
Nem őszi meg a lúd Szépenlépő Hever Mátyást.

(Ez volt a neve a kisbírónak, akit már a neve k kvalifikált a diplomata pályára. A szépen lépései: már azóta is sok diplomata-karrier alapult.)

Hát addig nem is volt semmi baj, míg a tarisznyában tartott. Ha a ludacska megállt legelészni, a kisbíró is kifogott abrakolni. De ahogy a tarisznya apadni kezdett, a kisbírónak is meglappadt a jókedve. Megrezzentette a legelő jószágot:

— Nem jó lössz ez így, te lud! úgy nézöm,

sosem érjük el gyalogszörrel azt a Bécsöt. Jobb lössz az, ha én tégöd a hónom alá vöszlek.

A ludacska ebbe is belenyugodott, csak estefelé gágogta el magát, mikor Hever Mátyás megtalálta egy kicsit szorítani a nyakát.

— Csönd, ludacska! — szorított rajta egyet Mátyás, — mert ha el nem hallgatsz, isten uccse sülvé adlak át a Mária Terézia őfölséginek!

S mire a nap tüzet rakott az alkonyati felhőkben, akkorra a szegedi kispíró is tüzet rakott az erdőszélben. Persze mire a ludacska pirosra sült, akkorra úgy elálmosodott a követ, hogy azt se tudta, mit csinál. Csak másnap reggel vette észre, hogy álmában megette az egyik combját a város madarának.

— Ejnye, ejnye, de csak csúnya is az egycombú lúd, — búsulta el magát s lekanyarította fölöstökömrre a másik combját is.

Az lett biz ebből, hogy mire fölért Bécsbe, csak a mellecsontja maradt meg a ludacskának, az is szép fehérre kapargálva a halbicskával.

— Mi legyen ez, jó ember?, — kapta föl a fejét haragosan a Mária Terézia, mikor a követ nagyalázaiosan átnyújtotta neki Szeged ajándékát.

— Ez a város lúdja, — hajlongott Mátyás.

— De hát ez nem lud, csak a csontja.

— Ludnak indult az el Szögedéből, ha csontnak érkezött is a tötthelyre.

— Furcsa természete van a szegedi ludnak, — mosolyodott el a koronás szép asszony.

— Akár a fölséged aranyának, — kacsintott vissza a nagyeszű Mátyás. — Az is aranynak indult el Bécsből, réznek érközött mög Szögedre.

Azt mondják, olyant nevetett a Mária Terézia, hogy belesendült a füle az egész udvarnak, az íródeáktól a futárig. S azt is mondják, a kisbíró olyan tarisznya arannyal tért meg Szegedre, bogy ha most annak csak a fele megvolna, visszavásárolhatnánk rajta a Bánátot, de még Rácországból is egy darabot.

*

Azt mondják, azt mondják... megnevezem én a forrást is: Hal vágó Danes András morahalmi célszörü szögény embör. Föltétlen hiteles tanúbizonytság, mert úgy látta az egészet, mint most látja, úgy hallotta, mint most hallja.

VIRÁGNYELVEN

Nem tudom, azok a csúnya destruktívek mért beszélnek mindig úgy, mintha minálunk mindenkit meg lehetne vásárolni. Hiszen a korrupció, a panama, a baksis csupa idegen szó, amely csak indigenátust nyert nálunk, mint a magas arisztokráciához tartozó nagynevű famíliák. Az egyik latin, a másik indián, a harmadik török, de egyik se szittya. Nyelvészeti alapon is bizonyítani tudom, hogy a törzsökös magyarnál nincs puritánabb náció. Hiszen s arra sincsen ezekre a gonosz fogalmakra.

Mert a vesztegetés honi termék ugyan, de abban nincsen semmi rossz se. Az csak annyit jelent, hogy az embertől azt kívánják, maradjon veszteg, ne csináljon semmit. Már pedig, aki semmit se csinál, az nem csinál rosszat se, aki pedig nem csinál rosszat, az jó ember. Ez olyan kifogástalan szillogizmus, hogy még akkora filozófus is jóváhagyhatja, mint Kuna P. András.

Aztán volna még a kenés. Nem lehet letagadni, hogy ez magyar műszó, de ebben sincs semmi erkölcstelen. Ez orvosi kifejezés, amely talán még a turáni sámánok idejéből ered. Akinek valamije fáj, arra ma is ráolvasnak a javasasszonyok és a fájós tagot megkenik tűröm-olajjal, hogy ne fájjon. Ebben

nincsen semmi kivetni való, mert a tűröm-olaj a kormány gyógyszerkönyvében is igen tekintélyes szerepet visz és nem is igen rendelnek mást. Egyformán jó lábtörésről, szívfájásról, atrocitásról, koronaromlásról, szanál ez mindent. Még a mondókájuk is az a szakállas javasasszonyoknak, mint a falusi kuzuzslóknak. A Jézuska nevével kezdik és azon végzik, hogy »nyúlháj, daruháj, majd meggyógyul, ha nem fáj«. (Legfőljebb a honoráriumban van egy kis különbség. A pesti doktor mindig drágább.)

Egyszóval a kenés nem tilalmas dolog, sőt nagyon is érdemes cselekedet, miért is ezt őseink is sűrűn gyakorolták, hol ők kenvén meg a konstantinápolyi basákat, — azokat ugyan meg is rakták néha, ha helyükbe jöttek, — hol ők kenetvén meg a felséges ausztriai ház által. (»Az Isten se győzi az magyar! urakat pénzzel«, — sóhajtott föl Ferdinánd, az első »magyar« Habsburg, mikor a szabadkirályválasztás kortes költségeit ki kellett fizetni.) De panamáról, korrupcióról ki hallott minálunk a régi jó időkben!

Egészen másképp csinálták azt akkor, mert akkor még tudtak szemérmet az emberek.

A tanyai magyar, akit akkor még csak parasztnak hívtak, mindenféle ügyes-bajos dologban bekövetkezett a városba és kinézelődvén magát a piacon, bekocogott a hivataltevő házba.

Először is főbíró uramhoz ment igazságért, beáztatván előtte azt a pokolbul szalajtott hátulsó szomszédot, aki már megint rábagonázott a tehenekre.

— Értöm, — eresztette vékonyan a szót a pipa-
csutora mellől a hivataltevő nagy úr, aki soha íté-
letet alapos kifaggatás nélkül nem hozott. — Most
már azt kérdöm én kendtül, hogy honnan jött kend
ide énelébelem?

— Hát a Szremác bótjából, mert annak adtam
el a korpát. Osztán onnan mög bemöntem áldomást
inni a Pávába ...

Még azt is elmondta volna, hogy a palánki tem-
plomba is be akart menni, ami ugyan nem volt igaz,
de akkor se ártott az, ha istenfélő kegyes hírbe
keveredett az ember, — hanem ekkorára a főbíró
közbeszólt. De olyan szigorúan ám, hogy még a pipa-
csutorát is kivette a szájából.

— No hát, ha igazságot keres kend, akkor más-
kor ne a Pávából gyűjjék kend, hanem hazulról
gyűjjék kend. Érti kend? Mehet kend Isten hírével.

A magyar megkaparta az üstökét, billegette a nya-
kát jobbválláról a balvállára, meg vissza, ami mind
azt jelentette tanyai idiómában, hogy érti a fene. De
akkor már taszította kifelé a főbíró huszárja az aj-
tón, úgy, hogy a szemben lévő ajtón beesett a
nótáriushoz.

No az se volt baj, mert ott is volt valami
kis eligazítani valója. Még az azelőtt való eszten-
dőben legelőt váltott a várostól a birkáinak, de a
birkák eldőglöttek és most már az volt a kérdés,
hogy ki legelje le a füvet, amelyikért előre ki van
fizetve a fübér?

De itt még bele se kezdhetett a szíve szán-

dékába, mikor a nótárius már rámordult, füle mögé csapva a lúdtollat:

— Honnan jön kend?

A magyar most már óvatosabb volt. Nem szólt se borról, se kocsmáról, se templomról, hanem megmondta úgy, ahogy volt:

— Főbíró uram ökegyelmétől.

— Úgy? — csapott az asztalra mérgesen a nótárius. — Hát akkor mönjön kend vissza öhozzá) Hát annyit se tud kend, hogy ha én velem van dolga kendnek, akkor hazulról gyűjjék kend!

S amerre járt a város nagy házában, ott mindenütt ez volt a törvény. Uccakapitány, vásárbiztos, fertálymester, koncipista mind azzal utasította el, hogy ők nem állnak szóba az olyan emberrel, aki nem hazulról jött.

Szomorúan lógatta a fejét szegény igazságkereső, mire leért a kapualjba s ott nagyot rúgott a kerékvető kövön.

— Vesszön meg a gazdád a nevenapján!

A hajdú, aki ott támogatta a nagy sárga falat, hogy ki ne dűljön, fölkapta a fejét a zokszóra:

— Hát kendnek mi baja az én gazdáimmal?

— Nem ögyéb, mint hogy mög vannak hábo-rodva az elméjünkben.

— Hogyhogy?,

— Mind azt parancsolják, hogy máskor hazulról gyűjjelek.

— Hát osztán?

— Hát ez mán csak bolond beszéd. Kinek mi köze ahhoz, hogy én honnan gyüvök?.

— De nagyon is okos beszéd az, hanem kend a tökfejű, — kapta meg a hajdú a magyarnak a ködmöngombját. — Mert ha kend nem hazulról gyün, akkor kend üres kézzel gyün, de ha kend hazulról gyün, mán akkor csak nem gyün el anélkül, hogy vagy egy pulykát ne fogna a hóna alá, vagy egy malackát ne gurítana maga előtt, vagy egykét kötés dohányt ne gombolna a ködmön alá, aszerint, hogy kinél keresi kend az igazságot.

— Így mán értöm, — fanyalodott nevetésre az ábrázata a magyarnak és hazasietett, hogy hazulról jöhessen a hivataltevő urak elébe. Közéjük számítva a hajdút is, aki utána kurjantott:

— De ha be akar kend még egyszer jutni, akkor énhozzám is hazulról gyüjjék kendi

... Hála Istennek, most már nem ilyen szigorúak etikett dolgában az emberek.

SZÉKSÉRTÉS

Azon kezdem, hogy a mai generáció már nem igen tudja, mi az a széksértés, amivel a régi diétái naplóokban minduntalan találkozik az ember. Ám bár az élő törvény is intézkedik róla, valami nyolcvanas évekbeli törvénycikk s ez körülbelül úgy definiálja, hogy széksértést az követ el, aki a tanácskozás méltóságát, vagy a gyűlés egyes tagjait sértő kifejezésekkel él a hivatalos gyülekezésben. (Ebből most már mindenki láthatja, mért nem ismerheti a mai nemzedék a széksértést. Azért, mert most csupa illedelemtudó, egymást megbecsülő emberek vannak a világon, akik mindig bársonnyal simogatják egymást és soha gorombaságokkal nem traktálódznak.)

A régi világban, — tekintettel arra, hogy a magyar mindig nagy tekintélytisztelő nemzet volt, — mindennaposak voltak a széksértések, csakhogy akkor sokkal szebb nevük volt. *Violatio sedis* volt a latin titulussuk s Verböczy szerint a *violatio sedis* a királyi felség törvényszéke, vagy bármely megyei ispán széke előtt mondott »éktelen szavak és betsmérlő beszédek által követtetik el«. Száz pengő forint volt a váltsága, amit mingyárt le kellett szűrni a tetten fogottnak. míg azt meg nem tette, addig se té, se tova nem eresztették a diéta, vagy a megyegyűlés darabontjai.

Mondom, a rendi világban mindennaposak voltak a széksértések és a széksértési keresetek, különösen a negyvenes években, mikor adminisztrátorok tatárkodtak mindenfelé. Akkor akadt olyan ellenzéki nemes úr, aki két hajdújával kísértette magát a vármegyeházára és azok mind a kelten egy-egy zsákocská körmöci aranyat szorongattak a hónuk alatt. A gazdájuk pedig hazafias elszántsággal csörgette a kardját:

— Száz széksértésen alul nem adom máma, a miatyánkja ne legyen annak a Bécsből szalajtott császármadárnak!

Már most nem tudom, hogy az arany volt-e Szegeden kevés minden időben, vagy a lojalitás volt sok, — de az bizonyos, hogy a város történetében csak egyszer esett széksértés, az is csak a rekonstrukciós világban, 1882 tavaszán.

Novak József volt akkor a tisztii főügyész, később a Pallaviciniek bonorum direktora és munkapárti képviselő, akitől származik az a mindenkori kormányokra hagyott s mindmáig drága kincs gyanánt megőrzött politikai sarkigazság, hogy sohse volt jó az a na-jy sietség. Nem csoda, ha mint a város cselédjének sokszor ki kellett neki vágni magát ezzel a szentenciával, mert nehéz és sokgondú hivatal volt az övé azokban az időben, mikor éveken át az újjáépülő Szegeden volt az ország szeme, öt-hat rendkívüli közgyűlést is tartottak akkor egy hónapban s azt mind végig vádaskodtak a hun ivadékok. Az volt a jó, hogy már akkor nem volt szokás kard-

dal járni, mert különben mind fölaprították volna egymást a város atyái a rekonstrukciós áldomásra.

Egy ilyen viharos közgyűlésen történt, hogy valami alsóvárosi magyar, Kalmár Málé Imre nevezetű, szörnyen nekitámadt a magisztrátusnak. A város urai nem sok ügyet vetettek rá, mert szokva voltak az ilyen bőven mért töröttborshoz. A földi azonban, noha nem tartozott az úgynevezett széles látókörű politikusok közé, nagyon rossz pszichológus volt. Nem vette észre, hogy unják, hanem azt hitte, hogy félnek tőle s erre még jobban vérszemet kapott.

— Majd megmutatom én a polgármester úrnak is, hogy milyen ökor a csás! — süvöltötte szép paprikavárosi virágnyelven.

Jó Pálffy Ferenc polgármester meg tán rá is biccentett hogy jó lesz biz az, hanem Nóvák főügyész hirtelen felpattant a helyéről és egy ősrómai gesztusával nyújtván ki jobbját, rádörrent Kalmár Málé Imrére:

— Széksértéssel vádolom az urat!

Szegény alsóvárosi magyar, akit nyilván életében először tettek csúffá azzal, hogy úrnak mondták, ijedten nézett körül a teremben, hogy mért támadt olyan éktelen kiabálás, holott nem tett ő kárt senkinek a székében.

— Akció! Akció! — kiabálták jobbról-balról, akárcsak a Kölcsey Ferenc Országgyűlési Napló-ikban.

Ez ugyan csak annyit jelentett, hogy az ügyész hivatalos kötelességből emeljen vádat, vagyis indítsa

meg az akciót (mert egyéni akciók még akkor nem voltak, s ha voltak, azokat csak betyárságnak hívták), — de hát az mindegy volt az öreg széksértőnek. Nem tudta ugyan az istenadta, mi az az akció, de \ deák szóból kisejdtette a nem jót és mingyárt kifelé tudakolta az utat.

Novák azonban felokosította:

— Az úr megsértette a tanácskozás méltóságát. A violatio sedis kiegyenlítése a törvény szerint száz forint. Még azt le nem teszi az úr, addig innen ki nem megy.

— Ne-em? — hebegte a boldogtalan szittyá a terem közepén.

— Avagy ha hiteles nemes ember az úr és a nemesi pecsétgyűrűt zálogul teszi le az elnök úr önagysága asztalára.

Kalmár Málé nevű nemeseket nem ismervén a magyar genealógia, az alsóváros atyja mégis csak kifelé igyekezett. Be volt zárva akkorára mind a három ajtó. Városi hajdúk álltak őrt mindnyájánál párosával, így kívánja ezt a széksértési regula.

— Tekintetes urak, — fogta most már alázatosan a szót a széksértő, — tessőnek éngöm még az eccör hazaengedni. Hiszön nem töttem én sömmi rosszat, kéröm szépen. Mőgengedöm, hogy eljárt a szám, de vőgyék figyelőmbé, hogy én csak szögény paraszti embőr vagyok, nem vagyok én kitanulva az úri huncutságokba.

— Már megint sérteget az úr! — pattant föl Novák.

— De bizony az úr sértöget engöm! — bugygyant ki a keserűség a »kámok utódja«-ból.

— Mért mond éngöm úrnak, mikor paraszt vót neköm mindön ivadékom.

Erre aztán egy kicsit megenyhülve kérdezte meg a főügyész:

— Mért fenyegette meg kend a polgármester urat?

— Én? Hiszön csak azt teccöttem mondani, hogy milyen ökör ...

—Ökörnek a hivatalos gyülekezetben semmi helye, — mosolyodott el Nóvák és hangosan derült az egész közgyűlés.

Mivel pedig a mosolygó emberek mind jó emberek, Kalmár Málénak is egyszeribe megjött a bátorsága.

— Kéröm szépen, — magyarázta ki magát, — nem gondoltam én ögyebet, csak azt, hogy a polgármestör úr is gazdálkodó embör, hát mondok, ha arra jár mifelénk, osztán tisztöletét töszü a tanyámon, hát akkor majd eldicsekszök neki a Bimbóval, hogy örüljön neki, mint szintén városunk szülöttjinek...

Már akkor hangosan kacagott az egész municipiális parlament, ennélfogva Nóvák József beszüntette az akciót, kinyittatta az ajtókat, Kalmár Máté pedig ment kifelé, mint akit orron vertek és vissza nem fordult volna egy talicska majomért. A közgyűlésbe pedig soha többet be nem tette a lábát.

Az egyetlen szegedi széksértés történetét pedig azért írtam meg, mert valamelyik jogi szaklapban arról értekezik valaki, hogy igenis szükség van a házszabályrevízióra. Tekintsük Angliát! — mondja a tudós szerző, — ott is nagyon szigorú szabályokkal állították helyre a parlamenti fegyelmet III. György alatt.

Nono, azért ne nagyon tekintgessük Angliát. Mert az is a III. György idejében esett meg, hogy mikor egy szabadszájú képviselőt arra ítélték, hogy térden állva kövesse meg a parlamentet, az minden vonakodás nélkül eleget is tett az ítéletnek, csakhogy utána azzal verte le a port a térdéről:

— Uraim, sohase láttam még ilyen piszkos házat!

Hát ha már szigor kell a törvényhozó gentlemaneknek, ne menjenek érte Angliába, hanem restitúálják az öreg Verbőczyt.

TRIÁSZ ÉS TÁRSAI

Az Ovidius Metamorfózisai-ban — majd azt írtam: Dekameronjában — szép hexameterbe van szedve az Aktaeon harmincnyolc kutyája közül vagy húsznak a neve. Van azok közt Nyomozó (Ichnobates), Feketelábu (Melampus), Csikóölő (Nebroplionos), Csordás (Poemenes), Bojtos (Lachne), Szárnyas (Ptereles), még farkaskutya is van, a Lyciste. Ha nagyon megszorítanának, még tán el is tudnám mondani a verset, hanem harmincnyolc magyar kutyanévei még az akadémiai nagy-díjért se tudnék összehexameterezni.

Tudniillik a legtöbb magyar kutyanév folyóvíznek a neve, mert az ősi hit szerint, amelyik kutyának folyóvíz-neve van, az nem kap víziszonyt, ahogy a finomnyelvű hivatalosság nevezi a veszettséget. Már most aztán nem tudom, nem ütközik-e az a trianoni békébe, hogy a szegedi juhász ezután is Sajónak és Drávának nevezze a puliját.

Ez jutott eszembe a minap, mikor egy tulajdonosai nagy uradalomban loptam, a napot és hallottam, hogy az öregbéres Triásznak tiszteli az udvaron cselengő kувaszt, bujtatván beléje az ördögöt valamely csinyjéért, amit a süldőnyulakkal szemben követett el.

— Ejnye, de furcsa neve van a kutyájuknak, János, — mondom az embernek.

Azt mondja rá János, hogy van ennél furcsább is.

— No?

— A másikat mög, — azt mondja — Burkusnak hívják.

Ebből egyrészt azt állapítottam meg, hogy az ifjabb öregbéres-nemzedék nem volt ott a königgréci nagy szaladáson, mert akkor nem találná a burkus szót olyan különösen cifrának, másrészt pedig mégis csak nyomra találtam. A Burkus név eszembe juttatta Bismarckot, őróla pedig mingyárt ráemlékeztem a híres kutyára, a Tyrasra. Nagy emberek dicsőségében a kutyájuk is osztozik, itt valamikor olyan uraság lakhatott, aki nagy hive volt a hármasszövetségnek. Bismarck iránt való tiszteletből ő is Tyrasnak nevezte a vadászebét, ebből lelt aztán plebejus körökben Triász. És így találkozik az ember itt, az isten háta mögött, a hármasszövetséggel, még akkor is, mikor már egyéb sem maradt belőle, mint egy kutya-név.

Persze, az öregbéres sokkal okosabb ember, sem hogy történetfilozófiai elmélkedésekbe bocsátkozhattam volna vele, hanem a tisztartóval tettem kísérletet ebéd alatt.

— Ejnye, jó, hogy eszembe juttatod, — kapott a szón a gazdám s mingyárt kihujjantott az udvarra, hogy egy kanászgyerek hívja be a gulyától a számadót.

Ebéd végire be is ért a gulyás.

— Hallod-e, András — kérdezi tőle a tisztartó, — hány kutyátok van most?

— Gulyánál, nyájnál, majorokban lőhet összevissza vagy tizönkettő.

— Haszonravalók-e?

A gulyás csak a szemivel kérdezte, mi a mentaleli a lisztartó urat, hogy már ilyenekbe is beleártja magát, de azért felelt tisztességtudással:

— Hát lőhetősek. Csak mögvannak, mint afféle ebállalok. Kicsit ugatnak, nagyot harapnak.

— No jó, majd a napokban kimustráljuk őket. András olyan hitetlenkedő mosollyal fogadta a létszámapasztási tervet, mintha valami entente-komiszáros volna.

— Ki vannak mán ezök mustrálva, tekintetős úr! Aki hitványos van köztük, kimarja azt a többi maga közül. Az ilyen aztán addig ténferög, még be nem talál a faluba. Aszongyák, a Halbúr zsidó úgy kereskődik velük, akár a csirkével, még tán külszországba is szállítsa őket. De nem hiszöm én azt, hogy vóna olyan bolond embör, aki kutyáért pénzt adna.

De már erre a tisztartó is elmosolyodott.

— No hát akkor csak jól megnézzen kend, András, mert én is olyan vagyok. Most olvasom az újságban, hogy valami kitűnő fajkutyákat árulnak Bécsben. Kezességet vállal értük a német, hogy a farkast is leszedik a lábáról. Igaz, hogy kereken száz pengőt kér darabjáért, de azért hozatunk próbára hármat.

— No-no, — rántott a vállán András. Errefelé

úgy mondják ezt, hogy panyókára rángatta a vállát, jelenteni pedig ez annyit jelent, hogy András, amint visszaért a gulyához, nagyon elkeseredve rúgott bele a Gurujj kutyába, meg a Lapujj kutyába, amikor bizodalmasan ráugrállak.

— Csiba te, a rossz nyavalya törje ki a gazdáto-
tokat! Nektök mán kitelt az esztendőtok, möhették
ürgézni, gyűnnek a bécsi kutyák!

Nem vagyok tudója, milyen szisztéma szerint
adnak egymásnak vészjeleket a pusztai kutyák, de
az bizonyos, hogy mire beestellett, akkorára a
Triász is, meg a Burkus is olyan hangulatban voltak,
mintha már kikézbésítették volna nekik a B-listás
végzést. Leeresztett farkkal, lesunytt fejjel oldalogtak
előre-hátra, éjszaka pedig olyan keservesen vonyítottak,
minthacsak a Jack London alaszkai könyveiből
tanulták volna.

A magam részéről örültem az ebek mélabujá-
nak, mert ettől fogva szabadon csavaroghattam a
pusztán, nem kérték tőlem a passzust a Nyomozók és
Csordások, akármerre jártam. Hanem a gulyások, ka-
nászok, béresek, csőszök nem tudtak belegyozódni a
dologba. Konyhán, kútnál, istállóban, ha összejöttek,
mind csak azon folyt a diéta, hogy lesz, mint lesz
most már, ha a milliomos kutyák megjönnek.

— Úgy lössz, — mondta a gulyás az öreg
béresnek, — hogy a nyáron neköd köll őket az
öledbe hordanod.

— Már mér'?

— Már azér', hogy a királydinnye bele ne mőnjön abba a kényős talpukba.

— Hát a kőrság! — káromkodta el magát a béres. — Hanem kend majd nyargalászhat, ha a krumplis-tarhonyában mögégeti a szájukat a paprika, oszt kínjukban szétugatják a gulyát.

— Nem félők én attul, — legyintett a vén gulyás. — Nagy böcsben tartják azokat az úri dögöket, majd meglássátok, hogy bográcsbul kávéznak.

Erre meg a béres mondta, hogy »nono« és azt is hozzátette, hogy ehetnek ám azok a bécsi kutyák olyant is, amitől másnapra fölfordulnak.

— Ótott meszetöt köll a moslékjukba keverni, arra nagyot isznak, oszt úgy mögdagad bennük, hogy szétfeszejti őket, — adta a tanácsot egy nagyra menendő bojtárgyerek.

— Nem fogod be a szád, te girhös? — förmedt rá a számadó gulyás, de a szeme összevillant az öreg béresével.

Én a sövény mögül néztem őket, ahol az uradalom sánta hollója mutogatta a bölcsességét. (Csakugyan bölcs madár, mindig azt hajtja, hogy »urak a papok.«) Láttam, hogy itt többszörös ebhalál lesz, de hát miközöm hozzá? Lehet, hogy én is csak úgy tennék az ő helyükben. Mégse hagyhatja azt az ember, hogy mindenféle jött-ment ebbel csúffá tegyék a tulajdon maga kutyáját.

Az ügy különben elég gyorsan elintéződött. A tisztartó utasítást küldött a maga diplomáciai megbízottjának Bécsbe a épp eljövetelem előtt való nap

lovasposta hozta a hírt a faluból, hogy megjöttek az úri kutyák, lehet értük menni szekérral. Akkora ólban hozta őket a vasút, hogy beillene faluházának.

Estefelé járt az idő, mikor a szekér kikerkezett a pusztára. Ott várta a majorudvaron a pusztá minden épkézláb embere. Triász és társai is mind ott szűkültek a kút körül. Erezték, hogy nagy baj lehet, mert ekkora embersokadalmat itt csak temetésen szoktak látni.

A ketrecajtót maga a tisztartó nyitotta ki:

— No nézzük azokat a híres bécsi kutyákat!

A híresek azonban nem igen igyekeztek kifelé.

Haragos morgás hallatszott ki a ketrecből, mintha mindenik a másikat akarná előrecreszteni. Persze Bécsben még a kutyák is mind udvariasságra vannak nevelve.

— Bújjatok már ki no, fene belétek! — rúgta meg a tisztartó a ketrecet.

Erre aztán csakugyan ki is ugrott a ketrecből — egy kuvasz. Aztán a második kuvasz, aztán a harmadik kuvasz. De nem olyan akárhovávaló kuvasz ám, hanem csupa idevaló Triász-féle kuvasz. Éppen olyan lomposak, kócosak, bozontos farkúak, még a nyelvükön is értettek az itthon valóknak. Az volt az első kérdésük:

— Eh-eh-ehhehe, szokott-e még finánc erre járni?

— Ahhá-ahhá-ahhá, több, mint ezelőtt! Andrásék nem szóltak semmit, mert tudják, hogy nem való az urakat szemtől-szembe kinevetni, —

csak lejjebb tolták a szemükbe a sapkát. Hanem a tiszttartó egy kicsit kelletlenül nevette el magát.

— A kutyateremtésit neki. Bizonyosan a Halbúr kuvaszaiból valók. Látod, így kell a magyar embernek még azt is a külföldtől megtanulni, hogy mennyit ér a kutyája.

Most meg én mondtam, hogy »nono«. Nemcsak a kutyáival van így a magyar ember.

Λ FAJTÁM

Paulnak hívták, szőlőcsész volt, most halt meg Félégyházán, kilencvennégy esztendőskorában. A legkáromkodósabb kis-kun volt, akit ismertem, — pedig ez nagy szó, bizonyíthatja Horváth Zoltán, a kis-kunok követe. Viszont alighanem az utolsó kis kun volt, aki kenyéren, vizen tartotta meg a negyven napi böjtöt, ami kezdődik hamvazó-szerdával és végződik húsvétvasárnapkal. (Igaz, hogy ha még egy kicsit regenerálódunk, akkor nagy számmal lesznek olyan kis-kunok is, akik csak vizen böjtölnek.) Írni-olvasni nem tudott — lehet, hogy azért élt olyan soká, — de azért igen bibliás ember volt, engem is ő ríkatott meg az első teológiai kérdéssel egy-napos deákkoromban.

— Megállj te gyerek, — akasztotta a gamósbotját a lábamszárába, — igaz-e, hogy te mán gyiák vagy?

— Igaz ám, Paul bácsi, már varrja is a táskát édesapám tarisznyából.

— No há' akkor mondd meg nekem, Zebedeus két fiának ki volt az apja?

Azt hiszem, ez egyike a legfogósabb bibliai kérdéseknek, amivel talán még magát Zebedeust is zavarba lehetett volna hozni. Én semmiesetre se tud-

tam okosabb választ adni, minthogy ríva fakadtam, mire Paul hátba ütött egy nevető nyári-piros almával. (Lehet, hogy éppen a mi szőlőnkben csószkődte.)

— Szamár vagy, tebelőled se lesz pap.

Ebben is igaza volt Paulnak, mert szamár voltam és nem lett belőlem pap.

Különben ő is szép szál legény volt a maga idejében, 1849-ben, csakhogy az olyan régen volt, hogy még akkor nem hívták Paulnak, hanem hívták Török Nagy Pálnak és mint ilyen cselekedett mindenféle vitézi dolgokat Szolnoktól Világosig. Ezekről azonban nincs mit beszélni, mert maga Török Nagy Pál se beszélt róluk, mint ahogy a mostani háborúról se a Török Nagy Pálok írják a memoárokat, hanem azok, akik nézték, hogy mit csinálnak a Török Nagy Pálok.

Világos után Pál egy darabig lappangott az éren és nádon s csak az istenfélő keresztapja mentette meg attól, hogy szegénylegény nem lett belőle, a népdalok hőse, akiről még száz év múlva is kalendáriumot neveznek el a nemzet nagyobb épülésére. Pál karrierjének a tulajdon keresztapja állta útját, aki harminc pengőkrajcárért a zsandárok kezére játszotta a bujdosót. Pált becsípték cserepárnak, elnevezték Paulnak és nyolc esztendeig oktatták a gyakorlati honisméből, hol olyan vidéken, ahol húsvét vasárnapján is olajost esznek az emberek, hol olyan helyen, ahol krumplival főzik a halpaprikást.

Mire én összeismerkedtem Paullal, akkorra már csak ilyen tökéletlenségek maradtak meg az emléke-

zetében az osztrák örökös tartományokból, — az egy Galícia volt az, amelyiknek tudta a nevét, de még az esztendejét is annak, amikor ott viselte az angyalbőrt.

1854-ben volt, valahol Lemberg körül lágerozott a Paul hadteste. Förtelmes polyák tél járt, nagy máglyatüzek birkóztak a november-éjszaka szeles, havas, ködös zimankójával s a tábortüzek körül mindenféle nyelven áldották a legfőbb hadurat, akinek dicsőségére orroknak, füleknek kellett lefagyni. Ebben egyetértettek mindnyájan, azonban nemzetiség szerint külön-külön melegedtek csehek, stájerok, horvátok, rácok, oláhok, magyarok, tótok, így is szimbolizálván a Habsburg-birodalom páratlan egységét, amit már akkor sok szép pátens tett vitathatatlaná.

Egyszerre csak, hajnalon innen, éjfélén tul, lódobogásra neszelnék fel a bakák. Lószerszám is csillog a vörös fényben. Kis fekete ló gurul ki a ködből, tisztí sarkantyú pengését is hallani.

— Eh, csak az Ernec vizítál! — kuporodtak vissza az emberek a tűzhöz.

Emészt főherceg, aki se különösebben rossz hadvezér nem volt, se a politikába nem balkezeskedett bele (amiért is a genealógián kívül semmi egyéb tudomány nem terhelte meg magát az emlékezetével), nem tartozott a parádés Habsburgok közé. Szeretett a mundérviselő plebs közé keveredni, evett-ivott egy csajkából, egy kulacsból a mancsaft-tal a állítólag a császár minden katonájával a saját anyanyelvén tudott diskurálni, ami még akkor is rend-

kívüli nyelvtalentumra mutat, ha ez a diskurzus csak annyiból állt, hogy »na, hogy megvagy?«

Ezúttal azonban komolyabb téma körül forgott az Ernec érdeklődése. Kialudt a pipája — a porcellán bursch-pipa divatja járta akkor az uraknál — és szeretett volna tűzhöz jutni.

Hát tűz volt ott annyi, hogy disznót lehetett volna nála pörkölni, de hosszú út az, míg téli szélviharban az őrűz parazsából pipafüst lesz egy lovasember szájában, aki nem akar leszállni a lóról.

Először az oláhokhoz fordult a főherceg. Szanaszét ugráltak, ahogy a kis fekete ló megállt mellettük.

— Ne ugráljatok, brátye, csak egy kis tüzet adjatok a pipámba.

Szaladtak is a brátyek parazsas végű gallyakkal, de mire a pipáig érték velük, akkorra kinek a szél kapta el a tüzes fejét, kiét a havas eső égette hamuvá. A főherceg mormogva ugratott a legközelebb melegedőkhöz. Itt szerbek tartózkodtak, azok már okosabbak voltak. Egész gerendát emeltek ki a tűzből, azzal se szél, se hó nem bír, viszont a lovacska se tudta elgondolni, mért akarják a szemét tüzzel kiverni, mikor ő igazán senkinek se vétett. Rántott egyet magán, fölágaskodott, szügyébe vágta a fejét és úgy vitte vissza a lovasát az éjszakába, mintha a sátán ösztökélné pokolbeli piszkavassal. A tábortüzek mellől csöndes vigyorgással néztek utána. Mert népszerűség ide, népszerűség oda, egy tábor-

nok mégis csak akkor legnépszerűbb, mikor elszalad vele a ló.

A főherceg azonban nem hagyta magát. Utóvégre ha egy főhercegnek pipázhatnékja támad, neki jussa van ép olyan makacsnak lenni, mint más animal animans-nak. És hogy az Ernek milyen ember-séges ember volt, abból látni legjobban, hogy te alarmit nem fúvatott, se egy falut föl nem gyűjtött fidibuszért, hanem megint sorba vette a tüzeket.

Csakhogy a tüzek egymásután föladták a küzdelmet az egyre tombolóbb vihar ellen. Az már akkor valóságos burána volt, az a hózivatar, amely a szarmát síkon lovastól szokta felforgatni a telegákat. A bakák közelebb szorultak egymáshoz, összeveieüek a vállakat és ügyet se vetetlek rá, hogy a lovacska odatopogott melléjük. Ilyen istenítélet-időben nincs diszciplína. Különben se igen lehetett látni a jégtű-hullásban semmit. A főherceg legföljebb a füle nían igazodhatott. Ahol néma maradt az ember-kupac, ott tótok bújtak össze. Ahol csúfondárosan morogtak vissza a hó alul, ott cseheket sejdíthetett, ahol dühös morgás hallatszott, olt horvátokat, mert azok mindig híres mérges emberek voltak.

Valahol messze pislogott még egy máglya, abban magyarok tartották a lelket; mint csikósok, gulyások, valamennyien pásztortűz-szakértők. Ahogy odabotorkált a kis ló, összevillant a legények szeme:

— Csak ide szorult tüzért a német!

Paul már akkor söpörgette is egy venyigével a

szép menyecskeszemű parazsakat — a balmarkába ahogy a főherceg közel ért, fölugrott, szalutált és odanyújtotta neki az eleven parázstartót.

— Alásan jelentem, itt állok a parázsszal!

— Készének, — hajolt le a főherceg a lóról, s aljban a percben egy illojális szélroham kikapta az ajkai közül a porcellánpipát.

Persze puhába esett, nem is tört csontja, de keresni kellett s míg Paul jobbkézszel tapogatott utána a hóban, baljában mint égő áldozatot tartogatta a parazsat. S mire a pipa visszakerült a főherceg szájába s Paul a jobbkeze hüvelykujjával és mutatóujjával beleigazgatta a lelegelevenebb parazsat és megadta jó szívvel a használati utasítást, hogy »no, most már csak szíjjá az úr«, — akkorára úgy összeégett a baltenyere, hogy holtza napjáig hordta a jegyét. »Szolgálati időm emlékére.«

*

— Hát aztán megszolgálta-e kendnek az Ernec az emberségét? — kérdeztük Paul bácsit, valahányszor disznótoron, lakodalomban szóbakerült a virtus.

— Hát. Meg ám. Nagyon rendes ember volt az Ernec. A saját acskójából kínált meg egy pipa dohánnyal.

Hát ezért nem egészen alkalmas nemzeti szimbólumnak a Paul. Mert a nemzet mindig úgy égette össze a kezét, hogy egy pipa dohányt se kapott érte.

LÓVÁSÁR

Életemben egyszer ültem lovon, az is számár volt, arrul is leestem, — őszintén megvallom, hogy a lótudomány mezején többre nem vittem. Ugyan úgy nézem, igen mindegy, mert például Esküdt Lajos a legkiválóbb magyar hippológus volt, azért utoljára mégis csak leesett a lóról.

Hanem azért mégis csak ez a jeles szakember volt az oka, hogy a héten kinéztem a lóvásárba. Kíváncsi voltam rá, hogy a lónevelő szittyák milyen álláspontot foglalnak el ebben a nemzeti ügyben.

Hát a vásár nem emlékeztetett Nizsni-Nowgorodra. (Ifjúkorom Verne-studiumaiból úgy emlékszem, ott voltak hajdanában a legnagyobb lóbörzék.) Körülbelül több volt az ember, mint a ló, de leginkább csak magamformájú nézelődő városiak. A cédulaház előtt, amelyikben egy városi írnok átírja a vevőre az ablakon benyújtogatott passzusokat, semmi tolazkodás. Az írnok úr akár el is alhatott az újságon és álmodhatta, ha akarta, hogy ő az Esküdt és lapáttal szeleli a bankót, hogy meg ne dohosodjon a pártkasszában.

— Ez se úgy van már, uram, mint ezelőtt, — legyint kelletlenül a vásárkapitány. — Valamikor

máskép állt a rend. Ha a régi rend véletlenül elmenne a mostani rend mellett, nem is köszönne neki. Ez így igaz, mert régebben az volt a rend, hogy majd összetörték egymást az emberek a cédulaház előtt a nagy tolongásban. Egy hatos volt az átíratási díj, de az okos ember úgy csinálta, hogy kétfelé hasította az ostornyeले végét, belecsíptette a passzust egy bankóval egyetemben s úgy nyújtotta át a többiek feje fölött annak a másik okos embernek, aki az ablak mögött ült. Az okos emberek aztán mingyárt megértették egymást, noha az egyik csak szűrben volt, a másik pedig hosszú kabátban.

— Ejnye, a terítésit neki, — mondja egyszer mérgesen az akkori főispán, — hát hogy szabad így sarcolni a népeket?

S mingyárt maga mellé vett egy passzusíró fiatal urat és bekiáltatott vele minden ablakon, hogy egy passzusért csak egy hatost szabad szedni. Nem is volt semmi baj az utolsó ablakig, de ott ráfordult a főispánra egy subás magyar:

— Azért is ehun a forintom, az én pénzemből ne parancsolgasson az úr!

Hát most már világ van, nincsenek ilyen magyarok és a főispánok se járnak a lóvásárba és csak abban az egyben régi a lóvásár most is, hogy ez az a hely, ahol valóban járnak a sánták és látnak a vakok. Már minthogy az eladó lovak, amelyek kosorra, bikanyakú, szárcsafejű, gémszemű, szíjhátu epitetonokkal különböztetnek meg egyéniségük szerint.

Éppen a szíjhát minéműségét magyarázza a vá-

sárkapitány, amikor némi mozgolódás támad a cédulaház körül.

— Kend volna az? — kiált ki az írnok. Igen érződik a hangján, hogy rosszat álmodhatott. (Bizonyosan a pártkassza esett rá.)

— Ügön is, én vagyok jelönleg, — feleli egy öreges hang.

Már akkor jön is az írnok a vásárkapitány elé. Hozza a passzust és magyarázza:

— Báró Sztirinya József van bele írva. Lőhetőségös?

— Hát mért ne volna lehetséges? — vonunk vállat. — A mai világban bárók is szolgálják lókereskedéssel a hazát.

— Hol az a Sztirinya báró?

Az írnok körülnéz. Már akkor sokadalom támad körülöttünk, mert nagy öröm az a demokratának, ha bárót láthat.

— Báró Sztirinya József, álljon elő!

Csöszforma öreg férfiú keszegel elébünk. Hoszszura eresztett gubancos haja van és az állát kiverte az egyhetes szakáltarló. A vállán keshedt posztószűr, tele bogánccsal, ami inkább az árokparton, mint a szállodában ragad az emberbe és a csizma felperdült orra azt bizonyítja, hogy a kiegészés idején sokkal szolidabb volt a lábbeli-készítő ipar, mint ma.

— Hm, — huzza össze a szemöldökét a vásárkapitány, — hát kend az a báró?

— Én ám, — mondja a szűrös szittya minden megilletődés nélkül és nagyobb hitel kedvéért bele

is dőf a mutatóujjával a lólevélbe. — Láthassa, ide is bele van írva. Báró Sztirinya József.

— Nem igaz az, öreg, — rázza a fejét a kapitány. — Nem lehet az, hogy kend az volna.

József báró leveszi a tasla kalapját és féloldalt fordítva a fejét, mint a káráló tyúk, hamiskásan néz a kapitányra.

— Nem? Hát igazán nem én vagyok?

— Nem ám, hallja kend.

— Ugyan, mondja mán mög az úr, mért ne vónék? — ereszti lejobb egy kicsit a hangot

— Azért, mert a bárók nem így néznek ki.

— Nono, — neveti el magát az ember, hangtalanul, mint az öreg parasztok, — báró vagyok én, csak most nem folytatom...

— Az, kutyaházi báró kend, — mosolyodik el a kapitány is.

— Jól mondja, — lóbálja meg az ostorát tr öreg, — csakugyan nem az vagyok én. Sas Mátyás vagyok én. Majsárul.

A sokadalom szétszivárog. Sztirinya József bárót a szürben érdemes volt megnézni, de Sas Mátyásra senki se kíváncsi. Mindössze a kapitány kíváncsi még, aki föl ad néhány kérdést, amelyek nyomán hamarosan tisztába hozatik a dolog. Sztirinya József báró nem Sas Mátyás Majsáról, hanem Szerencsés Sátán István innen a város széliről, aki a lovával és passarsával együtt rosszban sántikál.

— A Szundi kalapos deákgyerökkel írttam be

a lólevélbe a Sztirinya bárót. Mondok, akkor majd nem szorongatik úgy az embört, ha báró.

A csalódott ember szomorúságával mondja ezt Szerencsés Sátán István, de némi nehezteléssel is. Igaza is van neki. Nem való az, hogy már a lóvásárban is így lecsökkenjen az arisztokrácia tekintélye.

PÉLDÁNAK OKÁÉRT.. .

Ezt a történetet tán még a mohácsi vésszel kezdeném, aminek az okairól sok okos tanulmányt írtak már, de azt hiszem, az igazi okára még senki se világított rá. Valahogy úgy lehetett az, hogy mikor a szultán démarsa megérkezett, a koronatanácsban nagyon összekaphattak a zászlós urak. Tomori Pál volt a referens, de minél jobban jajveszékelt szegény feje, annál nagyobbakat nevettek az ország-nagyok.

— Ejnye, Pál barát, de hamar fölhúztad a nyulak bocskorát, — ingerkedett vele a nádor.

— Jobb félni, mint megijedni, barátom uram,

— simogatta a szakállát a barát.

— Mi a ménkűtől? — ásítózott a horvát bán.

— Egy-két sátorolja cigány széttüszenti a törököt szultánostul.

Volt, aki szakállánál fogva akarta füstre akasztani a szultánt, volt, aki attól féltette a bandériumát, hogy a csatatéren besározódnak a szép tarka saruk, meg kellene várni, míg szárazra fordul az idő, — mit lehet tudni, talán olyan úr is volt a király tanácsában, aki már akkor megmondta, hogy a destruktív sajtó az oka mindennek.

Utoljára aztán az erdélyi vajdához is odafordult

a barát, Zápolya Jánoshoz, aki nagyokat hallgatott a trónus mellett.

— Hát te-kegyelmed mit voksol, János vajda? A vajda az asztalra ütött az öklével.

— Én csak annyit mondok, hogy ezzel a gyűrűs öklömmel agyonverem az egész janicsárságot.

— Hű, lator-teremtette, de nagyot mondott kend! — kacagta el magát a sánta Báthory nádor.

— Lator mondja, de nem annak, — mordult vissza az erdélyi vajda.

Erre pedig ne tessék ám megbotránkozva azt mondani, hogy hát ez meg már micsoda csúnya kitalálás! Szerémi György, a pletykás udvari káplán följegyezte, hogy az urak a királynét is csak latrunciá-nak hívták egymás közt, — el lehet gondolni, hogy akkor milyen titulusokkal kedveskedtek egymásnak, ha összevesztek. Igenis, kedveskedtek, mert az ilyesmit okos ember már akkor se vette komolyan és különben is mindenre vissza lehetett tromfolni. Ha azzal hízelegtek az embernek, hogy »te mordályégető!«, azt vágta rá vissza, hogy »te hamispénzverő!« és arra, hogy »törökök csábosa«, az volt a felelet, hogy »cruciatus«, vagyis, hogy Dózsa hadából való, azaz kommunista.

Mindebből nem lett volna semmi baj se. Aból lett a baj, hogy a nádor azt kurjantotta oda az erdélyi vajdának:

— No, Szapolyai úr, majd megvállik, hány zsákkal telik...

Ezt a disputát ugyan nem jegyezték föl az

akkori skriblifexek — különben is zárt ülés volt, — de biztosra veszem, hogy ezzel kezdődött a mohácsi vész. Magyar embert akkor se lehetett jobban megsérteni semmivel, mintha úrnak mondta a per-lu barátja. Sajátságos dolog, de a magyar úr mindig valami hallatlan gorombaságot érzett ki abból, ha akkor titulálták úrnak, mikor nem kellett volna, emlékszem én erre gyakorló újságíró koromból is. Akármilyen zenebona volt az országgyűlésen, föl se vettük. De ha Papp Zoltán, vagy Holló Lajos úgy beszélt a miniszterelnökről, hogy »Bánffy Dezső úr«, abból legalább is párbaj lett lapzártára.

De nem is kellett ahhoz parlament, vért kívánt az ilyen gorombáskodás a szegedi kaszinóban is, még ha csak Rosenberg Miksa és Varga Sándor urazták is le egymást.

Rosenberg Miksa ezredorvos volt, jómodorú, jókedvű, mindenütt kedvelt társaságbeli ember. Varga Sándor pedig sómérő volt, még pedig nemcsak a sópajtában, hanem a saját kis boltjában is. Délelőtt mint sótiszt mérte a só nagyban, délután mint boltos kicsinyben, este aztán kimosakodott és fölszaladt egy kicsit az úri kaszinóba, felejtkezni a Deák Ferenc, a Semsey Pál báró és más jeles magyarok társaságában. (úgy értendő, hogy az akkori kártyákon Deák Ferenc volt megfestve makk-ásznak, Semsey Pál tök-ásznak és így tovább. Soha többet nem lesznek ilyen tekintélyes politikusok Magyarországon.) Majd el is felejtteni mondani, hogy régi történet már ez. De hát tudnivaló az, ha nem mon-

dom is. Van annak már vagy ötven esztendeje, mikor Rosenberg, az ezredorvos és Varga Sándor, a fűszeres együtt ferblizgettek az úri kaszinóban, nevezvén egymást hol Rózsa Sándornak, hol Pápakosztának, egymást megbecsülő nyájas enyeltéssel.

Egyszer azonban összeszólalkoztak a besszer-en, ami a legjobb barátok közt is megesik. Ez nem is lett volna baj, a baj az volt, hogy az ezredorvos azt találta mondani a vita hevében:

— No, Varga Sándor úr is várhatja, míg én leülök vele kártyázni.

Amire aztán Varga Sándor azzal gorombáskodott vissza:

— Úr az úrnak az öregapja!

— Az öregapámnak pedig hagyjon békét az úr!
— fortyant föl az ezredorvos, az asztalhoz vágván a kártyát.

Szó - szót ért, a két úr rettentő haragban vált el egymástól s másnap délután megjelent két katonatiszt a fűszeresboltban.

Varga Sándor vászonkötőbe öltözve ült a kis széken, nagy darab marhasót aprítgatott a két térde közt a detailban vásárolgató tanyai nemzet számára, mikor a tiszt urak beállítottak és felük nevében udvariasan fölkérték, hogy nevezze meg a segédeit.

Varga Sándor úgy felelt, ahogy illik az olyan emberhez, aki már sok népszínművet látott.

— Azt az egyet nem töhetöm, — tette le a sőtöröt. — Segédöt most egyet se tartok, csak inast, de az mög olyan gyámoltalan, hogy, mint látni tet-

szik, még a sőtörést so bízhatom rá. Hanem hát tán neköm is megmondhatnák az urak, mivel szolgálhatok.

Értelmes ember volt Varga Sándor s mikor a tiszték kimagyarázkodtak, mingyárt tudta magát mihez tartani.

— Tisztölet-böcsület a doktor úrnak, de én csak egyenlő ellenféllel állok ki duellumra.

A két katona nagyot nézett.

— Hogyan? ön, a sőtiszt, a fűszeres, nem tartja egyenrangú ellenfélnek az ezredorvost?

— Hát hogy tarthatnám? — magyarázott Varga Sándor a pipaszárral. — Van annak az úrnak gyeröke?.

— Nincs. Felesége sincs.

— No, hát ide nézzönek az urak, — húzta el Varga Sándor a firhangot a benyílóról, ahol két kicsi gyerek bújócskázott. — Látják, neköm két gyerökre köll keresnöm, akiköt senki se öté, ha engöm valami baj ér. Az ezredorvos úrnak se kicsi, se nagy. Hát hol itt az egalitás? Hanem majd ha neki is lössz két gyeröke és ő is annyit kockáztat, mint én, majd akkor tessék visszafáradni, oszt mögbeszéljük a többit.

A két tiszt összeharapta a száját, szalutált és mentek a megbízójukhoz, megbeszélni vele a helyzetet. De jöttek vissza mingyárt földerült orcával.

— Az ezredorvos úr méltányolja az ön álláspontját.

— El is vártam tőle.

— De cserébe öntől is méltányosságot vár.

— Az is möglössz.

— Tehát az ön számításában hiba van, kedves Varga úr. Önnek olyan előnye van, hogy azt a mi felünk be nem hozhatja, még ha hajlandó volna is megházasodni. Mire neki két gyereke lesz, önnek lesz, négy. Mire neki lesz négy, akkorra önnek lesz hat és így sohase lesz meg az egalitás. Ezzel a kifogással tehát ön az elégtételadás alól ki nem bújhat. Belátja-e, Varga úr, hogy igazunk van?

— Hát be, — komorodott el a fűszeres.

— Hajlandó tehát kiállni?

— Hát ha olyan nagyon erőszakoskodnak, kiállók.

— Ez már férfias beszéd, — helyeseltek a tiszték. — Lesz szíves tehát segédeket megnevezni?

— Mi az Isten egerének az? Nem köll oda szájtató. De az urak ott löhetnek, ha nincs jobb dolguk. Legalább majd ránk csukják az ajtót.

— Hogy gondolja? — tátogtak a segédek.

— Hát úgy, ahogy fölnőtt emberek közt a párbajnak lönni köll. Bemögyünk ketten az ezredorvos úrral egy olyan sötét kamrába, ahol az égvilágon sömmit nem látni. Ott maguk neki is a kézibe adnak egy nagy kést, mög neköm is, ránk csukják az ajtót, a többi aztán a mi dolgunk. Aki mögmarad, az majd zörget, hogy eresszék ki. Mög tetszettek érteni?

... Hát hogyan értették volna meg, mikor ez

értelmes beszéd volt. Olyan értelmes, hogy be is fejeződött vele az egész párbaj, mielőtt megkezdődött volna. A híre azonban fönmaradt s én érdeemesnek láttam följegyezni a Varga Sándor párbaj-kódexét napjaink számára, amikor hazánk nagyjai megint igen szigorúan urazzák egymást.

OSZTOZKODÁSOK

I.

Idő: heti vásáros nap, alkonyat felé; színhely: vízparti kocsmá, még gerendás, de már villanylámpásos. Vendég igen gyéren, három asztalnál négyen. Az egyiknél valami úrféle andalog, adóvégrehajtó, nótaáruló, vagy valami ilyesmi lehet, mert bőrszivart szív szópókából. Ezt nem kell tekintetbe venni, mert aki úr, az menjen az urak kocsmájába, a tükörelakos nagy szálába, oszt lógassa ott a lábát a bársonykanapéról, ne üljön ide hivalkodni a szegény emberek közé.

A másik asztalnál már idevaló, rendes ember felejtkezik, Sahin Ugró Gergő, aki ötömös-szélbül következett be a városba, eladott egy tehénkét borjastól, kapott is háromszáz koronát, de igen kimelegedett az alkuban, ugyan nem is az alkuban, mert az nem tartott soká, hanem a zsidó minden áron arannyal akart fizetni, Gergő meg azt nem akarta vállalni, mert lelkére kötötte az asszony, hogy csak rendes pénzt fogadjon el, — hát igen, kiabálni kellett a Jakabra és most utána kell eresztetni a nagy méregnek félliter békítőt.

A harmadik asztalnál Francia Nagy Antal kocintgat a komájával bizonyos nevezetű Papdi Sós Jánossal, Mászt nem is mondanak, mikor összeütik a

poharat, csak annyit, hogy »'...sten«, »...sten« — amiből látnivaló, hogy ezek is igen itthon vannak a vízparti kocsmában. Mikor pedig nem koccintanak, akkor néznek kifelé az ablakon, amerre a napot lehet sejdíteni az alkonyati vörösségben s éppen ezen kezdődött az osztozás. Mert Sahin Ugró Görgő is odabámult a napra, noha a nagy báránybórsapkában nem nagyon formázta a napraforgó-virágot, de nem érte be a bámulással, hanem meg is szólalt. Azt mondta:

— Lemén a nap a tengörbe.

Ez ugyan úgy volt mondva, hogy senkinek se volt mondva, de azért akárki meghallhatta. Francia Nagy Antal meg is hallotta és odasúgta Papdi Sós komának, hogy tökéletlen embör löhet az, aki még azt se tudja, hogy a nap nem a tengörbe mén le, hanem átmén az Emerikába. Ezt Antal csak félhangon mondta, de a koma egész fönthangon nyilatkozott:

— Nincs még benyölve a feje lágya.

Gergő nem azért ötömösi magyar, hogy az ilyesmit szó nélkül hagyja, ennélfogva kiveszi a pipát a foga közül és megkocogtatja vele az asztalt:

— Aszongya kend, hogy nincs benyölve a fejem lágya? Szeretném tudni, melyikünké keményebb.

Antal lejebb nyomja a fejibe a sapkát és a szeme sarkával odavág a komának. Ez annyit tesz, hogy »koma, ne hagyja kend magát« és a koma Yalóban nem hagyja magát.

— Nem tudom, kit tisztőjjek kendben, de mán mögengedjen, az én fejem mégis erősebb a kendénél.

— Nono — mondja Gergő és kiugrik a szoba közepére. — Tögyünk próbát, üssünk kosfejet.

Papdi Sós koma szintén főlegyenesedik és megbátorítja magát egy nyelet borral.

— No, gyek kendi.

Azzal összemennek. Gergő előregömbült testtel szalad a komának s a két turáni koponya összekoppan.

— Röcsög-e? — kérdezi az ötömösi ember.

— Nem röcsög.

Megint összemennek és most a koma kérdezi:

— Röcsög-e, ötömösi embör?

— Nem röcsög.

Harmadszorra aztán recsegett. Most Gergő érdeklődött, mint soros, de a koma nem felelt, — csak odabotorkált az asztalához.

— Fáj-e? — kérdezte részvétellel Antal.

A koma szisszentett egyet, de nem szólt, csak a fejét simogatta. Aztán beöntött egy pohár bort, fűjt egyet és odafordult Antalhoz:

— Hogy van az, hogy az egyik embör feje keményebb, mint a másiké?

— Hát úgy, hogy az egyik ember feje jobban teli van, mint a másiké, — magyarázta Antal. — úgy, mint a hordó, tudja kend, azt is nehezebb összetörni, ha teli van, mint ha üres.

A koma kipucolta a pipaszárat, kikaparta a pipát, megtömte, rá is gyújtott s még mindig csak a fejét tapogatta. Egyszer aztán kivágta a szót:

— No, úgy vöszöm észre, akkor az én fejemben ügön kevés löhet, mert ügön fáj.

Aszal tisztelgett a poharával az ötömösi ember felé, ahogy Roland a kardjával tisztelgett Ganelon lovagnak a ronceyallesi csata után:

—...csértessék!

Így osztoztak mifelénk' a magyarok — 1913-ban,

II.

1923-ban, nyári vásár vasárnap-delén már egészen másra mén az osztozás. A színhely most is kocsmá, de úri, a belső városban. Tenger vendég egymás hegyin-hátán. Tanyai gazdák a határból, vásárhelyi dinnyések, makói hagymások, röszei paprikások, marhakupécek, lókupeczek, hozzájuk tartozó féhércselédek fejkendőben, selyemstrimlibcn. Egyetlen úrféle vendég egy kopott reverendás öreg pap, átutazóban lehet, ínséges eklézsiajú, kifelé keresi az utat az asztalok közt, látja, hogy ez nem szegény embernek való csárda, tudakolja a pincértől, hogy van-e itt lacikonyha, mint Debrecenben. Az egyik asztaltól odakurjant neki egy tömpeorrú cigány lókupec, akinek izzadt, ragyás arca olyan, mint a kiszírozott réztepsi:

— Hej, szentatyám!

Az öreg pap tétován megáll és odanéz.

— Tudja-e, mi lesz az én végrendeletem, szent atyám?,

— Nem tudom, fiam.

— No majd megmondom, szent atyám. »Kis temetés, nagy halott-tor«, ez lesz a végrendeletem.

Ezen nagyot nevet a cigány is, a piszkos zöldblúzos, kócos lány is, aki vele van és Memphis-cigarettát szív ezüst tárcából, aminek zománcos tején pucér dáma fésülködik.

A nagy nevelés közben észre se veszik, hogy két tarisznyás magyar odaült az asztalukhoz. Bort parancsoltak. Megkapják, koccintanak. A lókupec is koccint. Ezen fölbátorodik a két magyar, megkérdezik, lehetne-e ő nekik ezen az asztalon osztozni?

— Lehetni lehet, — mondja félegyházi dialektusban a cigány. — Min osztoznak kendtek?

— A tehenek árán, — szuszogja az öregebb ember, kehegős, száraz kis tatár s kirángat a tarisznyából egy tarkakendős batyut. Sajt is lehetne benne, meg kenyér is, de csak bankó van benne, iszonyú sok.

— Hogy adták kendtek?

— Négy milliom — hány százezör is, sógor? — feleli-kérdi a fiatalabb ember, akinek körtefeje van és ereszetes szemöldöke, aminek a nyírásáért külön fizetne a borbélynak, ha városi ember volna.

De ezek a tanyaiak mindenben ilyen szerencsések, — az ereszetes szemöldököt bizonyosan az asszony nyírja odakint.

— Négy milliom, mög hatszázezer... — simogatja a szuszogós a bankókazlat. — Vagy hogy is csak? Négy milliom, mög tizenkétszázezör... Nem a', még se annyi vót... Mögállj csak, öcsém...

— Sose vergődjék kend vele — önti teje újra

a poharat a fiatal — hiszön majd kitudódik, ha szétrakja kend.

— Hát hogy csináljuk? — néz végig gyámoltalanul az öreg a társaságon. Jó Yolna, ha a cigány beleadná az eszét, mert az világban forgolódo embernek látszik, de a cigány nem szól, félvállára nyaklott fejjel szundikál. A kócos lány azzal mulatja magát, hogy az orrán eresztgeti ki a füstöt s egy kis megvetéssel sunyit a parasztokra, akik egész biztosan nem tudnák az orrukon kieresztgetni a pipájuk füstjét. Világ csudája is volna az az orr, amelyik ezt kibírná.

— Felibe rakja kend szét, sógor — szólal meg a körtefejú. — Egy ide, egy oda, az a legtisztább munka.

— No jó — harákol az öreg, — de hát melyikön kezdjem?

— Kezdje kend a nagyján, a kékön.

A »kék« a huszonötezer koronás, Nevét, számát nem tudják. Rendes embernek soha az életben nem volt dolga ekkora számmal.

— Kóstolja kend, sógor, majd sebősebben mén...sten!

— ... sten!

— No mán mög a zöldeköt hagyigálja kend kétfelé.

A »zöldek« a tizezerkoronások. Fölszuszog az öreg, ahogy készen van velük.

— Az ötezresöket mán te felezd el, öcsém. Én mán nem gyözöm az ujjam nyálazni.

Az ötezrest, ezrest név szerlat is ismerik. Ezekből annyi van, hogy mire a kazal felével elkészül a fiatal, készen vannak az első féllitterrel is. Muszáj még féllitert kiparancsolni.

Utoljára maradnak az ötvenezresek.

Az öreg sógor a két ujja közé csip egyet belőlük.

— Hát ez a kis veres? Ez ugyan miféle?

— Ez új találvány, — káromkodik a körte fejű. — Ez talán nem is péz.

— A fogása olyan, hallod, — morzsolja meg az öreg.

— Ötös is van rajta, azt látom. Mög három sömmi.

— Van azon négy is, hé.

— Egy, kettő, három, négy. Annyi ez, bátya, a fene rágja ki. Valami huncutság lőhet benne.

— Az mán mindögy, hallod, Ha a javát megfeleztük, ezt is csak elosszuk.

Tíz-tíz darab jutott a kis vörösbül mind a kettőnek, egy darab meg páratlan maradt. Hát most már mi lesz ezzel az árvával?

Néznek egymásra tanácstalanul. Az öreg fogja az üveget, teleönti kettejük poharát, azután tovább adja a fiatalnak.

— Önts a tüssztölt úrnak is, te közelebb erőd.

A fiatal önt és úgy oda koccantja az üveget a cigány poharához, hogy a tisztelt úr fölrezzen és helyrerántja a nyakát.

— Nézze mán, jó embör — tolja elébe az öreg a gyanús bankót, — mi pénz lőhet ez?

— Hát az ötvenezres, — ásít a cigány.

— El kék felezni — könyököl be az öreg az asztalra, — de mög vagyunk vele akadva. A nyavalya törje ki űket, hogy mindig ilyen új találványaik vannak.

— Hát adjon kend a cimborájának egy huszonötezrest, tegye el az ötvenezrest, oszt kvitt, — magyarázza a cigány.

— Mőlyik a huszonötezöres?

— A nagy kék.

— Értőm, — biccent rá az öreg. — No hoci öcsém, egy kéket, oszt lögyön a tied a veres.

A körtefej heves ingásba jön.

— Azt az egyet nem töszöm, sógor. Ha kendnek nem jó, neköm se jó. Csekélylöm.

Hozzámérik a vöröset a kékhez: hát éppen fele!

— No úgy-e? — néznek mindaketten elhidegdedve a cigányra. Hát való ez, így bolonddá tenni az embert?

A cigány azonban elkezd nevetni, csak úgy rengek a hasán a mellény ezüstgombjai.

— Nini, — villan föl az öregnek a szeme', — hát ha ez ötvenezres, ez mög huszonötezres, adna-maga két kéket ezért a veresért?

— Hát hogyan adnék? — veszi elő a vadonatúj

bőrtárcáját a kupec és kihajít belőle két huszonöt-ezrest.

A két magyar egymásra néz, összekacsint, de a pénzért nem nyúl egyik se.

— Tartsa mög magának, — mondja az öreg és elfordítja a fejét. — Pincér úr, fűzetni!

Aztán betarisznyázzák a bankókazlakat, kiki a magáét, a páratlan vöröset külön veszi a markába az öreg.

— Hát majd a vásárosnál, — mondja a fiatalnak.

— Ott jó lösz, — mondja a fiatal.

Mert látnivaló, hogy igaz ember kell ahhoz a valami nagy pénzhez, amiért a cigány egyszerre kihajította a két kékhasút. Akkor a vásáros ád azért négyet is.

— Jó egészségöt, — néz vissza a válla fölött gúnyosan az öreg és nagyon tetszik neki, hogy a cigány olyan mérgesen néz. Nem is igen szereti azt századik ember se, ha lefőzik.

A kócos lány kötelességének érzi, hogy osztozzon az embere mérgében. Abbahagyja a művészetet és csak úgy a száján köpi a füstöt a tarisznyások után.

IGAZSÁGKERESŐK

Házassági háromszög. Ezt a címet is adhatnám neki, de hát én csak olyan »célszörű szögény embör«-e vagyok az irodalomnak, minek urizálnék? Aztán meg nem is a házasságról van itt szó, hanem az igazságról. Azt keresi két ember, meg egy aszszony a bíró előtt.

Azaz hogy tulajdonkép csak Mátyás keresi az igazságot, mert ő a panaszos. Meg is látszik rajta, mert nagyon a szügyibe ereszti a kócos, szürke fejét. Nagy, lompos bajuszú öreg magyar különben, ötömös-ről való s ha Kuthen vezér mégegyszer összekürtöltetné a népét, szó nélkül bevinné valami kánsegédnek, murzának vagy a mándruc tudja kívülről, minek hívták a kunoknál a zupás őrmestert. Legföljebb azt mondaná neki:

— Nem sokat változtál azóta, öregem, mióta a tatár idekergetett bennünket, hanem a csizmádon meg egészen meglátszik, hogy azt még valamelyik novgorodi varga szerkesztette.

Csakugyan régi alkotmány a Mátyás csizmája, még a szárán is foltokat visel, ami a csizma-genealógiában föltétlen bizonyossága a nagy múltnak és mivel a talpa szét van nyílván, a deszkapallón is oJyan plattogó hangot ád, mintha pocsolyát gázolna. A roagamformájú városi úr-féle szinte megilletődve nézi,

hogy közelről ilyen az a csizma, amely tíz esztendő óta mint indok szerepel a közvélemény asztalán: Tudniillik, mint a búza drágaságának indoka.

A Tóni lábán cipő van, sárga cipő, ami nagyon alkalmas viselet így krumpliszedő3-időben az olyan suhancár legény lábán, mint Tóni és a Tóni kis fekete bajuszán kívül ennek a sárga cipőnek lebet legfőbb része abban, bogy Mátyásoknál beütött az ördög a batárba. A természet rendje szerint való hogy az asszonyszem szívesebben állapszik meg a Tónik sárga cipőjén, mint a Mátyások sokat próbált és sok mindenben megfordult csizmáján.

Az asszonynak pillangós-papucs van a lábán, de csak úgy pillangótlanul, mert az asszony, noha öregnek méHát hogy volt az, atyus? — kérdezi Mátyást a hivatalos ember.

— Hátg menyecske, menyecskének már öreg egy kicsit. Kuthen vezér leginkább csak markotányosnőnek vállalná már. Pedig amúgy nagyon illendőségtudó, nem pillog a legényre, szemlesütve simít egyet-egyet a selyemkötőjén, mert így való az, mikor az ember törvényben van.

— Az úgy volt, kéröm, hogy nem lőtt volna itten sömmi baj az égvilágon, ha rosszkor nem möntem volna haza, — mondja Mátyás megfontoltan, de itt aztán meg is áll. Utóvégre azért fizetik a bírót, hogy ő kérdezzen.

— Hát mért ment kend haza rosszkor?

— Mert éppen a kukoricát kerültem, oszt észrevöttem, hogy otthonfelejtettem az acskót.

— Tudom, tudom, de mért mondja kend, hogy rosszkor ment haza?

— Hát csak azért, hogy éppen akkor volt, ott a Tóni is, ni. Az asszonynak az izéje...

— Mizéje no, csak mondja kend ki bátran!

— Hát azt már ők tudják jobban, hogy mi-csodája. Én csak úgy mondom, hogy az izéje.

Az asszony egy kicsit lejebb huzza a szemére a kendőjét, a sárga cipő pedig roppan egyet a padlón.

— Ángyikám neköm ez az asszony, kéröm, — mondja Tóni, mert a sárga cipővel vele jár a gavallérság. — Osztán lepködik azt más szomszédok is, töszöm azt...

A hivatalos embör azt mondja Tómnak, hogy majd akkor beszéljen, ha kérdezik, aztán nyájasan int Mátyásnak, hogy mondja csak tovább. Mi lett aztán abból, hogy éppen ott érte az izét?

— Az lött, kéröm, hogy a Tóni mingyárt az eresztét alatt két kézre kapott, oszt úgy mögrakott, hogy még most is hordom a kékjít.

Mátyás ezt némi derüvel mondja, egyrészt mert kellemes az elmúlt bajoknak emléke, másrészt, mert jólesik az embernek, ha az ellenségét lecsökkentik és az ő szavát akarják hallani az úri népek.

— Kézzeel verte kendet?

— Lóhet, hogy kézzel is vert, de az agyko-ponyámat mög zszindöllyel ütötte, azt mögmondhati az asszony is, mert ha ű ki nem szabadit a keze közül, tán agyon is vert volna.

— Hogy-hogy? — mosolyodik el a bíró —

Hát akkor mégis csak kendhez húz az asszony, ha ő mentette meg?

— Az ő kötelessége volt, mert ő szőrözte a bajt, — vonja föl Mátyás magyarázatul a fél vállát. Amiben az is benne foglaltatik, hogy lám, mégis csak értetlenek ezek a városi népek.

Úgy kell lenni, hogy a bíró elértette a kritikát, mert most már elkomolyodva adja fel a szót:

— Tehát azért panaszolja be kend a Tónit, mert megverte kendet a saját házában?

— Dehogyan azért! — legyint Mátyás az öreg kezivel. — Hanem ami borzasztó nagy kárt tött, az asszony miatt...

— Értem, — mondja a bíró és fölkászalódik az asztaltól. — Kend el akar válni az asszonytól. Csak-hogy abban én nem vagyok illetékes, az más bíróhoz tartozik.

Mátyás most már megmérgeződik és nekivörösödve hadonáz a kezivel.

— Ugyan, ne tanálgassa mán, mikor azt úgysem lőhet eltanálni, azt a röttentőséget, amit ez a legény tött az asszony miatt. Mert ahogy mögmérgeződött, amért az asszony kivött a keziből, hát le-szúrta mérgiben az udvaron az egyik malacot. Ezért nyújtom panaszomat a Tóni ellen, mert ez mán mégse való.

Akaratlanul rábólint a menyecske is, hogy akár-hogy volt, mint volt, abban igaza van Mátyásnak, a malacban mégse kellett volna kárt tenni.

— Hát hogy volt az, menyecske? — kérdezi

a bíró. — Mi járatban volt maguknál ez a fiatal-ember, mikor a gazda a kukoricát kerülte?

A menyecskének lobbot yet a képe, szorosabbra rántja az álla alatt a fejkendője csomóját és ne-gédesen megrántja a vállát.

— Mit tudom én? Erőszakosan jött be a tanyába.

Tóni, noha sárga cipőt hord, mégis csizmaszárbá dugja ez alkalommal a gavallérságot. Dacosan fel-üti a fejét:

— Az se igaz ám, ángyi. Hivatalos voltam én oda éppen akkorára, mikor Mátyás bácsi kerülni ment.

— Hát osztán ki hitt oda? — kérdezi Mátyás és odavillan a bíróra a szeme sarkával, hogy ide vigyázzon, mert most bújik ki a szög a zsákból.

— Ki hitt? Hát az asszony hitt, a kend fele-sége, ha tudni akarja kend, — kapja föl a fejét dacosan a legény.

Mátyás kiegyenesíti a derekát és fölényes böl-csességgel néz a fiúra.

— Minek möntél, ebadta? Hiszön embör létödre neköd köllött volna több eszödnök lönni, mint az asszonynak.

ZUGINÉ EGYKÉJE

Az orvos előszobájában — ezt minden művelt ember tudja régi szép fametszetekből és régi szép humoreszkekből — igen komoly tanulmányokat lehet végezni. Jönnek-mennek a mindenféle ügyes-bajos emberek s azokkal el lehet beszélgetni. A betegek többnyire nyájasak, leereszkedők és közlékenyek, különösen, ha sajnálkozóra találunk. Akit pedig nem érdekelnek az emberek, annak az olvasó-asztal kínál különböző stúdiumokat. Található rajta fürdőalmach a kilencvenes évekből, Fliegende Blätter a nyolcvanas évekből. Azt merném mondani, hogy az utóbbi kötelező s az a gyanúm, hogy mikor a kész orvosok berendezkednek, lelépési díjat fizetnek az öregeknek a Fliegende-kért. Hiszen ma egyéb felszerelésre úgyse igen futja, hát legalább ez legyen meg.

Az én orvosom egy kicsit elfajzott az ősi érelyektől. Se fürdő-prospektus, se Fliegende nincs a váró-szobája asztalán, hanem igenis van Természet-tudományi Közlöny, Kosmos-füzet, Nyugat, Magyar, Statisztikai Szemle... Hopp, ezt megnézzük. Látom a borítékán, hogy Kovács Alajos irt bele cikket az egykéről. A napokban lapozgattam Pezenhoffer Antal nagy egyke-könyvét s abból megtanultam, hogy az egyke a protestantizmus bűne s hogy az országot a katholicizmus menti meg az elnéptelenedéstől. Hát

Kovács Alajos, a hivatalos statisztikus, mit mond?

Először a végét nézem meg a cikknek.

— A társadalmi mozgalmaknak állandóan felszínen kell tartaniok ezt a kérdést, az államnak pedig minden intézkedésébe bele kell vinnie a faj védelem és fajfentartás gondolatát, egyrészt kedvezésekkel és kitüntetésekkel, másrészt háttérbeszorítással és büntetéssel kell küzdenie a jövő magyar nemzedék megfogyasztására irányuló minden kísérlet ellen.

Hát ezt aláírja minden rendes ember. Amelyik országba az egyke beleesett, az halálos nyavalyába esett. Amelyik országban az egykét megállítani nem tudják, annak a neve mellé a végzet már odaírta a deleatur-l. Erről nem lehet disputálni, mert ez kétszerkettő. Hogy mit kellene, vagy mit lehet ellene tenni, abba mindenkinek kötelessége beleadni az eszét. Elkezdem a cikket az elején olvasni.

— Be kell vinni a köztudatba azt, hogy aki csak egy vagy két gyermeket nevel fel, az a nemzet iránt tartozó kötelességét nem teljesítette ...

Lassan haladok az olvasással, mert nagy a forgalom, egyre nyílik az ajtó. Hetipiacos nap van, sok a tanyai páciens. Köhécselő öreg gazdák, gangosan járó javabeli menyecskek, jól öltözöttek, ételben-italban fogyasztózást nem szenvedők, öröm őket látni. A régi paraszti félszegségnek nyoma sincs, ezek úrhoz szokott, erejük-tudott emberek, akik már nem félnek a szőnyegre lépni, fogasra akasztják a kalapot, nem a szélire ülnek a székeknek, hanem a hátukat is megvetik benne, mustrálják a bútort a

szemükkel és tán szegényellik is és mikor nyitja az orvos a belső szobája ajtaját, az új kultúra türelmetlensége idegeskedik a hangjukban:

— Sokat köll-e várni, orvos úr? Furcsállom, hogy egyesével jönnek és feltűnő röviden végeznek az orvos úrral. Régebben, a szögény világ-ban, ha az eladó megbetegedett és már hat hónapig nyomta az ágyat, akkor apja, anyja, keresztanyja egyszerre szállták meg az orvost és az apa így adta föl a szót:

— Kérdözze mán no, mér löreködtünk be magához, tekintetös úr?

— Majd megmondják kendtek.

— Hát egy kis búzácskát hoztunk be, de mán, mondok, ha betöreködtünk, csak mögjelöntöm magának, hogy nemszeretöm-formán van a Pirosunknak a sorja.

— Szóval, beteg a Piros?

— Betegnek éppen nem beteg, csak olyan nyuglődi. Nem tud aludni a köhögéstül.

Mert tisztában volt azzal az ésszel élő ember, hogy ha betegnek vallja a Pirost, akkor mindjárt drágábban számítja meg az orvos a tudományát. így meg csak legyint a kézzel és azt mondja:

— Persze, fölfázott egy kicsit. No majd írunk neki valami port.

S már írta volna is, de akkor az apában fölébredt a lelkiismeret. Nini, hátha nem lesz érvényös az az olcsó por?, Lopva meghúzta az asszonyon a

kendő rojtját s most már az vette föl a tárgyalás fonálát:

— De a derekát is fájdíjja a lány, kéröm. Nem tud vele fölkelni.

— Hát fekszik?

— Fekszik ám, szögénkém, mert alighanem mögrántotta a derekát, mikor leesett a farul...

Az anya mondta volna még, de azért embör a férfi, hogy neki több esze legyen.

— Valami kenőcsfélit is írjon neki a porhoz, — vágott közbe. — ölég lössz ez erre a bajra.

— Nem lehet azt így láttatlanba, — csóválta meg a fejét a doktor. — Legjobb lesz, ha behozzák kendtek a Pirost a jövő héten.

Apának, anyának rettenet ezt még hallani is. Hogy lehetne már azt a beteg teremést három óráig rázatni a kocsival? Szemek összevillanása figyelmeztette a komaasszonyt, hogy most már ő a soros. Neki kell nyomba igazítani ezt a tökéletlen orvost.

— Nem kocsira való mán az, lelköm-galambom. Hiszön félesztendeje majd kiszakad a gyomra, ha csak mögfordítjuk is az ágyban.

És ha az orvos ezek után a haját tépte mérgében és úgy kérdezte, hogy most már miről gyógyítsa ő a Pirost, akkor az úgynevezett célszörű szögény embör kimondta kereken:

— Hát amíkrül legolcsóbb, tekintetös úr! Ezeknek az együgyű ravaszságoknak most már vége s néhai való gazdám, Tömörkény István, nem ismerne rá többé a parasztjaira, orvostudományi vi-

szonylatukban. Lelkükben ugyan, gondolom, ma is jobban hisznek a csépai szent takácsban, meg a galambosi javasasszonyban, mint az egyetemi professzorokban, de ezek jobban imponálnak nekik, mert többet kell nekik fizetni. (Ugyan ez se bizonyos, mert a tanyai javast búzában kell fizetni s a csépai látnok is csak a papírpénztől fordul el jogos megvetéssel. Az udvarára gurított hízó erősíti az ihletét.)

— Mentül drágább, annál foganatosabb, — most ez a szavuk járása s nyilván ezért kedvelik a röntgenezést, amit ők rögtönözésre magyarosítottak. Hiába mondják nekik, hogy az nem orvosság, mind azon könyörög a doktornak, hogy rögtönözze meg őket.

Az orvos meséli nekem ezeket a pácienseiről, ahogy déli harangszó után ritkul a vendég. Akkor valami gyerekhang nyivákol az előszoba-ajtóban és az orvosom azt mondja:

— Nini, Zuginé, el is felejtettem, hogy ő még hátra van.

Zuginé az a munkásasszony-típus, aki ötven esztendősnak látszik, pedig nincs huszonöt. Mozifilmeken ilyen asszonyokat szoktak ütni-verní a züllött alkoholisták, de filmen még nem láttam ilyen soványat. Mi ehetett le az izmokat ezekről a jól formált csontokról, mi szívhatta ki az élet pirosát ebből a viasz-arcból? Tüdővész? Az orvos ingyen oltást ad neki minden harmadik nap.

— No gyerünk, Zuginé.

Zuginének azonban egy apró ember kapaszkodik a szoknyájába és a kis ember nem akarja eresz-

teni az anyját, de menni se akar vele. Tulajdonképpen nem tudni, mit akar, mert mért lennének a kis emberek okosabbak, és logikusabbak, mint a nagyok? Megveti tömzsi lábacska-ját a küszöbön és ordít, mint a szívéen szúrt malac.

— Mindjárt jön anyuka, egyetlenkém, — mondja engesztelőén Zuginé és nyilván egyetlenke szoknyáját igyekszik kiszabadítani a kurta férfiú epertől ragadós kezéből.

— Csö-önd, te bórembukk! — mordul rá az orvos, mire a bórembukk megdöbben és elereszti a szoknyát. Mikorra magához tér a meglepettségből, akkorra csak ketten maradunk a szobában. A bórembukk nagy léleketet vesz és még rémületesebben bög, mint az elébb. Ez már nem a szeszély hangja, hanem az elhagyatottságé, a megcsalatásé, a félelemé és a haragé.

De hát nekem is van magamhoz való eszem. Fölveszem a Magyar Statisztikai Szemlé-t, hengert csinállok belőle és belefújok:

— Tru-iú, tru-tú, tru-tu-lu-tu-tuttutt-túl

A bórembukk rám mered a szemével, szájával és azt mondja:

— Még!

És én fújom a statisztikai trombitát addig, míg a férfiú a szájába nem veszi a hüvelykujját. A békeszerződésen ez a pecsét. Most már baráti diskurzusba foghatunk.

— Hogy hívnak? — kérdezem.

— Majika,

Ha azt mondta volna, hogy ő egy ismeretlen bombavető, az nem lepett volna meg így.

— Hát én azt hittem, Marika, hogy te kis fiú vagy. Mit szoktál te enni, Marika, hogy ilyen szép erős kis bőrebukk vagy?

Erre azonban már nem felelt. Lehet, hogy a kérdést se értette, lehet, hogy az ujját nem akarta kivenni a szájából, — a nőkön már bőrebukk-korukban se lehet eligazodni, ő helyette az anyját kérdeztem meg, ahogy kijött:

— Van-e már három esztendő a kis lánya, Zuginé?

— Nincs, kérem, csak huszonhat hónapos.

— Étkes, úgy-e?

— Az, a nagybélű, a jó Isten se győzné szoptatni.

Nézek az asszonyra, nézek az orvosra, Marikára nem nézek, mégis ő felel:

— Majika sopik, — gurul oda az anyjához és rángatja azt lefelé magához.

— Majd odakint, egyetlenkém, várhass egy kicsit, — emeli föl intőleg a mutatóujját Zuginé, a madonna örök mosolyával és fölöleli magához a kicsit.

— De Zuginé, — kapom meg a csontvázasszony vállát, — hát csak nem szoptatja ezt a huszonhat hónapos gyereket? Maga, így, beteg, leromlottan?

A megszépítő madonna-mosoly eltűnik. Nem Medúza-arc ez, amelyik szembefordul velem., — a

Keresztrefeszítettnek az anyja nézhetett így a Golgotán:

— Hát mivel etessem, ha nem szoptatom, mikor egy liter tejért hétszázötven koronát kérnek! Forduljon el tőlük a csillagos ég a haláluk óráján is!

Nem mondta meg, hogy kiktől és én nem találgatom. És azt hiszem, a kitűnő Pezenhoffer Antal se kérdezné meg Zuginétól, hogy katolikus-e, vagy protestáns. És talán Kovács Alajos se kívánja a törvény elé állíttatni Zuginét, aki nem teljesítette a haza iránt való kötelességét és nem jól szolgálja a fajvédelem eszméjét, mert csak egy Marikával segített hazánk néperejét újjászülni.

— Ha megírnám, — mondom az orvosnak, — azt hinnék, én találtam ki.

— Ó dehogya, — törli meg az orvos a szemüvegét, — nagyon gyakori eset ez mostanában.

KÜLPOLITIKA

Hetivásáros április-reggeleken szeretek a tanyák üde lelkével találkozni a fapiacon. Nemcsak azzal, amelyik a pirosgallyú növendék-fácskákban találtatódik, ahogy a gyökerük szűz homokot perget az aszfaltra, hanem azzal is, amelyik a parasztban lakik.

Igenis, parasztot mondok, nem kiscgazdát. A kiscgazda más. Az nemzetföntartó elem, bórszivart szív, tükörből fésülködik, újságot olyas és szíve mélyén lenézi a parasztot, aki még azt se tudja, mi az az immunitás. A tanyán nincsenek ilyen kiscgazdák, ott csak parasztok vannak, akik búzát vetnek, fát ültetnek, bor jut nevelnek és sokkal több eszmét cserélnek süldőmalacokról, mint államférfiakról. Újságot csak télen olyasnak, de akkor olyant, amibe még a nyáron pakkolta a kaszakövet a városi boltos. Néha az is megesik, hogy az asszony tízesztendős újságot ránt ki a sublótból a selyemkendőjével és ha lámpagyújtáskor az iskolásgyerek azon gyakorolja a tudományát, az egy kicsit meg is zavarja a lelkeket.

— Apja, — néz föl az asszony a tollfosztásból, — hát lehetőségös az, amit a Pétörke olvas? Hát mán mögint a Ferenc Jóska a királ?

— Eszötök veleje, — nevet a gazda, — hát mán hogy vóna löhetségös? Hiszön annak mán régön elmondták a cirkumdederumot. Mostan nincs királ.

— De hát mért nincs?

— Mert nincs olyan pénz, amelyikre rá lehetne lönni a képit. Addég pedig a többi királok nem vállalik maguk közé.

Ez a tanyai közjog és nemzetközi jog dióhéjban, de csak odakint, ahol okos emberek laknak. Idebent a városban már egészen máskép megy a dolog. Itt friss újságot talál az ember a kocsiúton, azt kiteríti a térdére, ahogy ül a kőpadkán a fácskái közt és letörülgeti róla a sarat a keze fejével. Hiába akarja a jószándékú szelecske kikapni a kezéből a nyomtatott papirost és hiába veregetik a csizmaszárát aggodalmaskodva a cseresznyefák rózsaszín gallyacskái: »Hajítsd el, gazdánk« — a város lelke már erőt vett rajta. Tudni akarja, hogy megy a világ sora s könyökével térdéhez szorítva a lapot, az ujjával mutatja öreg szemének az összefolyó apró sorokat.

A szelecske abbahagyja a hiábavaló erőlködést, a cseresznyegallyacskák bánatosan kókkadnak le az aszfaltra s már éppen fordításra nyálazza az ujját, mikor egy bőrbe öltözött férfiú súlyos keze nehezedik a vállára.

— No bálya, mond-e háborút?

A bátya ráismer a ködmön ujjáról a hozzátartozó férfiura s válaszul rábök egy nagybetűs címre:

— Hát a Poin cár mán mögint nagyon firuncvancikoli a nimötöt, Imre.

— A Poin cár? — csudálkozik el a ködmönhöz tartozó Imre. — Lám, lám, hát áztat nem gyilkolták mög a komenisták.

A bátya kint a tanyán azt mondaná, hogy »a fene, ha jobban tudja«, itt az aszfalton azonban, a városi sokadalomban azt mondja, hogy »e felül nem vöttem híradást.«

— Hát! — lendíti Imre fölfelé a karját, igen örülvén annak, hogy ő a tájékozottabb, holott nem is az ő kezében van az újság. — Avval elbántak a pletetárok. Szögénnyel. Szenát tömtek a szájába, úgy hajították a tengörbe.

Itt azonban egy harcsabajuszú ember is beleavatkozik az eszmeceserébe, aki harmincezer koronáért adná az eperfacsemete darabját, ha volna olyan bolond ember, aki venné.

— Az a maszka cár vót, hallják. Úgy hallottam én, ez a Poin cár francia nemzet.

— Az ám, — mondja az újságos, — csakhogy itten az van, hogy a Poin cár elnök.

— Az nem löhet, — nevet Imre fölényesen. — A cár az följobb való, mint az elnök. Mutassa kend csak azt az újságot.

— Ne no! — mondja egy kicsit sértődötten a bátya, de mingyárt földerül, amint az Imre homloka ráncot vet.

Nézi közelről a lapot, tolja messzire, fordul vele napnak, igazítja nap ellen s végre egy kicsit megzavarodottan adja vissza.

— Az újság se tudja, — menti magát. — Azért írja, hogy Poin cár-e, vagy elnök.

A bátya elfogadja a magyarázatot és megengesztelődve feleli:

— Az lőhet, mert a nehézség tud eligazodni ezökön a most való fejedelmekön. Mög mindögy is, mert egyik is csak úgy szödi az adót, mint a másik.

— De a Betlehem tán még jobban szödi, mint a Tisza Pista szödte, — kottyán bele a szóba egy báránybőrsüveges surbankó legény, aki olyan, mintha a Sven Hedin tibeti könyvéből lépett volna ki.

Az ak-sakál feddőleg nézi végig a fiatalt.

— Szödi ám, de csak azért szödhesse, mert a negyvennyócasok beleegyesültek. Azt mondták neki, hogy most adja ki a mérgit, mert aztán ük gyünnek.

— Hát föl kerék, le kerék, — fejtí ki történet-filozófiáját Imre. — Vót mán negyvennyóc máskor is, de elnyomták.

— De most nem úgy lössz ám, — ingatja a fejét az orákulum. — Mert a magyar negyvennyócasok összefognak a nimöt negyvennyócasokkal, oszt akkor a Poin cár elmöhet oda, ahun a part szakad.

A harcsabajuszú elcsodálkózik.

— Hát ott is vannak negyvennyócasok?

— Negyvennyócasok mindönütt vannak, barátom, csak türtöztetik magukat.

Az Imre pesszimizmusa még egy próbát tesz.

— Szür vágja a fát, ködmön hordja rakásra, palást melegszik mellette. Mindég ez vót a törvény e világon, ez is lössz!

A bátya föláll és a mutatóujját fölemelve, azt mondja:

De csak addig, még valaki el nem kiáltja magát, hogy abszurdum az óvilágnak!

Erre a misztikus prófétálásra mindenki elhallgat. Tisztelet szállja meg a szíveket, mert ez olyan borzasztó okos mondás, hogy itt igazán nem lehet több szava senkinek.

GERGELYNAPI HARANGSZÓ

Gergely-napja március 12-én van s az e napra szánt időprognózist tökéletes szegedi ember sohase nézi meg az újságban. Mink ugyan nagyon tekintélytisztelő emberek voltunk mindig, azok is leszünk, de nem mirőlunk van itt szó, hanem nagy Szent Gergely pápáról. Annak hiába ír elő a Meteorológiai Intézet atlanti maximumot, északi depressziót és egyéb ilyen szép tudományokat, Gergely pápa mégis csak azt teszi, amit a hivatala előír neki. Az ő hivatala pedig az, hogy megrázza a szakállát, mikor itt van a napja és havas esőt szenteljen belőle a városunkra, a szeleket is rászabadítván a világra. Hogy másfelé hogy s mint van, azt nem tudjuk, nem is keressük, mert nem ártjuk magunkat a más dolgába, de minálunk így van. Nekünk szerződésünk van Gergellyel s azt becsületesen megtartjuk mind a ketten. Akármilyen aranyos tavasz van reggel, estefelé már rázogatja Gergely a vizes szakállát és habsörényes hullámparipákat kergetnek a szelek a Tiszán. Ezt teszi Gergely, mink meg azt tesszük, hogy éjjél előtt egy órával megszólaltatjuk Szeged valamennyi harangját és hallgatjuk őket éjjél után kettőig. úgy, mint negyvenkét évvel ezelőtt, a vízkor. Azaz, hogy nem egészen úgy, mert akkor idejében lefeküdtek az emberek, ájtatos keresztvetéssel kérvén az Istent, hogy

»tűztől, víztől, hirtelen haláltól ments meg, Uram minket.« És mire megszólaltak Gergely-nap éjszakáján a harangok, akkorra itt volt mind a három: a lüz, a víz, a hirtelen halál. Egy egész nagy város hirtelen halála ...

*

Szeged pusztulásának nagy történeti tablóját megírta Mikszáth és Jókai, megfestette Vágó Pál, az meg is marad, de azok az apró aranyrojtok, amikkel a szegedi polgár filozófiája beszegte a nagy gyászt, azok már jócskán elhullongottak és nem szedte fel őket senki. Pedig a kép csak a kerettel együtt egész.

*

1879 március 12-én vette el a víz a várost s olyan lassan takarodott ki belőle, hogy csak májusban lehetett megtartani az első esküvőt a belvárosi templomban. Janda Marinak hívták a menyasszonyt, — az apja kocsmáros volt, akinek a csárdája valami stílusos szegedi nevet viselt. Vagy »a piros pontyhoz«, vagy »a piros kárászhoz« volt címezve, most már nem tudom kívülről, hogy a Tisza halfaunájának melyik tagja volt a címer-állat. Az esküvőt tán előbb is megtarthatták volna már, de az volt a baj, hogy vízverte ember volt az örömapa, elúszott az árban a sifonér, benne veszett a szép zsinóros magyar ruha és Janda uram kénytelen volt frakkban mérni a buckáit a sírva vigadóknak, olyan frakkban, amiben pár héttel azelőtt tán még valami udvari kamarás szégyentelenkedett Bécsben.

Mert olyan világ volt akkor, hogy a pattogatott-kukoricás asszony is kalucsnit húzott a mezítelen lábára és az alsóvárosi paprikatermelő nemzet is kénytelen volt föltenni a ráncos magyar textilhez a cilindert. A monarchia, sőt a világ minden részéből érkeztek a természetbeli adományok s azokból úgy ruházkodtak föl a ruhátlanok, ahogy lehetett. Janda uramnak éppen frakk jutott, ami nagyon szép viselet lehet Morvában, de tisztességtudó magyar ember, ha muszájból elcsúfoskodott is benne, esküvőre mégse mehet ilyen maskarában.

Szerencsére a piros hálnak sűrű vendége volt Penecilus Börcsök Sándor, nevezetes közéletű férfiú abban az időben, előrevetett árnyéka a mai kisgazdának, könyvtári nyelven szólva editio princeps-e Kuna P. András bácsinak. Tisza Lajos bosszantására egyszer követnek is fölléptették s akkor keletkezett az a kortesnóta, amelyet minden lokálpatriotizmus nélkül az újabb magyar politikai költészet gyöngyéne tartok:

Hallod rózsám, Cene Ilus,
 Kinyílott az penecilus.
 Ha kinyílott, az kengyelit,
 Kiönti az nimőt belit!
 Árokparton ül egy hörcsög,
 Eljön az követünk, Börcsök!
 Ümönti mög jaz magyar honyt,
 Ha elmondi jaz porogmonyt!

(Tetszik látni, hazafias is, meg aktuális is ma is. Az igazi érték mindig időálló.)

Hát ennek a Penecilus Börcsöknek volt szép molnárkék ünneplőruhája, a víz idején nagyobb tekintély okából hétköznapi is abban járt, erre vetett szemet a frakkos csárdás.

— Szép gúnyája van kendnek, sógor, — mondta neki egyszer borozgatás közben.

— Möghiszöm azt, — simogatta végig a pocakját Börcsök. — A nimöt mérnekek mindég engöm néznek benne polgármestörnek.

— De azért mégis van übenne egy nagy hiba!

— Bolond kend, sógor. Hát mi hiba vóna ebbe?

— Az, hogy egymagában nem bírja kend levetni.

— Mondom, bolond kend, sógor.

— No de ha mondom. Fogadást is mernék rá tönni.

— Tartom. Mibe?

— Hát tán legjobb lössz magába a gúnyába. Ha én nyerök, enyim a kend ruhája. Ha pedig én vésztök, kend möhet el madárijesztörnek az én untercikkömbe.

Látnivaló, hogy ravasz ember volt Janda sógor, mert mindenféleképp csak nyerhetett. Akár úgy, hogy övé lesz a dolmány, akár úgy, hogy ő vesztí el a frakkot.

— No, ehen-e, — ugrott fel Penecilus Börcsök és kigombolta magát a dolmányból. — Hát úgy-e, hogy egymagamban is levetöttem?

— Nem egymagában vetötte biz azt kend le, csak velem együtt, — nevetett a nagyeszű Janda, mert akkorára ő is kibujt a irakiból. Kalendáriumban olvasta-e ezt a mókát, cirkuszi bohócoktól látta-e, az már mindegy. Fő az, hogy megvolt az örömapához illendő ruha és így megeshetett az első esküvő a romvárosban.

*

A házasságkötések különben kissé nehezen indultak meg, de nem azért, mintha a kedv nem lett volna meg rá a mindkét nemen levő fiatalságban. Húsvét hétfőjén például a reáliskolában, a mostani központi egyetemen, ahol kilencszáz hajléktalan volt elhelyezve, olyan locsolkodást vittek véghez, hogy akik arra csónakáztak haza a templomból, megbotránkoztak a villáncoláson. Persze könnyű volt vízhez jutni, mert csak az ablakon kellett kihajolni és megmeríteni a kalapot. Az, hogy apró hallal is tele szaladt, nem volt baj, mert a fehérnépek szeretik a csiklandozást.

De hát a házassághoz nem elég a csiklandós fehérnép. Muzsikaszó is kell hozzá, bútor is, ke-lengye is, — bár hiszen mindezek nélkül is lehet esküvőt tartani, ha muszáj. Vőlegény nélkül már nehezebb. Soha itt olyan becsülete nem volt a le-génynek, mint akkoriban. Nyolc-tíz leány is udvarolt egynek, a jámbor maga se tudta, miért. Volt például a belvárosban egy fiatal úr, akinek talán a tulajdon édesanyja se mondta soha, hogy »szép a baba, szép, szép, szép.« Mégis ennek udvarolt a legtöbb leány, noha már elgyűrűzött menyasszonya is volt neki. Egy-

szer összekülönböztek a jegyesek s a leány akkor vágta a vőlegénye fejéhez a magyarázatot:

— Azt hiszi, volna olyan leány Szegeden, aki szóba állna magával, ha nem maga volna hat uccában az egyetlen házasulandó ember, akinek a házából nem vitte el a víz a mángorlót!

*

Az alsóvárosi templom csak a víz negyedik hónapjában vált használhatóvá, azonban a barátok kifogtak a vizén. Két franciskánus kitelepedett a pályaudvarra, bekvártélyozták magukat egy vagonba s ott kereszteltettek, gyóntattak, eskettek. Ott történt meg Anton Bierhuber frankfurti borbélysegéd esküvője is Gyömbér Piros alsóvárosi hajadon leánnyal, — s ez az egyetlen könyöradomány, amely nem szerepel semmiféle hivatalos kimutatásban.

Azt hiszem, ma az egész maradék országot elnyelhetné a váratlanul kibuggyanó harmadkori tenger és a kakas se kukorékolna utánunk az öt világ-részben. Akkor olyan nagy volt a részvét Szeged iránt az egész világon, hogy azt mai ember el se tudja képzelni s annak mindenki úgy adott kifejezést, ahogy tudott. Egy párizsi bankárnak volt egy betanított papagálya, amely a lépcsőház karfáján ült, persellyel a nyakában és ha látogató állított be a házhoz, mingyárt rárikoltott: »Szegedin!« Ez a papagály nyolcezer frankot rikácsolt össze Szegednek.

Pesten valami kényes pörben a bíró zárt tárgyalást akart elrendelni, de az egyik védőnek jobb eszméje támadt:

— Ne úgy csináljuk azt, kérem. Nagyon is nyílt legyen a tárgyalás, de szedjük beléptidíjat Szeged javára!

Lelkes amerikai apák újszülött gyermekeiket Jefte, vagy Jeremiás helyeit Szeged-ve kereszteltették és egy varsói bazáros Szeged-subickot hozott forgalomba ezzel a devizzel: Szebb lesz, mint volt. (T. i. a csizma.)

Hát Szegednek ilyen lelkes barátai közé tartozott Anton Bierhuber nevű iparoskeblű honfitárs is Frankfurtban. Kondoleáló-levelet irt a szegedi polgármesternek s bejelentette neki, hogy Ő mást nem tehet a városért, de azt az egyet megteszi, hogy innen yisz feleséget. Mire az orgonabugák hegye kinyílt a vizek fölött, akkorra meg is érkezett s mivel az alsó várost érte legközelebb az állomáshoz, onnan vitte magának házastársul a franciskánusok vagonjából Gyömbér Pirost.

Higyjük, hogy a magyar Isten áldása volt a frigyén s Gyömbér Piros unokái most a germán fajtisztaság lelelkesebb harcosai Frankfurtban.

A temetkezések rendje is nehezen állt helyre, hiszen percekig össze voltak keveredve a holtak az élőkkel. Az élők elmentek a holtak közé és a holtak hazajöttek az élőkhez. A felsővárosban egy tekintélyes polgár udvarába besodorta az ár a temetőből először a nagyapa fejfáját. Másnap utána úszott egy másik fakereszt a nagyanya nevével. (Ebből költötte

Jókai azt a szép legendát, hogy egy régi jóslat szerint Szeged akkor lesz nagyváros, ha a temetőből hazatérnek az ősök.)

Mivel a temetők mind víz alatt voltak, az árvíz halottjait kezdetben meglehetősen rendszertelenül temették el a városon kívül, ahol egy kis száraz helyet találtak. De még később is megesett, hogy egy-egy holttest zavarba hozta az egyházi hatóságokat.

Például egyszer Löw Immánuel, a már akkor is sokat ígérő fiatal rabbi, aki kevéssel a víz előtt került országos nevű apja örökébe, szepegeve kopogtatott be a belvárosi paróchiára.

— Nagy baj van, nagyságos uram, — kezdte elfogódottan.

— Mondjad no, fiam, — biztatta Kremminger, az öreg apátplébános.

— Tegnapelőtt zsidó rítus szerint temettem el egy fiatal leányt, akit a mi templomunk körül fogtak ki a vízből.

— Hát aztán?

— Mára kiderült róla, hogy nem volt zsidó. Ez bizony nagy probléma volt, tessék elgondolni, mi lenne ma ebből. Az öreg pap és a fiatal pap elgondolkodva néztek egymásra. Végre is az öreg pap törte meg a csendet.

— Szólt valamit?.

— Kicsoda? — riadt föl a rabbi.

— Hát a halott.

— Nem, az nem szólt semmit.

— No hát akkor te se szólj, öcsém, semmit,
 — zárta be az apát a tárgyalást.

*

A halálról, a pusztulásról általában nem igen beszéltek, mert bizalommal és életkedvvel volt tele mindenki, nem hiába, hogy az egész világból jött a biztatás. Még az orosz hivatalos lap, a Golosz is vezércikket írt Szegedről, a »magyar Moszkváról« és azt így kezdte:

— Szép szokás a keresztény népek közt, hogy a halott előtt leveszik a kalapjukat. Mi is vegyük le a kalapot, mert a nagy magyar város, Szeged, koporsóban fekszik ...

Az öreg Fodor ügyvéd a város közgyűléséből nagyon mérges üzenetet küldött az orosz hivatalos lapnak.

— Tögye csak föl bátran a kalapot az úr, — pattogott oda a Golosz-nak, — eszünk ágában sincs koporsóban feküdni, inkább nagyon is élünk!

Nem is volt ezer esztendő alatt soha olyan pezsgő élet Szegeden, mint a víz után. Ahogy nekibátorodott a város, akit hullámbölcsőjében az egész világ részvéte ringatott, olyan volt, mint a karon ülő cse-csemő, aki a holdvilág ezüst kiflije után kapkod.

(A kifli juttatja eszembe a pékeket, meg a mindenféle egyéb árusokat. A pékek ellen nagy volt a panasz, mert ahogy nőtt a konszolidáció, úgy cingárodtak a kiflik. A szájhagyomány szerint utoljára olyan kicsik lettek, hogy mikor egyet kikapott a

böjti szél a pék kosarából és belecsapott a főispán szemébe, alig bírta onnan kidörzsölni a zsebkendőjével. Ellenben a kereskedők élelmességét igen dicsérték, mert azok az előkelő idegeneknek még két év múlva is azon vizesen árulták az árvízből kifogott selymeket és vásznakat. Azt beszélték, hogy a szakmabeli kereskedők külön kengyelfutókat tartottak arra, hogy megmártsák a Tiszában a frissen érkezett bécsi portékát.)

*

Hát az istenadta nép mit csinált addig, míg a városban a víz volt az úr? Azt, amit máskor: ve-rej-té-kezett és figurázott.

Tisza Lajos, a rekonstruktor egyszer Gesztre akart átlovagolni Gerliczy báróékhoz, de a Tiszánál sokáig kellett várnia a hajóhídra, amit a nagy hajóforgalom miatt sokszor szét kellett nyitni. (A mende-monda ki is találta később, hogy ez adta neki az ötletet az állandó vashídhöz. Az, hogy ne kelljen neki sokáig várakoznia.)

Hát ahogy ott álldogál, egyszer megszólítja egy öreg magyar, aki szintén a hidat várta, hogy hazajuthasson az új-szegedi barak-lakásokba.

— Osztán, ha át tetszik mönni, ügyeljön ám a szegénységre is.

A nagy úr hallatlanná tette a barátságos intelmet. Nem nagyon kedvelte a profanum vulgus-t. De az nem hagyta magát, megint megszólalt.

— Mert soknémű héjányossága van ám a szegedi nemzetnek.

A diktátor kezdett arrafelé fordulni. Erre aztán a magyar is előhozakodott a konkrétumokkal.

— Nincs azokban az istenverte barakokban semmi se, csak férög. Töszöm azt, nem lévén dohányunk se...

— Nincs dohányuk? — szólalt meg Tisza.

— Nincs ám. De még borunk sincs.

— No majd lesz.

— Dohány is?

— Dohány is.

— Bor is?

— Bor is.

— Az ám, de asszony sincs öleg...

Erre aztán a rekonstruktor visszafelé fordította a lova fejét és aznap nem ment át s Tiszán. Már azt mégsem vállalhatta, hogy asszonnyal is ő szolgáljon a nemzetnek.

Amely különben némely részben eléggé a helyzet magaslatára emelkedett. Háromezer ingyen kaszát kapott a város ajándékba Péter-Pálra, de csak százharmincra talált gazdát a kasza-kapitány. Akinek volt kaszája, annak nem kellett alamizsna, akinek meg nem volt, az azt mondta, hogy mi a ménkűnek a kasza, ha nem akarnak három forint napszámot fizetni az urak a szögény ínségös embörnek. Ami mai pénzben tenne vagy száznyolcvanezer koronát. Volt pedig akkor a rendes napszám harminc krajcár...

Márciustól novemberig annyira előrehaladt a rekonstrukció, hogy a polgárság már akkor visszakívánta a Nagyikindára menekült adóhivatalt. Azt hiszem, annál jobban már nem támadhat föl egy város, mint mikor erővel adót akar fizetni.

Ugyan az is lehet, azóta már meg is bánta, hogy ennyire föltámadt.

ISTENÁLDOTTA BÚZA

A búzamezőkről Hoztam ezt a mesét, amelynek édes az íze, mint a bibliai manának. Tovább adom úgy, ahogy vettem, azaz, hogy sokkal olcsóbban adom, mint amibe nekem került.

Mert kalászszedő Mari néni mesélte ezt nekem, akit ülve találtam a kunágotai tarlón, két keresztbe fektetett zsákocska mellett.

— Mit visz, szülém? — kérdeztem a szegény, tőpörödött öreg kis Noémit.

— Csak vinném, lelkem, ezt a kis felejtett kalászt, mert a gazda megengedte, hogy összeszedhessem, de vinni már nehéz kereszt ez az én öreg vállamnak.

Fölkaptam a vállamra kalászszedő Mari néni néhez keresztjét és míg beértem vele a sárfalu zselléputriba, addig mesélte el Mari néni az istenáldotta búza történetét. Mikor bevégezte, azt tette hozzá:

— Adja az Isten lelke üdvösségire.

Hát én senkitől se kívánom, hogy vigye az én keresztmet, hanem aki elolvassa a búza legendáját, annak én is azt teszem hozzá:

— Adja az Isten lelke üdvösségire...

Úgy volt az, hogy mikor az Úristen a világot megteremtette, leküldte az angyalokat, nézzenek körül idelent, van-e még valami hija a világnak.

— Van ám, urunk-teremtőnk, — jelentették az angyalok, — mert búzát elfelejtettél teremteni.

— Ejnye, ejnye — csóválta meg az Úristen a fejét, — hát akkor miből sütik odalent az emberek a kalácskenyeret?

— Bizony csak zuzmóból törik, fakéregből örlik — panaszták az angyalok.

— No, ez nem jól van így — tűnődött el az Úristen, — de hát mit lehetne itt most már tenni?

Szerencsére az Úristennek nem jutott eszébe ankétot összehívni, se a népszövetség nem volt még akkor kitalálva, mert ha ez a sok okosság már akkor meglett volna, akkor még ma se volna búza.

Ehelyett kiadta az Úristen a parancsolatot az angyaloknak:

— Nosza hamar, rázzátok ki az abroszomat az ablakon I

Egy-kettőre fölkapták az angyalok az arany-abroszt az Úristen diófa-asztaláról, vitték a csillagablakhoz, ami morzsa volt rajta, azt mind kirázták a földre: abból hajtott ki idelent a búza.

Az ám, csakhogy akkoriban még nem volt isten-áldotta búza a búza. Olyan volt az csak, mint az ároksparton növő vadbúza, amivel a gyerekek szoktak játszani. Alacsony a szára, tarackos a gyökere, létrás a kalásza, apró a szeme.

— Ejnye, de hitvány giz-gaz lepte el a földet,

— mondogatták az emberek és ügyet se vetettek a búzára, hanem azután is zuzmóból, meg fakéregből örölték a kenyeret. Mert mindig olyanok voltak az emberek, hogy a jó se kellett nekik, ha rájuk nem parancsolták, ugyan néha még akkor se kellett.

Mindössze két testvér akadt, aki azt mondta, hogy nem szabad az Isten ajándékát megvetni, hanem legalább is próbát kell vele csinálni. Az egyik is fogott magának egy darab búzaföldet, a másik is.

— Isten nevében vessünk, — mondta a fiatalabb, akinek annyi volt a fia, lánya, ahány az ujsza.

— Isten nevében arassunk, — mondta az öregebb testvér, aki olyan magánosan élt a világban, mint valami öreg szilfa a pusztában.

Hát hiszen vetni könnyű volt, mert abban a szél is segített. Vitte az apró magot, mint a pelyvát s hol szemenként hullajtotta el, hol csomósan ágyazta bele a földbe.

Bezzeg nem fújt a szél aratáskor. Sütött a nap, mint a fütött kemence, hullott a verejték, mint az eső, szédelgett a két testvér, mint a beteg. Külön kellett leszakajtani minden szál búzácskát, kézzel ki-pergetni minden kalászt s utoljára se lett több az egész termés egy-egy zsák búzánál.

Szép, holdvilágos este volt, mikor a fiatalabb testvér bekötötte a zsákját a tarlón. De ki is nyitotta mingyárt, felét kiöntötte a szérűre és csak a másik felét hagyta a zsákban.

— Hát azzal mit akarsz? — kérdezte a felesége.

— Ezt átviszem a bátyám szerűjére, odaöntöm az övéhez. Nézd, nekünk vannak fiaink, lányaink, akik segítenek kenyeret keresni. Neki nincs se kicsi, se nagy, aki segítségére legyen.

— Isten segítsen meg jó szándékodban! — igazította az asszony az ura vállára a zsákot.

Az ember azzal nekivágott az éjszakának. Hát ahogy a földje széléhez ér és át akar bújni az eleven sövényen, összeütődik valakivel, annak is zsák van a hátán, mint neki, az is hátrahökken, mint ő.

— Te vagy az, öccse?

— Én ám, bátya. Hát te hová igyekszel éjszakának idején?

— Én bizony tehozzád indultam, — tette le az öregebb testvér is a zsákját. — Azt gondoltam el, hogy meg kell azt én nekem feleznem teveled, amit az Isten adott. Magános ember vagyok én, kicsivel beérem: ti meg sokan vagytok, sok éhes szájat kell megelégtened.

Abban a percben nagyot villant fejük fölött az ég, hirtelen meleg szellő kerekedett, fölkapta a zsákokat s ami búza volt bennük, azt mind szertesét szórta a világon.

— Legyen megáldva, amit a szeretet megszentelt, — mosolyodott le az Isten az égből.

S azóta olyan bokros növéssű, dús kalászu, kövér szemű, istenáldotta növény a búza. De mikor gyűlölködés hatalmasodik el az embertestvérek között, akkor alacsony a szára, tarackos a gyökere, létrás a kalásza, apró a szeme ...

— Az Isten tudja, lelkem, mitől van, — simogatta meg a kabátom ujját búcsúzóban kalászszedő Mari néni, — de mintha csupa vadbúza nőne mostanában a világon.

HOL TERMETT AZ ISTENÁLDOTTA BÚZA?

A múlt héten egy kunágotai mesét írtam meg az újságban a búza eredetéről és azzal vezettem azt be, hogy olyan édes az íze, mint a bibliai mannáé. úgy látszik, az ösztönöm ráhibáztatott velem az igazságra. Dr. Krausz főrabbi úr azt írja nekem Körmandről, hogy a kunágotai mesének meglepő hasonlatossága van egy zsidó hagyományhoz, amelynek tárgya — Jeruzsálem alapítása. Közli is velem a héber legendát s a magam szemével látom, hogy a két mese közt több a hasonlóság, mint a különbség. A főrabbi úréban is két szerető testvér szerepel, a kunágotaiában is. A szérűn játszik az egyik történet is, a másik is. Egy fa egész a derekáig, csak ott ágazik ketté s nekem úgy tetszik, a kunágotai ág magasabbra szökken és közelebb ér az éghez. A héber legendában azt mondják az emberek: szent hely ez a búzamező, megszentelte a testvéri szeretet, itt építsük föl Jeruzsálemet s ahol a kévék hevertek, ott emeljünk oltárt. A kunágotai mesében az Isten beszél a szeretet szérűjén s az egész világnak adja a vad búza helyett az áldott búzát. A héber legenda nemzeti hagyomány, a kunágotai belenő a kozmoszba. Aetiologikus mese, — gondolom, így mondják a folkloristák.

Világos azonban, hogy itt véletlen találkozásról szó sem lehet. Az is bizonyos, hogy a kunágotai mese a sarjadék, az ősfá a héber legenda, amely a körmendi főrabbi úr szerint valamelyik midrás-ban található. Hogy melyikben, ő se tudja, mert a midraschim nagyon nagy erdő, amelyben mifelénk talán csak Löw főrabbi tudja a járást. Én sok mindenféle tudomány bozótjában csavarogtam ráérő koromban, de a rabbinikus irodalomnak a táján se jártam soha. Abban sincs semmi kétségem, hogy a kunágotai kalászszedő Mari néninek sem hullott ki egy hajszála se a halacha, se a haggada bűvárlásában.

Hogyan került tehát Jeruzsálem alapításának legendája a kunágotai búzamezőkre és hogyan szépült ott magyar teremtés-mondává?

Hát úgy, hogy a mese is mind — istenáldotta búza. Valahol kihajt, fölmagzik, szétpereg, madár fölkapja, szél szárnyára veszi s viszi hetedhétország ellen, évezredek és világréseken keresztül. Kalászszedő Mari néninek az öreganyja talán valami írástudó falusi rabbi gyerekeivel játszogatótt libapásztor korában s kicserélték egymással a meséiket, mint a csutka-babáikat. Talán a híres Bandi pap mondta el egyszer ezt a példázatot a testvéri szeretetről híveinek, akik olyan nagyon tudtak gyűlölni és olyan nagyon tudtak szeretni, hogy kétfelé hasadt bele ez a még százéves sincs derék magyar falu? Bandi pap olyan rusztikus falusi plébános volt, aki jobban szeretett sarkantyús csizmában és lóháton járni, mint gyalog és reverendában és amilyen irgalmas szívű

volt lefelé, olyan nyers-nyakas magyar volt fölfelé. A püspökei nem szívelték, de a népe rajongott érte, még templomot is épített a kedvéért. S mikor a püspök leszállította Bandi papot a lóról és a katolikus plébánosból református prédikátor lett, akkor a falunak egyrésze vele együtt hitet cserélt és Bandi pap épített Kunágotának református templomot is.

Talán éppen az avatásán szötte a szentbeszédbe az istenáldotta búza meséjét, — ki tudná azt most már megmondani? Nagyon nehéz tetten kapni a szelet, amikor sodorja és hullatja a mesemagokat. Néha mégis sikerül, egy-két esetet magam is tudok ilyent.

A háború alatt jelent meg Kálmány Lajosnak, a nagyérdemű magyar mese- és mithológia-kutatónak *Hagyományok* című népköltési gyűjteménye. Szokásom szerint először a jegyzeteket futottam át s azok közt találok egyet, amely különösen fölhívja az olvasó figyelmét *A magyarok származása és lakóhelyei* című mesére. Ebben az a nevezetes, mondja Kálmány Lajos, hogy olyan motívumok vannak benne, amelyek egyetlen magyar népmesében se találhatók. A magyar mesehősök medve, ló, telién, juh tejével erősödnek, de ennek a mesének a hőse farkas-szopó, mint Romulus és Remus.

Megnézem a mesét, amit a tudós pap a szegedi tanyákra került félegyházi és majsai telepések szájából jegyzett le. Mentül tovább olvasom, annál ismerősebbnek rémlik. Mire a végére érek, akkorára már egészen ráismerek. Hiszen ez a farkasszoptatta mesehős a Jókai Bertezenája *A varchoniták-ból*. Ez az

a nagyerejű fegyverkovács, aki olyan nehéz kardokat kovácsoltat rab testvéreivel a geoug hódítók részére, hogy azoknak a karja lehanyatlik a súlyos fegyverrel. Ez így van a mesében is, meg a novellában is. Csak éppen hogy a mesehőst nem hívják Bertezenának, mert ebben a névben kitörne a Mari nénik nyelve; inkább semminek se hívják, csak azt mondják róla, hogy nagy vitéz fiatal legény volt. A varchonitákat se így tisztelik, hanem magyaroknak mondják, s a geougokból természetesen törökök lesznek. Még természetesebb, hogy a magyarok mind miszlikbe vágják a törököket, mert micsoda magyar mese volna az, amelyikben nem a magyarok győznének? Ebbe a korrekcióba bizonyosan Jókai is belenyugodott volna, ha megérte volna. Hiszen az ő fantáziája sodra is sokat hömpölygette a varchonita téma kavicsát, míg olyan szépen kikerekítette, ő a kavicsot Jósika Miklósnál találta, aki fáradt korában, mikor már regényre nem futotta az erejéből, fantasztikus rajzokat írt a magyar őstörténetből Thierry, Gibbon, Fessier, Deguignes és más egymásból merítgető auktorok nyomán. Egész Menanderig és Theophilaktoszig lehet folytatni a nyomozást, akik bizánci történetírók voltak vagy másfélezer évvel ezelőtt és igen szép meséket jegyezgettek föl az ujugurokról, venyenekről, karlukokról és más magas uraságokról, akik nekünk mind kedves atyámfiai voltak az Altai lábánál, önáluk találni meg először a hős Bertezenát és a gonosz Disabult, aki olyan kegyetlen cerimóniákkal tiszteli az ördögöt Jókainál, hogy az ember szinte érzi a pörkölődő ember-

hús szagát. Azaz, hogy a forrásnyomozásnak még itt sincs vége. Kínai történetírókból tudjuk, hogy Ber-tezena csakugyan élt, mongol-török törzsfőnök volt körülbelül az Attila idejében s vagy ötvenezer sá-toralja népen uralkodott, amelynek hadijelvénye az arany farkasfej volt. Disabul vagy száz esztendővel később élt, igen nagy hódító volt és igen mokány ember. Tudniillik ez volt a becsületes neve: Mohán. A kínaiak azonban csak uralkodó-nak hívták, azaz kínaiul Ti-theu-pu-li-nak s ebből csinálták a görög krónikások a Disabul-t.

Most már aztán teljes a lánc. Az egyik végén van valami tibeti láma, ezerötszáz esztendővel ezelőttről, az innenső végén pedig van egy alföldi dohánykertész, aki egy pohár pálinkáért meséket diktál a nótás pap-nak — így hívta a nép Kálmány Lajost — s nemcsak azt mondja el, amit az öreganyjától hallott, hanem azt is, amit a deák-fia olvasókönyvében talált a télen, mikor okosabb dolga nem volt.

Hogy így tetten értem a mesemondót, mingyárt irtam Kálmány Lajosnak. Gondoltam, örömet szerzek neki, ha nyomra igazítom. Jött is az öreg úr hozzám dühösen, le is szidott kegyetlenül.

— Hát hogy gondolhat ilyent öcsémuram? Hogy a majsai gányó vette volna a meséjét Jókaiból? Fordítva, öcsém, fordítva! Jókai vette a varchonitákat a majsai mesemondóktól.

Egy szót se mertem többet szólani. Pappal, tudóssal, öreg emberrel külön-külön se szállok pörbe, hát egyszerre mind a hárommal hogy húznék ujjat!

Világért se hoztam volna elő, hogy találtam ám a Hagyományok-ban másik vadonatúj mesét is. Az a címe, hogy Jumércsák. Ezt meg Gárdonyi Gézától tiedelte el a nép: az Egri csillagok-ból. Nem is igen változtatott rajta, Gergő is benne van, meg Vica is, most még könnyű ráismerni. Ha azonban jól szolgál rá az idő, egy-két kukoricafosztás úgy átformálhatja, hogy egy új Gárdonyi új témának kaphatja kézhez. (Ámbár azt hiszem, az idén a kukoricafosztáson is keresztretjvényvel mulatja magát a nemzet.)

Ha már benne vagyok, elmondom a Szluha Guszti esetét is, ami szakkörökben eddig se volt ismeretlen. Szluha Guszti főkapitánya volt Szegednek a hetvenes években, aztán országgyűlési képviselője is, a néppel szíve szerint barátkozó, derék magyar úr. Kedves passziója volt neki szüretes időben kint éjszakázni a szatymazi szőlejében, lebújni a medvebőrtakaró alá, pipára gyűjtani, aztán berendelni magához a szőlőszedő napszámosokat, asszonyát, emberét és fölkérdezni őket:

— No, embörök, ki tud valami szép mesét? Aki a legszöbbit tudja, annak megduplázom a nap-számját.

Akkor aztán megeredt a mese és tartott addig, míg a főkapitány úr el nem horkantotta magát, ami bizonyosan annyit jelentett, hogy hétfejű sárkánnyal álmodik. (Vagy legalább is a Hentzi-szoborral, mert a hatvanhetes képviselőnek azzal csak álmában volt szabad viaskodni.)

Egyszer azonban az történt, hogy a lányai magyarok vélték fogtomra a főkapitányt.

— Nem úgy lössz az, nagyságos úr! Mink mán öleget meséltünk magának, most mán a nagyságos úr meséljön minékünk.

A rendőrkapitány belátó ember volt. A magyaroknak igazuk van. De mi mesét mondhatna nekik olyant, amit még nem hallottak? A programbeszédjét csak nem mondhatja el nekik még egyszer?.

Szerencsére elég jól emlékezett még diákkorából az Iliászra, hát elmondta nekik azt, úgy, ahogy tudta. Homérosz talán nem vállalta volna a szerzőséget, de hát a szép Heléna így is csak világszép asszony maradt és Achilles így is csak a hősök virága volt. Pitymallott, mire Hektorból kitaposta a lelket és a legöregebb mesemondó is elismerte, hogy ilyen szép mesét még sohse hallott, az Isten éltesse a nagyságos urat, máskor is csak őtet választjuk meg követnek, mert kimutatta, hogy milyen szép eszmete-hetsége van.

— No, majd möglátjuk, — mosolygott Szluha Guszti.

Hát meg is látta. Mert mikor egy esztendő múlva újra elkövetkezett a szüretes idő és a nagyságos úr megint kiszólt a medvebőr alól, hogy »no, embörök, valami szép mesét«, — akkor a mese így kezdődött:

— Hun vót, hun nem vót, még az ántivilágba vót, hogy valami nagy csata vót a magyarok, mög a törökök közt, de az olyan egedetlen nagy csata

vót, hogy éppen tíz esztendeig tartott. Vót akkor a magyarok közt egy Ág Illés nevezetű huszárgyőrök, hát az kutya erős egy legény vót...

Íme, itt a tetten kapott szél, amint hordja a mese istenáldotta búzáját. Íme, itt a vízcsöpp körforgása a költéseiben.

FÖLDHÖZRAGADT JÁNOS TÖRTÉNETE

Igenis, egyszerűen csak Földhözragadt János. Ez nem olyan szép név ugyan, mint a Gomborrú Habok Fügedi, vagy a Laskafülű Csonka Keserű, de azért őróla is igen szép történetet tudok. Érdemes azt följegyezni a kéménybe korommal.

Földhözragadt János nem volt mindig földhözragadt ember, de mindig szeretett volna az lenni. Ez már vérében volt a hetedik öregapja óta, akit talán a Dózsa György idejében vertek agyon, mint földigénylőt.

Ez a János nyilván sohase hallott Dózsa Györgyről, se a hetedik öregapjáról, de azt meg bizonyosan nem tudta, hogy minek hívták a dédapját. A Jánosoknak nincsen családfájuk és ha volna, akkor kapanyelet csinálnának belőle, hogy ne kelljen azt is pénzen venni. A Jánosok családi hagyományai csak addig tartanak, ameddig az akácfa-kereszt kilátszik a temetőben a gaz közül. Mikor aztán az akácfa-kereszt elkorhad, elkeveredik a homokba az ősök emlékezete is és többet a kakas se kukorít utánuk. Pipacs lesz belőlük és szarkaláb, meg keserű lapu és búzavirág és mikor a Jánosok kis maszatos kölykei azt játsszák, hogy »sör-e, bor-e, pálinka-e?« és összerágják a keserű pipacsbimbót, akkor egész bi-

zonyosan nem jut nekik eszükbe, hogy ők most a tulajdon őseikből élnek.

És mégis úgy kell lenni, hogy a sehol föl nem jegyzett emlékezetű Jánosok, akiket ezer esztendő alatt megevett a magyar föld, ezekkel az istenkéz vetette vadvirágokkal üzengetnek föl a mindenkori Jánosoknak valamit, ami beleszi magát a csontjukba, a vérsajtjukba és amit a tudósok és a költők úgy hívnak, hogy: földéhség. A pillekergető gyerekek üzennek a papsajtvirággal, a suhancnak a szagos-bükköny piros csokrával, a kicserzett tenyerű, lehajtott fejű Jánosoknak a búzakalással.

Ó, azért nem kell kiszántatni és bíróság elé állítani a reves csontokat, hiszen nincsen az ő üzenetükben semmi bujtogatás! Csak valami törvény van benne, valami nagyon ősi törvény, ami egyidős a teremtéssel s amit végrehajt a pók, mikor magának szövi a hálót, a madár, mikor magának rakja a fészket s a mókus, mikor magának takarítja be a bükkmagot. De tudnivaló, hogy ezek oktalan állatok s nincsenek olyan okos berendezkedéseik, mint az emberi társadalomnak, amely tudott magának más törvényeket csinálni, mint az erdei és mezei vadaké.

Attól se kell félni, hogy a Jánosoknak valami rossz szándékuk volna és destruálni akarnák az emberi törvényeket az ősi törvényért, ó, dehogy! A Jánosok nem tudnak latinul és az ősi törvény alszik a lelkükben, mint a tej útban a fény. Ha néha csilámot vetne is, a Jánosok rászorítják a nehéz te-

nyerüket, mert tudják, hogy mindennek úgy kell lenni, ahogy van és hogy minden a jó Isten rendelése.

A mi Jánosunk sem csinált soha semmiféle ribilliót. Azok közül a békességes Jánosok közül való, aki mikor elvitték embert ölni és a lengyel fenyéren hasrafekve várta a halált, a srapnellek csipogása közben belemarkolt a föltúrt földbe, szétmorzsolta, a szagát beszívta, a nyelve hegyére vette és hátraszólt a tisztjének:

— Hadnagy úr, ez ám a föld!

Nem tette hozzá, hogy »hej, ha nekem ilyen volna!« Pedig egy kis pálinka is tüzelt benne, mert kellett a sturmhoz a szíverősítő, de még attól se gondolt olyan bolondságot, hogy öneki tulajdon földje legyen valaha.

Hanem aztán, mikor öt esztendő mulya az ő falujukban is kidobolták, hogy földosztás lesz, akkor ő is fölment a községházarat az urakhoz, hogy neki is írjanak földet.

— Hát aztán mennyi földet igényel kend? — kérdezték tőle.

Mikor János azt mondta, hogy két holdat, a jegyző úr is rábólintott, meg a városból való nagyságos bíró úr is. De a környékbeli uraságok is ott toporogtak s azok elkezdtek morgolódni. A többinek egy hold is elég volt, minek kellene neki kettő?

János sokkal jobban megijedt, mint mikor a gépfegyverek kotyogtak. Alig tudta elmotyogni, hogy

hány száját kell annak a két holdnak jóllakatni. Ő, meg az asszony kettő; meg a négy gyerek, az hat; a tehetetlen apját, anyját is ő tartja, az nyolc; de kilencediknek még az öregszüle is ott van, a felesége nagyanyja.

— Vén ebre már kár a korpa, — mondta egy különösen mérges uraság, ami olyan szép közmondás, hogy mindenkinek el kellett rá magát nevetni.

János is mosolygott, mint a dézsmabárány és szeretett volna azzal a közmondással válaszolni, hogy »aki pedig nem akar megvénülni, akassza föl magát.« De a jegyző úr közbeszólt, hogy János mindig derék ember volt, a komenistákhoz se állt be s erre a bíró úr, az Isten áldja meg érte, megítélte Jánosnak a két hold földet.

Így lett Földnélküli Jánosból Földbirtokos János az idei tavaszra.

Igaz, hogy a földecskének egyik sarka tocsogós csincsés volt, ahol csak pióca termett, aztán egy kis vak-szik is holttetemkedett rajta, amibe nem lehet mást vetni, csak bukfencet, — de azért János soha olyan vidáman nem nézdegélt a világba, mint az idei tavaszon. Hét nemzedék elfénytelenedett szemének a ragyogása tért vissza a tekintetébe, mikor körülhordozta a maga földjén. Ha János alanyi költő lett volna, ódával szentelte volna meg ezt a pillanatot, így azonban csak a Mitvisz kutyát rúgta lágyékon, mikor az előre akart szaladni, Hazatérőben a birtok föltekintéséből.

— Hohó, azt hiszed, majd ezután is te még

előre? Majd csak utánam, Mitvisz, utánam! Ezután már így lesz.

Persze, már akkor megkésétt János a szántással, mikor így átvette az impériumot a két holdon és különben sem volt se igája, se vetőmagja, se semmije az égvilágon. De most már volt becsülete és arra kapott interes pénzt. Ebből ledugatott a földcस्कébe egy kis krumplit, babot, paprikát, paradicsomot, mit. Csupa nem nagy munkájú palántát, amivel az asszony, meg a gyerekek is el tudnak pizmogni, ő maga, János, ezután napszámba adja a maga erejét, mint eddig s olyankor megint előtte leffeghet a Mitvisz. Csak egy-két esztendeig, még a gyerekek ember-munkára valóvá serdülnek. Akkor majd a gyerekek túrják a más földjét, de ő már csak a magáét szántogatja.

Péter-Pálkor fogta is a kapát János és elindult részt keresni, más célszerű szegény ember módjára. Tíz-tizenkét nagy uradalom a környéken, ötezer holdasok, tízezer holdasok s Jánost mindenütt kedvelték az ispán urak, mert tudták róla, hogy jó dolgos és az erkölcsseiben sincs kivetni való.

— Kell-e a munkás, uram?. — köszönt be János az első majorba.

Az volt a válasz, hogy a munkás igen, de aki maga is gazda, az csak menjen a maga földjére. Ez az uraság parancsa, így adta ki még az ősszel a földosztáskor.

És ahová beköszönt János, mindenütt azzal fogadták:

— Hja, kend az a híres? Kendnek kellett a két hold föld? No hát menjen kend dolgára és ne vegye el a keresetet a szegény embertől.

És így maradt János az idei nyáron rész nélkül és így nem kellett az idei őszön sehoh se kukoricatörőnek, se cirokvágónak, se répaszedőnek. Nem használt se imádkozás, se káromkodás, hiába kínálkozott fünek-fának, hiába kérdezte, hogy mit eszik ő kilencedmagával a télen, mindenütt azzal fizették ki:

— Egye meg kend a földjét!

Mire a földjén elhervadt a várj úrnak is, akkorra János belátta, hogy nagyot vétett. Nem tudni ugyan, hogy mi ellen, mert törvény adta neki a földet, a nevét is tudja, birtokreformtörvény a neve, — de hát minek már azt keresni? Jó keresztény létére szánja-bánja bűnét, jóvá is akarja tenni.

A múlt héten fölment a községházára és bejelentette a jegyző úrnak, hogy vissza akarja adni a két hold földet.

— Sok baj van kendtekkel, János, — tolt a föl a jegyző a homlokára a pápaszemet.

János megfogadta, hogy soha többet az életben nem lesz vele baj, csak még most ez egyszer szabadítsák meg az urak a földtől. De minden okvetlen, mert ő másképp kénytelen lesz agyonverni az egész családját és kilencedmagával beletemetkezni a földbe, hogy egy kis hasznot lásson belőle.

VASÚT AKAR LENNI

Nem sok reményem van rá, hogy klasszikus legyen valaha s ebben az a jó is megvan, hogy éniattam egy gyerek se fog riva fakadni az iskolában. Rossz rá gondolni, mi lenne abból, ha például ezt a címbeli mondatot elemeztetnék valaha az unokámmal. »Vasút akar lenni.« Miről állítunk itt valamit? A vasútról. Tehát a vasút az alany. Mit állítunk a vasútról? Azt, hogy akar. Mit akar a vasút? A vasút lenni akar. Hm, csakhogy ez egészen más ám, mint az, hogy »vasút akar lenni.« Aztán meg micsoda különös vasút az, amelyik máris akar, pedig még meg sincs? Itt valami hiba van, vagy a grammatikában, vagy a logikában. Mégis csak klasszikus mondat ez, akárki szerkesztette.

Hát én elhárítok magamtól minden felelősséget. Nekem csak annyi részem van benne, hogy amint kiértünk a kőházak közül és a homokon meglassudott a kocsizörgés, megkérdeztem Márton, a város kocsisát:

— Mi újság erre kifelé, Márton?

Márton csak úgy a szája sarkával szólt hátra a zászlós bajusz alul:

— Vasút akar lönni.

Ez csakugyan így van, mióta eszemet tudom, azóta itt mindig vasút akar lenni. Akkora errefelé

a határunk, hogy a régi németek választófejedelemséget csináltak volna belőle, kettőt s negyven esztendeje beszélgetik a népek, hogy vasút kellene ide. Nem olyan uraknak való, amelyik azt mondja, hogy »fuss-fuss-fuss«, hanem olyan szegény emberes, amelyiknek az a szavajárása, hogy »csak-csak-csak.« Olyan kis kávédaráló, amelyiken a kultúra egy kicsit kiszagolna a városból a tanyára, a búzácska, a tejezske, borocska pedig begurulna a tanyából a városba. Mert hiszen a lovacskán is behozzák az egyet-mást a hetipiacra, csakhogy akkor a lovacskákat be kell fogni már este tizenegy óraker, hogy reggel ötre a búzapiacon lehessen szidni a kutya teremtését annak, aki a kátyút kitalálta. (A jó Isten semmit se vesz rossz néven, ami szívből jön s különben is azt a kis káromkodást leimádkozza az asszony a fekete Máriánál, még a gazda föltekinti a pálinkás zsidót.) Hiszen minden jól van úgy, ahogy van, de mégis csak más lenne az, ha ott pöfögne el a gőzös a tanya sarkán és ahhoz lehetne igazítani az órát. Aztán meg az is szép lenne nagyon, hogy bakterház is lenne a kukoricák közt és ott állna a bakter és piros zászlóval köszöntgetne a gazdáknak és gazdasszonyoknak, akik emberségesen visszabólongatnának. A nagy vasúton az ilyesmi nem szokás, az az államé, ahhoz semmi közünk, de az egészen más, ha az ember a a saját tanyai vasútján ül. Akkor kötelessége vissza-köszönni a bakternek, hozzágondolván azt, hogy »no látod, téged is mink töttünk úrrá!«

Nem, azt nem lehetne mondani, hogy a tanya

ne kívánta volna a vasutat, mert már követnek is csak azt választotta meg, akinek a tarisznyájában benne zötyögött a kisvasút. Sőt akadt olyan agyafürt városi úr is, aki azon kezdte a programbeszédét, hogy amint fölállt a hordóra, a két ujját a szájába tette és elkezdett füttyögni és tappogni a hordón. Persze, ez csak tökéletlenség volt és nagy nevetség lett belőle. Hanem az már komoly dolog volt, hogy nagy tanyai deputációk jártak a városi uraknál, ajánlván életüket és vérüket a vasutért, mindenféle hozzájárulások formájában.

— Jó szívvel adnánk a sarcot, csak füttyülne már az a vasút! — mondta a szószóló, Futós Bárány Pál. (Nem ő volt a futós, hanem a lova, amelyikkel díjat nyert valami úrlovasversenyen. Nagy botrány volt az annakidején, urak és úrlovak egyformán fölháborodtak e paraszt arcátlanságon. Bárány Pál nem kevésbé volt fölháborodva, de mint okos ember, csak a babérkoszorús lóba szúrta bele a vasvillát, a magyar lótenyésztés nagyobb dicsőségére.)

— Derék beszéd — szorongatta a szint valló magyarok kezét akkori polgármester urunk, — ha valami közbe nem jön, jövő ilyenkoron sorát kerítjük a tanyai vasútnak, csak addig; szavukat ne felejtsék kendtek.

Azonban közbejött a háborúcska s a város urai csak most törték rá a kórót, hogy hadd szaladjon hát végre a tanyai vasút, amelyik olyan régen lenni akar. Meg is szavaztuk a közgyűlésen mindnyájan, csak éppen a tanyai városatyák mondtak vétót.

Nekik bizony nem kell a vasút, se testüknek, se lelküknek. Csináltassa a város, ha olyan sok az elhajigálni való pénze, de egy szem búza nem sok, ők annyival érőt se adnak hozzá, van a népen anélkül is elég nagy sarc.

Hát ehol, ezért mondja a Márton kocsis, hogy »vasút akar lönni.« Ami annyit tesz, hogy lehet, hogy lesz, lehet, hogy nem lesz, az ördög jobban tudja. Éppen azért zötyögtetjük ki magunkat a városból ketten-hárman az isten háta mögé, hogy szót értünk a nép véneivel, vegyék elő a jobbik eszüket.

Az a baj éppen, hogy a véneket kell megdolgoznunk. Azokkal a fiatalabb gazdákkal, akik végigverekedték a háborút, országot-világot láttak, vasutat építettek a muszkanak a Murman-parton, vagy Turkesztánban, — azokkal könnyebben boldogulnánk. Csakhogy azoknak nincs szavuk a vének tanácsában. Itt kis-ezüst, nagy-ezüst, beforrott seb, megcsonkult kar nem számít semmit. Várják ki az idejüket, döglük a ló, ürül a hám — így mondják azt magyarul, hogy le roi est mort, vive le roi — majd sor kerül rájuk is.

Ahogy ülünk az eperfák hűvösében és végignézek a kopasz fejeken, a gubancos fehér üstökökön, a bicskával faragott kemény arcokon, Jeruzsálemi Endre királyunk jut eszembe. Azt nyomorították meg szegényt ilyen nyakas magyarok, mikor az aranybullát kiadatták vele. Csupa nádor-, országbíró-, zászlós-fej ez, csak éppen a lábakra kellene kordován-csizma és a gatyakorcra pirosbársony-tokos szablya.

Az Árpád-kori suba, az megyan, de az még a pogány Árpádok idejéből való lehet, talán már Lehel vezér annak a bőrébe törülgette a zsiros ujját, ami tudvalevőleg igen jót tesz a bőrnek. Most Futós Bárány Pál vacog az ősi subában, noha nemcsak a kánikula fűti a kiszáradt vénséget, hanem a szónoki hevület is. Még mindig ő a főszóvivő és őhozzá intézi a szót barátom, a mérnök is, aki számokkal bizonyítja neki, hogy mi minden jót lehet várni a kis vasúttól.

— Azt mongya mög inkább, ócsóbb lössz-e a tojás, vagy drágább lössz? — akad bele egy pogácsaalma-képű országnagy.

— Hát persze, hogy olcsóbb lesz, — kottyantja el az igazságot a mérnök.

— No úgy-e? — villan végig a pogácsaalma-képű gyíkseme a többieken. — Mögmondtam én, hogy azért csinálják az urak az egészet.

— Szamárságot mondott kend, — tüzesedik neki a mérnök és elmagyarázza, hogy nemcsak a tojás lesz olcsóbb, ha vasúton vihetik be, hanem a nadrágszija is olcsóbb lesz, ha vasúton hozhatják ki.

Igen szép közgazdasági stúdium volt. Smith Ádám bizonyosan nagy kedvét lelte volna benne, de mire a mérnök a végére ért, akkorára a vének fele eloldalgott s aki ülve maradt is a gypszelén, szívatlan lógatta fogatlan szájában a pipát.

Egy aszaltkörteképű törzsfőnök elásította magát.

— Nem ér az sömmit, mérnek úr. Nem vasút köll mán mi nekünk, hanem Szent Mihály lova.

No, gondoltam magamban, most már helyen vagyunk. A szívéhez kell a népnek beszélni, nem a fejéhez. Ha már az eschatológiánál tartunk, akkor én is szót kérek.

— Nézzék, emberek, még a halál is testhez állóbb lesz, ha beléegyesülnek a vasútba. öregpapot lehet hozatni a városból, püspöksüvegben.

A siker teljes volt. Az ősz bajuszok megrezegték az alájuk bújó mosolytul és a pipák is fölpezdülve szortyogtak. Futós Bárány Pál azonban kiköhentett a subából és az öreg bajuszok megint komolyra berzedtek.

— Kérdőznék egyet az uraktul, ha meghallgatnák.

— Mondja, mondja, Pál bátyám, — fordult vele szembe a mérnök.

— Hát nézze, én telente bent lakok a városban, a házamban. A tehének is bent telelnek. Eddig úgy vót, hogy ha a takarmány elfogyott, akkor kiüzentem a bérösnek, hogy hozzon be egy szekér takarmányt, Hát most mán aztán hogy lössz az, ha vasut lössz?

— Hogy hogy lesz?

— Hát a bérös ül be a gőzösbe a szekérrel, vagy a teheneköt vasutaztatom ki a tanyára?

— De bolondokat beszél kend, bátyai Hát úgy lesz, mint eddig volt. Kiüzen kend a béresnek, hogy hozzon be takarmányt.

— No látja! — kapta föl az öreg a fejét. —

De akkor mög mire való a vasút, lia most is csak úgy lössz, mint azelőtt vót?

Itt aztán csakugyan meg kellett adni magunkat.

— Fogjon be, Márton! — kurjantott a mérnök mérgesen a kocsisunknak. — Az Isten se tudná ezt az értetlen népet meggyőzni.

— No-no, — mondták csendesen a vének, — hiszen mondott szóbul ért az embör, nézzék.

Letappogták magukról a homokot, kiszedegették a ruhájuk aljába ragadt bojtortját, s mire Márton előállt a kocsival, Futós Bárány odatotyogott hozzánk.

— Nagyon sietnek?

— Szeretnénk délre otthon lenni.

— Mondok, ha megvárnák, még tisztát vöszünk egynehányan, bevihetnénk bennünket a polgármester úrhon. Látom, jó férős kocsijuk van.

— A polgármester úrhoz? Hát mit akarnak kendtek tőle?

— Fölkérjük, hogy ha mán rátörték a kórét arra a vasútra, legalább egy mögállót nekünk is juttassanak belüle. Mindönokvetetlen.

SZÉL ÁNGYÓ JÓT AKART

Hogy kicsoda az a Szél ángyó? Azt abból lehet legjobban megtudni, ha elmondom, hogy kicsoda a Szél ángyó ura.

A Szél ángyó ura Tilalmas Nagy István. Afféle barkácsoló ember kint a tanyán. Akkor is barkácsolt, mikor én megismertem, vagy tizenöt esztendővel ez-előtt. Valami másfél öles nyárfakarót igazgatott bele a tanyája tetejébe, az oromfal Hegyinél.

— Mi lesz az, Pista bácsi? — kérdeztem tőle.

— Ez? Vellámhárétó.

— No? — néztem nagyot. — Csak nem tán?

— Dehogynem. A régi mán elrohadt, nézze, odahajítottam a tarlóra.

— Hát holtig tanul az ember — mondom, — még ilyent se hallottam.

— Mán pedig ilyent hallhatott vóna, mert ezt nem én tanáltam ki. Az urak is csak így csinálják a városban.

— No nem egészen. Az urak vasból csinálják, annak is megaranyozzák a hegyit.

Írással azt vissza nem lehet adni, milyen mér-gesen höccentette el magát a tanyai Franklin a létra hegyiben.

— Szögény embörnek fábul is jól van, hallja, — nézett le kevélyen, aztán több szót nem is vesz-

tegetett rám. Értetlen városi népek meg ennyit se érdemelnek.

Hát ilyen ember Tilalmas Nagy István, akit azonban erről a névről a tulajdon szomszédja se ismer. Ellenben mindenki ismeri úgy, hogy: a Szél ángyó ura. Megegett már ez más háznál is. Hogy tovább ne menjünk, Lotharingiai Ferencet is csak a Mária Terézia urának nevezték vala. Akié az impérium, az adja a nevet.

Már pedig odakint az impérium teljesen és változatlanul a Szél ángyóé. Ugyan idebent is csak az övé. Láttam akkor is, mikor egyszer a múzeumban kalauzoltam őket. Néztük a Munkácsy-képet, a Honfoglalás-t, Pista bácsinak nagyon tetszett Árpád apánk, hogy olyan gangosán üli a lovat, de Szél ángyó elpittyvesztette a száját:

— Csekélylöm.

— Kicsodát?

— Az Árpád királt.

— Mért csekélyli, Szél ángyó?

— Azért, mert nem királnak való.

— Hogy-hogy?

— Mert aki királ, annak gyalog is magosabbnak köll lönni, mint a népeknek lóháton.

Szél ángyó azzal hátat is fordított a magyar előidőknek, Pista bácsi pedig sietett lojálisan alkalmazkodni. Persze nem Munkácsyhoz, hanem Szél ángyóhoz.

— Jól mondi az asszony, — bólogatott nagy megértéssel. — Magam is azt tartom, hogy Árpád

apánknak a kisujja vastagabb vót, mint egy mostani huszárkapitánynak a dereka.

Persze az régen volt, mikor a szent korona tanát így értelmezték Szél ángyóék, azóta még jobban elvékonyodtak a királyok és mindnyájunkat meggázolt egy kicsit az idő. Szél ángyó összetöpörödött, mint a fáján felejtett alma, Pista bácsiból meg olyan hasbavállas, térdberoggyant öreg ember lett, aki már csak lefelé tud menni a létrán. Inkább csak a szavukról ismertem rájuk, ahogy tegnap becsoszogtak hozzám hetipiac után.

— Kérdezze no, mi járatban vagyunk?. — kezdte Pista bácsi a kint való illetan első paragrafusá szerint.

Úgy feleltem, ahogy a kódex előírja:

— Majd megmondják, ha akarják.

— Hát majd anyó mögmondi, — igyekezett háttérbe vonulni öreg barátom.

Szél ángyó mingyárt a tárgyra tért. Előszedett a kosarából egy zacskó aszaltalmát, egy bögrécske tejfölt, meg három tojást.

— Hoztam egy kis bélégre valót.

— Bélyegre valót? No? Tán hír érkezett a Paliról?

Pali a fogadott gyerekük volt Szél ángyóéknak. Mióta összekerültek, mindig volt nekik egy fogadott gyerekük, aki libát őrzött, birkát legeltetett a ház körül, még föl nem nőtt, aztán kiházásították és kerestek más fogadott gyereket. Pali volt az utolsó, valami sokgyerekes kapásnak a fia, de azt már nem

házasították ki. Bekívánta a király, a háborúba, aztán sose eresztette többé vissza.

— Nem, nem a Pali, — rázta meg csöndesen a fejét Szél ángyó és a szeméhez emelte a fejkendője csücskét. — Legációba kellene levelet írni.

— Miféle legációba? — értetlenkedtem.

— Hát ahun a királ gyerökei vannak. A tekintetes úr levelezi őket, úgy-e?

— Nem én, — lepődtem meg nagyon őszintén.

— Közelebb se levelezek, nemhogy olyan messzire leveleznék.

— Nézze, nekünk mögmondhassa, — hajolt közelebb hozzám Szél ángyó. — Mink úgyis tudjuk, hogy maga be van üsmerkedve szögénykékkal. Olvas-tuk a világújságlapba, eh'ol-e.

Előveszi a kebeléből a szépen összehajtogatott képesújságot, amelyikben meg van írva, hogy az az ábécéskönyv, amelyikbe én is belesegítettem, elkerült a király árváihoz is.

— Jaj, lelkem Szél ángyó, — mosolygom el magam, — a könyv csak olyan, mint a muzsikaszó. Messzire elhallatszik, de azért a muzsikást nem mindenki ismeri ám, aki a muzsikáját hallja.

Ángyó szemelláthatólag elszomorodik. Pista bácsi hol órá néz, hol énrám, tűnődik, merjen-e szólni, ne-e, de mégis csak megszólal:

— Az atrecukat azért tudja tán?

— Azt megtudhassuk.

— No lelköm, akkor nincs hiba, — Vidámodik föl az ángyó szeme. — Mögkéröm igön szépen, írja

mög a Zitának, hogy minálunk lenne legjobb helye annak a szögény gyeröknek.

— Melyik gyerekek? — felejtkezek rá ángyóra.

— Hát akármelyiket adná nekünk, mink vállalnánk szívesen.

Pista bácsi bizonytalanul szusszant egyet.

— Mán mégis csak a legöregebbet. Az a leghetősebb, mög abbul lössz leghamarább embör. Azt még mink is mögérnénk.

Ángyó a szeme sarkával elhallgattatja Pista bácsit és megint ő vészi át a szót.

— Nézze, nekünk se kicsi, se nagy, oszt mióta a Pali elveszett, mink mán csak olyanok vagyunk, mint a szödött szőlő. Hát mondom ennek az embörnek, lögyünk jó szívvel ahhoz a szögény asszonyhoz, ha mán úgy (átvetette az élet a vállán, vállaljuk örökbe valamölyik gyerököt.

— A nevemre iratom, — készségeskedik Pista bácsi.

— A nevünkre, — igazítja helyre Szél ángyó.

— Ráíratunk tanyát, szőlőt, földet, mindönt.

Olyan várakozva néz rám mind a két öreg ember, hogy le kell sütnöm a szememet.

— Nehéz lesz az, ángyó.

— Mér lenne? — döccen előre Pista bácsi. —

Vót mán nekünk sok nevelt gyerökünk, mind embör lött abbul.

Ángyó azt hiszi, eltalálta a gondolatom.

— Hogy a gyerök nagy nömbül való, mink mög csak olyan parasztok vagyunk?, — teszi a kezét a

kezemre. — A tiszta-szobába hálatnám, nézze. Hiszön maga mondta, mikor nálunk vót, hogy abba a király is ellakhatna.

— Nem azért, ángyó, — rázom a fejem, — Más hiba van. úgy-e, a kis királyfinak is legeltetni kellene?

— Ó, lelköm, csak olyankor, mikor a nap süt. Esőben az öreg is eltotyogna a birkák után.

— Igen ám, ángyó, csakhogy a királyfiaknak az a törvényük, hogy ők csak aranybárányt legeltetnek.

— Ez törvény? — halkul el az ángyó szava.

— Törvény.

Aztán egy kicsinyég hallgatunk mind a hárman, ángyó szorosabban köti az álla alatt a kendőt és megindul kifelé. Egy kicsit elgömbül a szája széle, mikor elköszön.

— Istennek ajánlom, tekintetös úr. Én jót akartam.

— Möghigyje, jót akart, — fog velem kezét Pista bácsi.

Meghiszem, lelkeim, hogyne hinném, — nézek eltűnődve utánuk. Jó is volna az, ha úgy lehetne, hogy Tilalmas Nagy István és Szél ángyó örökbe fogadnák a magyar királyfit és kivinnék Domaszékre és felnőne úgy, hogy politikust nem látna és megtanulná azt, hogy szegény ember fából csinálja a villámhárítót és hogy a királynak gyalog is magasabbnak kell lenni, mint másnak lóháton ...

AZ UTOLSÓ LOPÁS

Volt az én messi keresztapámnak becsületes neve is. Volt hát, ha egyéb becsületes jószága nem volt is. Szépenlépő Szerencsés Fekete Györgynek hívták, ami nagyon szép név, de tán még ő maga se tudta egy szuszra kimondani, pedig nagy, hosszú égi meszelő ember volt. Én csak aféle kucóporos kis gyerek voltam, akinek még a vadribizliszedéshez is kis szék kellett, a keresztapám nevét meg csak létráról tudtam volna kimondani. Hát csak úgy mondtam, hogy: Messi keresztapám, aztán ez a név rajta is veszett.

Messi keresztapámnak pedig azért mondtam, mert volt nekem közel keresztapám is, aki harmadik ház ellen lakott tőlünk. Igazság szerint ez volt az igazi keresztapám, mert ez buzgólkodott körülöttem, mikor az öreg-templomban a szentelt vízeckét a fejemre csorgatták és ő vállalta értem a felelősséget a Magasságbéli előtt. Hiszen ez rendben is lett volna, mert van abban valami megnyugtató, hogyha majd egyszer számonkérik tőlünk odafönt az idelent való csetlésünket-botlásunkat, azt mondhatjuk, hogy mi nem ígértünk semmit, álljanak elő a kezések. Hanem az én keresztapám igen szigorúan vette a felelősséget — különben szabómester volt és az édesapám csak posztolópo komának hívta — és mingyárt rőffel térített vissza az erény útjaira, ha hajigáódtam az

uccán, vagy a deszkakerítésen keresztül incselkedtem a kutyákkal. Ha pedig arra a bűnre is rávetemedtem, hogy mekegтетtem a kecskéjüket, akkor nem restelt panaszra átjönni az édesanyámhoz.

— Komámasszony, tudja, hogy jó keresztény vagyok, nem kívánom senki kárát, de jusson eszébe, ha megéri, megmondom előre, hogy ezt az én legkedvesebb keresztfiamat előbb-utóbb felakasztják.

— Mit csináltál már megint, te anyagyász? — nézett rám szegény szülém ijedten.

— Kicsúfolta a tisztos ipart, — forgatta szemét az égre közel keresztapám és egészen úgy mekegett a rezgő szakállával, akár a kecskéje.

Mindig a cigányhideg lelt, ha a posztólopó komát hallottam csoszogni a kisajtónkban, annál jobban örültem azonban, ha a Messzi keresztapám dobogását hallottam. Pedig ő nem is az én keresztapám volt, hanem valamelyik elhalt testvérkémé, de azért, ha a gyerek meghalt is, minálunk nem lett oda a komaság. Messzi keresztapám rámruházta az elhalt keresztgyereke iránt való szívbéli nagy jóindulatát és minden pénteken bekocogtatott hozzánk az emberségét kimutatni.

— No, legény, tanáld ki, mit hoztam neked? — mindig ez volt az első kérdés.

— Halcukrot.

Ezt biztosan mondhattam, mert mindig halcukrot hozott, amiből hatot adtak egy krajcárért. Hat kis cukorhalacska, amelyik a fejétől a derekáig piros volt, a derekától a farkáig sárga és egész hosz-

szában-szélteben bagószagú. Mert mindig a dohányzacskóból bujt elő a halacska, minden pénteken egy.

— No most már azt mondd meg, legénykém, miben szeret úszni a hal? — ez volt Messzi keresztapám katekizmusában a második kérdés.

Ha meg akartam kapni a cukorból való halat, akkor azt kellett felelnem, hogy a hal papramorgóban szeret úszni.«

Erre megkaptam a bagószagú csemegét és most következett a harmadik kérdés, de arra már az apámnak kellett felelni:

— Ergó-morgó-vigyorgó, hol az a papramorgó? Mikor aztán ezen is túl voltunk, akkor ez következett az édesanyám részéről:

— No, komámuram, ha már úgyis megvetette az ágyát az ebédnek, tartson velünk.

Messzi keresztapám nem volt gőgös ember és nem kérette magát, hanem leült első szóra az asztalhoz, úgy, ahogy volt, a nagy báránybórsapkával a fején és a görbe szőlőmetszőkéssel a csizmaszárbán. Mint ahogy a kártyabeli királyok sohase teszik le a koronájukat, meg a kormánypálcájukat, ő se vált meg soha a sapkától, meg a szőlőmetszőkéstől. Azt hiszem, velük is aludt s ez épúgy nem zavarta az álmát, mint ahogy nem háborgatta az asztalnál az evésben. Mink hárman nem tettünk annyi kárt az ebédben, mint amennyit ő egymaga a gallérja mögé hajigált.

— Pedig elhigyeje, lelkem-galambom komámasz-Szony, hogy sose vagyok étvágyamnál — szuszogta

bánatosan, ahogy egy kis lélekzetet vett. — Az ilyen magamforma szegény magános özvegynek úgy össze van szorulva a gyomra a sok kemény-tarhonyától, mint a rossz bocskor.

— Zsírozni kell a bocskort, koma, akkor kitágul — toltá elébe édesapám, a fordított-kásás tálat és nincs az a macska, amelyik tisztábbra kitakaríthatta volna, mint a szegény magános özvegy.

Akkor aztán felcihelődött, nyakába akasztotta a csikóbőr-tarisznyát, barackot nyomott a fejemre, megígérte, hogy a jövő héten megint talál nekem halcukrot és végül a radnai szent szűz oltalmába ajánlva bennünket, engedelmet kért az alkalmatlankodásért. De mindig tudtuk, hogy az ucca végéről mégegy-szer visszafordul.

— Mártonkám, lelkem, adjál már egy gyújtat dohányt, nézd, most veszem észre, hogy üres az acskóm, pedig pipaszó nélkül messze van a Taránok keresztje.

A Taránok keresztje öreg kőfeszület volt a nagy szőlőuton, az tartotta a hátával a Messzi keresztapám rossz gunyhóját, amely a Jézuska segítségével nélkül rég összedült volna. Biz az jó három fertály órányira volt a várostól s édesapámnak jól bele kellett markolni a dohányos szakajtóba. S míg ő ezzel bibelődött, addig édesanyámat egy pakli masináért küldte ki a kamrába. Messzi keresztapám s ez volt az a kritikus pillanat, mikor minden pénteken elveszett valami a háztól.

Hogy csinálta, mint csinálta, arra sose jöttünk

rá, de az bizonyos, hogy ha Messzi keresztapám halcukrot hozott nekem, akkor valaminek mindig lába kelt nálunk. Elveszett a sóskupa az asztról, vagy a borotvatok a gerendáról, vagy a gyűszű az ablakpárkányról, vagy a csörgemetelő a kemencenyakról, vagy a favágó balta a ház elül s ha más nem, elveszett valami rozsdás, ócska vas-szerszám, amely a nádtető alatt volt bedugva az ereszeibe, — de soha úgy nem járt nálunk Messzi keresztapám, hogy valami a kezéhez ne ragadt volna.

Egyszer az apám talált a piacon valami fanyelű pléh-szerszámot, amiről azt hittük, hogy az valami úri tűzpiszkáló. Nagy deák-koromban tudtam meg, hogy hajsütővas volt, de annak idején sehogy se tudtunk belőle kiokosodni, pedig az apám még a végrehajtótól is megtudakolta, mi lehet az. A titokzatos találmány a tükör mögé volt bedugva, onnan vett el szőre-szálán. Hónapok múlva találta meg édesapám a Messzi keresztapám gunyhójában, föl volt akasztva a szenteltvíztartó mellé.

— Hát ez, koma? — mutatott rá édesapám.
— Ezt mitőlünk hoztad el, úgy-e?

— Onnan én, koma, — bólintott a nagy báránybórsapka. — Mondok, úgy se kell ez nektek semmire se.

— Nono, — mosolygott az édes apám, — de hát azt se tudod, mire Yaló.

— Hiszen éppen azért, — szippantott egyet az orrán Messzi keresztapám. — Hadd legyen valami olyan is a háznál, amiről nem tudom, micsoda.

A kleptomania még akkor nem volt kitalálva, édesapámék csak úgy mondták, hogy Messzi keresztapám lopós ember. De ezt nem rossz végrül mondták, csak úgy, mint mikor valakiről azt mondják, hogy danolós ember, vagy italos ember, vagy istenes ember.

— Foltjával jó a csizma is, — állította édesapám, ha úgy szóbeszéd közben felkerült a lopós koma. — Igaz, hogy egy kis szarkatermeszet szorult a komába, de máskülönbén nagyon tökéletes ember az. Nincs az a tapasztócigány, aki úgy tudjon tapasztani, mint ő. Nem repedezik, nem hámlik a tapasztása, hanem szép egyenletes sima, mint a nyers pite a tepsiben.

Így esett aztán, hogy mikor egyszer a házunk végét kellett tapasztani, a Messzi keresztapám tudományához fordult édesapám.

— Vállalod-e, koma?

— Mit fizetsz érte, koma?

— Hát azt a választási malackát, amit a múltkor elhajtottál az árunk partjáról.

— Hát a tietek volt, koma?

— Az volt az, koma.

— Fusson ki a két szemem, ha tudtam. No, most már mindegy, majd letapasztom.

Egy hét alatt olyan simára tapasztotta a ház végét, hogy akár írni lehetett volna rajta, mint az iskolában a nagy táblán. Igaz, hogy közben ellopódott a kútgémünkről a kolonc, az óránkról az egyik körte, egy csirkeitató, egy kaszakő, egy birkanyíró olló,

amit már nem lehetett kinyitni a rozsdától, meg az istállóajtóról a kallantyú, de hát azért édesapám csak édesanyámat szidta össze.

— Mért nem vigyáztok jobban? Utoljára ellopattjátok az egész házat.

Hát utoljára nem a ház lopódott el, hanem édesapámnak a cinezett tajtékpipája. Volt ugyan neki több is, de ez volt a legkedvesebb, mert ez már háromszor eltört, tehát nem kellett úgy félteni, mint a többit, amelyik még egyszer se tört el.

Ez a pipa-ügy úgy kivette a sodrából édesapámat, hogy azt találta mondani Messzi keresztapámnak:

— No hát szégyentelen vén lator kend!

— Ejnye, ejnye, Márton! — csak ennyit felelt Messzi keresztapám szelíd fejcsóválással. — Csak már ne a komaasszony előtt tettél volna így csúffá.

Persze, jövő péntekig már elfüstölgött az édesapám haragja, mákos-gubát főzetett édesanyámmal, mert tudta, hogy abból három teletetés tányérral is megeszik a vén lator.

De hiába vártuk, nem jött, se azon a héten, se a rákövetkezőkön. Először örült neki apám is, anyám is. Hála istennek, csakhogy megszabadultunk tőle! Nem is vesz el azóta a háztól semmi. Ebből is látnivaló, hogy mindig ő volt a tolvaj.

Azonban, ahogy telt-múlt az idő, egyre ízletlenebb lett Messzi keresztapám nélkül a pénteki ebéd mindnyájunknak. Nem is bírták tovább az apámék nagycsütörtöknél. Akkor azt mondta az apám:

— Holnap reggel kimégy a szőlőbe Messzi ke-

resztapádhoz, meghívod ebédre. Megmondod neki, hogy kivetheti a drágát a hasából.

Másnap reggel útnak indított édesapám. Maga is eljött velem a város széléig, ott megmutatta, merre kell mennem, aztán a nyakamba kötötte a fekete selyemkendőjét, mert hűvösen fűjdogált a bőjtiszél.

Messzi keresztapámat kint találtam az udvaron, Éppen a malacka körül forgolódott a korpás szakajtóval. Akörül a bizonyos malacka körül, amelyik meg is nyúlt, ki is gömbölyödött azóta. De bizony nem törődött Messzi keresztapám többet se a malaccal, se a szakajtóval, amikor meghallotta, mi járatban vagyok!

— Eszem a szentedet, éppen csak a szó hibádzott. Már megyünk is, csak a tarisznyámat hozom ki.

Napba nézett, ahogy a kerítésajtót behúzta maga után, tüsszentett is akkorát, mint az égzengés,

— Éhomra tüsszenteni szerencse, majd meglátod, lelkecském, — fogta meg a kezemet és lekerült velem a vak-dűlőre.

Itt ugyan hosszabb az út, mint az országúton, de alkalmasabb a célszerű szegény embernek. Mert az országúton jönnek-mennek a kocsik, ki a temlomba befelé, ki a templombul kifelé, egymást érik az emberek s az ilyen helyen nem lehet a szerencsével találkozni. A szerencse ilyenkor ott kukorékol az embertelen tanyák szemétdombján, ott kapirgál a vetések szélében, vagy gágog a pocsolyában.

Persze szem kell hozzá, hogy az ember a szerencsét meglássa. Olyan csókaszem, mint a Messzi keresztapámé volt, amelyik elől el nem bújhatott a

szerencse, akár kakas, akár tyúk, akár liba képében incselkedett vele.

Most is észrevette a szerencsét már a második dűlőben. A szerencse egy kanmacska képében lépkedte a mezei egereket a száraz gaz közt.

— Megvagy! — ugrott rá a cirmos egy nagy kövér egérre.

— Megvagy! — vetette rá magát Messzi keresztapám a cirmosra.

S ahogy betessékelt a tarisznyába, nekem mondta el az indokolást:

— Tanuld meg, kis fiam, az ember sohse tudhassa, minek veheti hasznát.

Éppen a harmadik dűlőbe fordultunk be, mikor nevén szólították Messzi keresztapámat:

— Gyu-ri-i, Gyu-ri-i!

Bodor kis malac szöszmötélt a gyepen és szimatolva emelte föl rózsás orrocskáját.

— Hallod, gyerek, ez engem hív! Más semmiféle Gyurit nem látok itt a környéken.

Egy korai szitakötőn kívül csakugyan nem járt arra semmiféle lelkes állat, az is úgy csóválta a nagy fejét, mintha azt akarná mondani:

— Nekem semmi közöm a malachoz.

— Vad malac lesz ez, — nézett körül Messzi keresztapám s kieresztette a cirmost a tarisznyából.

— Minek találjak én macskát, ha malacot találhatok? Nem igaz, kis gyerek?

Azzal leguggolt és megrázogatta a tarisznyát, mint a kukoricás szakajtót szokás:

— Coca, coca, cocikám!

Csudálatos, a vad malac csöppet se vádaskodott, hanem nagybizakodva egyenesen besétált a tarisznyába.

— Rőf-rőf-rőf, — mondta barátságosan, mintha csak azt akarta volna megmérni, hány rőf hosszú a kvártély.

Nekem az jutott eszembe, hogy ha Közel keresztapám ezt hallaná, azt mondaná, a malac csúfolja a tisztet ipart. Messzi keresztapámnak más gondolata támadt.

— Nézd csak, gyerek, mintha ez egyhasi volna az én malackámmal. Mit gondolsz, nem jobb volna vele visszafordulni? Együtt szépen fölnevelkednének s télire igen lehúznák a mázsát.

Ekkor azonban a malac torkaszakadtából elsivította magát:

— Ki-i-il Ki-i-i! — tudakolta kifelé az utat a kényelmetlen kvártélyból.

Messzi keresztapám összeresztett és nagyot rántott rajtam:

— Gyerünk csak, pajtikám, a városba. Ha már szerencsét adott a jó isten, minek szerencsétlenkednénk vele? Jobb lesz ezt eladni. Aztán minek cipelném én ökegyelmét a hátamon. Elmén ez a maga lábán is. Mintha csak a magamét hajtánám. Hova hajtom? Hát az orrom után. Honnan hajtom? Hát a hátam mögül. — Nem igaz, gyerekem?

Azzal kinyitotta a tarisznya száját, a megvadult malac úgy ugrott ki belőle, mintha puskából lőtték volna ki.

— Rőf-rőf-rőf! — kiabálta harsányan, s neki fogott a szántásokat felmérni.

— Hej, te cudar! — rugaszkodott utána Messzi keresztapám, elhajítva a kezéből a tarisznyát. — Kerülj csak elébe, gyerek!

Sok rőföt kellett szaladnunk a malac után, míg le bírtuk fülelni. Most aztán ölbe fogva cipekedtünk vele vissza addig, ahol a tarisznyát elhajítottuk.

No, oda ugyan mehetünk. Azt akkorra megtalálta valaki s úgy cserélte el, hogy nem hagyott helyette másikat.

Messzi keresztapámat sohase láttam ilyen magából kikeltnek. Még a báránybőrsapkát is kivette a fejéből, hogy földhöz huppanthassa.

— A Máriáját neki! Tíz ilyen koszos malacért nem adtam volna azt a tarisznyát!

A malac nyilván érezte a bűnét, mert alázatosan dörgölődött a lábához és szóval is kérlelte szegényke:

— Gyu-ri-i, Gyu-ri-il

Még csak ez kellett a nekidühödött embernek. Megrúgta a malacot és kirántotta a csizmaszárából a metszőkést.

— Még csúfolódsz, te koszos! — csikorította össze a fogát s úgy vágta fültövön a metszőkés fokával az istenadtát, hogy az egyszerre lefogta a szemét. De legalább nem csúfolódott többet, hanem kimondta a Szépenlépő Szerencsés Fekete György nevét, ahogy az illendőség kívánja:

— Gyö-örgy, Gyö-örgy! — és volt az utolsó hördülése.

Most már nem is haragudott Messzi keresztapám, hanem letérdelt a malacka mellé, az ölébe vette a fejét, kínálta porcfüvel, papsajttal, de a malacka csak nem nyitotta fel többet a szemét.

— No, fiúcska, — kapta fel keresztapám a karjára a szerencsemalac hűlő tetemét, — vissza kell mennünk. Legalább elásom a fontosalma-fa alá, majd nagyobbakat terem az ősön.

Most már egészen hűvösen nézte a történeteket, még oda nem értünk a gunyhójához, a Taránok keresztje alá. Ott azzal fogadott bennünket valamelyik szomszéd kanász-fia:

— Gyurka bácsi, nem tanálkozott kend valahol a malacával? Rosszul csukta kend be a kerítésajtót, kinyitotta a szél, oszt elcsellengett kend után a malaca. Vagy éppen azt hozza kend az ölében?

— Azt, — kókkadt le a Messzi keresztapám feje.

Azóta se láttam olyan halálra vált emberi arcot. Fölkapott egy nagy göröngyöt és ráfogta a kis kanászra.

— Nem mégy innen, akasztófára való!

Ahogy az elfutott ész nélkül, Messzi keresztapám egyszerre lecsendesedett. Szelíd medve módjára átölelte a nyakamat.

— Tudod-e a Miatyánk egy Istent?

— Tudom.

— Hát az Üdvözlégy Máriát?

— Azt is.

— A Hiszek egy Istent is?

— Azt nem olyan jól.

— Nem baj, jó lesz az úgy is. Eredj be, fiam, az udvarra és térdenállva mondd el mindahármat. Mire készen leszel velük, akkorra kijöhetsz.

Szót fogadtam és mire kijöttem, Messzi keresztapám felakasztotta magát a feszület karjára. Csak most vettem észre, hogy mikor ölelgetett, lelopta a nyakamról a fekete selyemkendőt huroknak.

AZ ÉDESAPÁM FEJFÁI

Így kell írnom, többes számban, noha az embernek csak egy fejfája szokott lenni s rendes ember azt az egyet se nagyon szívesen vállalja. Az édesapámnak több is volt, de eggyel se volt szerencséje szegénynek.

Az elsőt akkor csináltattuk neki, mikor eltemettük. Követ nem akartunk a sírjára ültetni, mert azt megbántásnak vette volna. Sokszor hallottuk tőle, mikor valamelyik ismerősünknek pompás sírkövet állítottak:

— No, ettől is féltek, hogy visszajön. Azért tettek rá ilyen nagy nyomtatékot.

Az édesanyánk is azt mondta, hogy ő se egyezkedne bele az apánk sírkövébe.

— Tudjátok, gyerekeim, mindig azt hallottam szegény szülémtől, Isten nyugtassa, hogy az utolsó ítéletre mindenki a maga fejfájával jelenik meg a Jozsáfát völgyében. Már pedig az nem szegény apátnak való volna, hogy valami nehéz márványköfejfát emelgessen.

Hát én is úgy ismertem apámat, hogy inkább nem menne el a föltámadásra, minthogy akkora koloncot cipeljen. Ha miértünk kellene, akkor igen, de magáért meg nem tenné.

Így aztán csak a szegényemberes fejfánál maradtunk. Annak a fölállítását a bátyánk követelte jussul magának, mint hármunk közt a legöregebb.

El is készült a fejfa idejére. Fekete Hajnal Pál csinálta, aki nagyon jeles fejfafaragó mester. (De csak azóta, mióta a valutánk annyira az ördögé lett, hogy a szegény embernek való pénzt hamisítani se érdemes. Azelőtt leginkább bankócsinálással foglalkozott Pál, amiért többször is meglakta Illavát. Nem is nagyon zúgolódott, mikor oda vitték, mert ott mindig tanult valamit, amivel tökéletesíthette magát a mesterségben.)

Elég az hozzá, hogy Pál remekelt a fejfával. Mindennek eleget tett, amit vállalt, sőt még többet is tett, mint ami kötelessége lett volna. A bátyám csak azt kötötte ki, hogy rozmaring-koszorú vegye körül az apánk nevét. Ha a katona sírkövére kardot faragnak, a papéra meg imádságos könyvet, a szücs-mestert is megilleti a foglalkozása címere. Annak pedig legalkalmasabb a rozmaring, ami nagyon szép virág akkor, ha subaszélen terem selyem-cérnából.

Hát a rozmaring benne volt a szerződésben a úgy rácselkedte Pál a fejfára, mint a parancsolat. De már a Szentlelket a maga jószántából faragta galambnak a rozmaringkoszorú fölé. ő legalább azt hitte, hogy galamb, de más ember szemében határozottan kétfejű sasnak látszott. Nem tehetett róla Pál, hogy itt némiképpen összeütközött a hitcikkelyekkel. Nem ő volt benne hibás, hanem a régi fajta bankó, amit annyiszor lerajzolt. Annyira vérévé vált

a kétfejű sas, hogy akkor is ráment a keze, ha galambot akart szerkeszteni. A műépítészek megmondhatják, hogy szokott ez megesni más művészekkel is.

Mink bele is nyugodtunk volna a dologba, hanem, úgy látszik, szegény apánk nem nyugodott bele.

Úgy kell lenni, hogy még haló porában se tudta szívelni a kétfejű sast s addig járt panaszra a jó Istenhez, míg eljárást nem indított a kétfejű szárnyas ellen. (Azt hiszem, nem is kellett valami nagyon kapacitálni.) Leszalajtott egy villámot és széthasított vele az apám fejfáját. Körülbelül abban az időben történt ez, mikor az igazi kétfejű sast is megütötte a ménkű. Nem is tudom, hogy ilyenformán nem Fekete Hajnal Pál volt-e oka az egész összeomlásnak. (Csak azt tudom, hogy ő is tiltakozni fog ellene, ha megírja a memoárjait.)

Az új fejfa állítása most már az én jussom lett volna, csakhogy nem élhettem a jussommal. A forradalmak alatt a félegyházi temető messzebb volt Szegedhez, mint a sarkcsillag. Egy fekete, meg egy vörös gyűrű választott el az apám sírjától. Aztán meg olyan is volt az idő, hogy nem tudhatta az ember, nem faragják-e már valahol a saját fejfáját.

Így aztán a második, fejfát a húgom állíttatta. Diófából készült, hatalmas fejfa volt, síremléknek is beillett. Ezen már nem volt kétfejű sas, hanem igen is volt rajta magyar címer. Még pedig a teljes magyar címer. Nem muszáj azt a halottnak tudni, hogy az országcímer kétharmadát elkártyáztuk a háború ferblíjében.

— Szép munka, — ismertem el, mikor először simogattam meg az új fejfát. — Ki csinálta?

— Kis Eszik szomszéd, — felelte a húgom.

Megijedtem én ettől mingyárt. Kis Eszik szomszédnak egy dülőben volt a szőlője a mienkkel. Derék, becsületes ember volt, az egyetlen istenteremtése, akivel az apám haragot tartott. Tudniillik az apám negyvennyolcas volt, Kis Eszik szomszéd meg kormánypárti. Mindegy volt neki, hogy ki a kormány, akárki volt, ő mindig annak korteskedett követválasztáskor. Megezik az nagyobb urakon is, de azoknak legalább hasznuk van belőle. Kis Esziknek azonban még az se volt. ő csak azért volt kormánypárti, mert az volt az úri párt és a szomszédot az urakhoz húzta a szíve. (Ezt azzal is kifejezésre juttatta, hogy a kukoricát is nadrágban kapálta.)

Szóval édesapám elvi ellensége volt Eszik szomszédnak. Nem is Kis Esziknek hívta, hanem Csiribiri Esziknek és halálos-holtáig nem fogadta a köszöntését.

— Mondta is a szomszéd, hogy engesztelésnek szánta ezt a munkáját, — magyarázta a húgom. — Bizonyosan jólesik szegény drágánknak, hogy a halóporában így megköveti az egyetlen haragosa.

Nem szóltam semmit, de nem voltam egész bizonyos az apám békülésében. Hiszen eddig se Kis Eszik volt az, aki haragudott, hanem ő.

A múlt ősön aztán hírül adták hazulról, hogy kidőlt az édesapám fejfája. Nem lehet tudni, hogy mitől, alighanem attól, hogy megereszkedett a föld és meglazult benne a fejfa.

Persze visszatettük a fejfát és jól megdömcöltük körülötte a földet. Nem ért az semmit. Egy hónap múlva megint kidőlve találtuk. De nem is kidőlve, hanem a harmadik sírra hajítva. Mintha odáig cipelte volna valaki s ott elhajította, mert nem bírta tovább.

Legalább a húgom így magyarázta a dolgot, de én biztos voltam benne, hogy másról van itt szó. Arról, hogy a negyvennyolc még a sírban se bocsát meg a hatvanhétnek.

Engem aztán így meg se lepett, mikor a tavaszon azt írták hazulról, hogy a télen valami akasztófárávaló ellopta az apám fejfáját tűzrevalónak. Nem akarok senkit a hitéből kiverni, de én nem hiszek belőle egy szót se. Bizonyos vagyok benne, hogy az apám maga hajította bele a Csiribiri Eszik munkáját a malom-tóba, amelyik a temető tövében termi a békát. De hát elég erről ennyi, ezt is csak magamban gondolom. Mit lehet tudni, hogy a mennyországban hogy vannak mostanában a negyvennyolccal? Nem akarom valami igazoltatási eljárásba keverni az apámat.

Ahelyett most már én csinállok neki olyan fejfát, amiben neki is kedve telik. Magam csinálom, még pedig abból a kaszaszékből, amelyiken szegény öregem húsz esztendőn keresztül husolta a bőrt.

Mikor fölhagyott a szücsmesterséggel, a kaszaszék kikerült az istálló végibe, a pernyésgödör mellé. Kis deák koromban azon szavaltam a Talpra magyar-t. Nagy deák koromban abba faragtam bele az első

szerelmem nevét. De a lírai motívumoktól eltekintve, muzeális értéke is volt a kaszaszéknek, mint egy pusztuló mesterség ősi szerszámának. Ezért kérdeztem meg az apámtól a halála előtt egy pár esztendővel:

— Édesapáim, elvihetném-e én ezt a kaszaszékét haza Szegedre?

Elnevette magát:

— Hát aztán mit csinálnál ott vele, fiam?

— Betenném a múzeumunkba. Hadd tanuljanak belőle a népek még száz esztendő múlva is.

— Hát csak vigyed, fiam. Nem kell már az Át semminek. Úgyis szétrohasztaná az eső, meg a hó-lé.

— Aztán számítsa föl, apám, a múzeumnak. Olyan jóízűt nevetett, hogy egész belelilásodott szép piros arca.

— Hát csak nem gondolod, hogy ilyesmit pénzért adok a fiamnak?

— Nem nekem adja, apám, hanem a múzeumnak. Mintha kivinné eladni az ócskapiacra. Vasa is van, fája is van, hát csak ér valamit.

— Nem, fiam, ami nekem már semmit se ér, azért nem fogadhatok el pénzt senkitől.

— Én pedig ingyen nem viszem el.

— Én pedig pénzért nem adom.

Az édesanyám közben békített, mert attól tartott, hogy összekoccanunk.

— No apja, ne tüzeskedjen már. Te se legyél olyan akaratos, kis fiam.

— Én nem is, — vettem elő az erszényemet,

— Ehol van érte négy forint, ni. Ennyit megadnának érte a zsidpíacon is.

— Micsoda? — kapta föl apám haragos megütődéssel a fejét. — Négy pengő? Nem lehet úgy lecsökkenteni a szűcsmesterséget, fiam. Öt pengő ennek az ára. Vagy ingyen odaadom, vagy öt pengőt fizetsz érte, de árán alul el nem vesztegetem.

Így került hozzám a kaszaszék öt pengőért. Eből faragom én most meg az apám fejfáját, úgy, hogy szobornak is beillik. A magyar ember szobrának.

Most veszem észre, hogy tán már meg is faragtam.

TARTALOM

Oldal	
Mindennapi kenyerünk	5
Szeptemberi emlék.....	13
A gyémántcserép.....	26
Én és a zene.....	32
Mikor én telkesgazda voltam	37
Tetrakontaoktaéderek.....	42
Egy gyászjelentés szélére.....	46
Isten áldja a tisztos ipart!.....	51
Harmadikon.....	55
A dorozsmai varjú.....	64
Történelmi tanulmány.....	70
Az Asszonyok Tüköré-ből	77
Tápéi diplomaták.....	84
Balázs a bürgével.....	93
A gyevi törvény.....	99
A város lúdja	106
Virágnyelven.....	112
Széksértés.....	117
Triász és társai	123
A fajtám.....	130
Lóvásár.....	136
Példának okáért.....	141
Osztozkodások.....	148
Igazságkeresők.....	157
Zuginé egykéje.....	162
Külpolitika	170
Gergelynap harangszó	175
Istenáldotta búza.....	187
Hol termett az istenáldotta búza?.....	192
Földhözragadt János története	200
Vasút akar lenni	206
Szél ángyó jót akart.....	213
Az utolsó lopás.....	219
Az édesapám fejfái	232